

STATISZTIKAI SZEMLE

A KÖZPONTI STATISZTIKAI HIVATAL FOLYÓIRATA

III. ÉVFOLYAM, 1. SZÁM

1951 JANUÁR

SZERKESZTŐSÉG: BUDAPEST II, KELETI KAROLY-U 5. TELEFON: 160-208
KIADÓHIVATAL: V, KOSSUTH LAJOS-TÉR 13/15. III. 4. TELEFON: 115-472

Szerkeszti: PIKLER GYÖRGY

TARTALOM:

	Oldal
<i>Lenin</i> : A zemsztvostatisztika feladatainak kérdéséhez	3
A Központi Statisztikai Hivatal jelentése a népgazdasági terv teljesítésének 1950. évi eredményeiről	9
Decentralizálni kell a statisztikai munkát. — <i>Pikler György</i>	17
A nemzeti jövedelem tervezése és számítása. — <i>N. M. Krasznolobov</i>	24
Az ipari termelés fizikai terjedelmének indexeiről (volumen-indexekről). — <i>Lukács Ottó</i>	32
A szocialista tanügyi statisztika megteremtéséért. — <i>Tolnai György</i>	39
Személyi adatgyűjtőiv. — <i>Gábor Andor</i>	47
A gyáripár csoportosításának és a beszámolási egységek besorolásának problémái. — <i>Bács György</i>	48
Az anyagok számvitele. — <i>M. H. Zsebrák</i>	55
A statisztikai fegyelem hiánya a közigazgatásban. — <i>Dr. Kovacsics József</i>	64
NEMZETKÖZI STATISZTIKA	68
LENGYELORSZÁG. A mezőgazdaság hatéves terve. — Szén. — ANGLIA. Szénválság. — A „koreai nyersanyaghossz”. — AMERIKAI EGYESÜLT ÁLLAMOK. Külkereske- delem. — NYUGAT-NÉMETORSZÁG. Létfenntartási költségek. — JAPÁN. Gazdasági helyzet.	
STATISZTIKAI HÍRADÓ	77
MAGYARORSZÁG. A Népgazdasági Tanács határozata a Központi Statisztikai Híva- tal 1951. évi munkatervéről. — Minisztertanácsi rendelet az iparosok és kereskedők kötelező statisztikai adatszolgáltatásáról. — A Központi Statisztikai Hivatal főosztály- vezetőinek tanulmányútja Csehszlovákiában. — CSEHSZLOVÁKIA. A statisztikai lapok működéséről.	
IRODALOM	82
Könyvismertetés	82
<i>V. V. Anyiszimov</i> és <i>N. A. Kokovin</i> : A községgazdaság statisztikája.	
Folyóiratcikkek ismertetése	83
<i>Barát-Fekete Győr-Vida</i> : Számviteli felsőoktatásunk jegyzeteinek és tankönyvei- nek bírálata.	
Könyvszemle	86
Folyóiratszemle	87

UTÁNNYOMÁS CSAK A FORRÁS MEGJELÖLÉSÉVEL

СТАТИСТИЧЕСКОЕ ОБОЗРЕНИЕ

ЖУРНАЛ ЦЕНТРАЛЬНОГО СТАТИСТИЧЕСКОГО УПРАВЛЕНИЯ

3-й год издания. № 1.

Январь 1951 г.

РЕДАКЦИЯ: БУДАПЕШТ, КЕЛЕТИ КАРОЛЬ-УЛ. 5.
ИЗДАТЕЛЬСТВО: БУДАПЕШТ, КОШУТ ЛАЙОШ-ТЭР 13/15.

Редактор: ДЬЕРДЬ ПИКЛЕР

СОДЕРЖАНИЕ:

	Стр.		Стр.
<i>Ленин</i> : К вопросу о задачах земской статистики	3	За создание социалистической учебной статистики. — <i>Дьердь Толмай</i>	39
Сообщение Центрального Статистического Управления об итогах выполнения народнохозяйственного плана в 1950 г.	9	Личный опросный лист. — <i>Андор Габор</i>	47
Децентрализовать статистическую работу. — <i>Дьердь Пиклер</i>	17	Проблемы группировки фабричной промышленности и классификации отчетных единиц. — <i>Дьердь Бач</i>	48
Планирование и учет народного дохода. — <i>Н. М. Краснолобов</i>	24	Учет материалов. — <i>М. Х. Жебрак</i>	55
Об индексах физического объема промышленной продукции. — <i>Отто Лукач</i>	32	Отсутствие статистической дисциплины в администрации. — <i>д-р. Йозеф Ковачи</i>	64
		МЕЖДУНАРОДНАЯ СТАТИСТИКА ..	68
		СТАТИСТИЧЕСКИЕ ИЗВЕСТИЯ	77
		КНИГИ И ЖУРНАЛЫ	82

Перепечатка разрешена только с указанием источника

REVUE STATISTIQUE

PÉRIODIQUE DE L'OFFICE CENTRAL DE STATISTIQUE

IIIE ANNÉE, № 1.

JANVIER 1951

RÉDACTION: BUDAPEST, II., KELETI KAROLY-U. 5

ADMINISTRATION: V., KOSSUTH LAJOS-TÉR 13/15

Rédacteur: GEORGES PIKLER

SOMMAIRE:

	Pages		Pages
<i>Lénine</i> : Contribution à la question des tâches de la zemstvistatistique	3	La feuille de documentation individuelle. — <i>André Gábor</i>	47
Communiqué de l'Office Central de Statistique sur les résultats de l'exécution du Plan d'économie nationale prévu pour 1950	9	Les problèmes de la catégorisation de l'industrie manufacturière et ceux du classement des unités d'exposé. — <i>Georges Bács</i>	48
La décentralisation des travaux statistiques s'impose. — <i>Georges Pikler</i>	17	La gestion comptable des matières. — <i>M. H. Jebrak</i>	55
Planification et calcul du revenu national. — <i>N. M. Krasnolobov</i>	24	La carence de la discipline statistique dans l'administration. — <i>Dr Joseph Kovacsics</i>	64
Sur les indices du volume physique de la production industrielle (indices de volume). — <i>Othon Lukács</i> ..	32	STATISTIQUE INTERNATIONALE ..	68
Pour la création d'une statistique socialiste de l'enseignement. — <i>Georges Tolnai</i>	39	ACTUALITÉS STATISTIQUES	77
		LIVRES ET REVUES	82

LA REPRODUCTION DES ARTICLES N'EST AUTORISÉE QU'AVEC LA CITATION DE LA SOURCE

LENIN:

A ZEMSZTVOSTATISZTIKA FELADATAINAK KÉRDÉSÉHEZ*

(Penzai kormányzósági zemsztvo. A penzai kormányzóság reprezentatív-statisztikai felvételének eredményei. III. sorozat. A földtulajdon vizsgálata. II. rész. A parasztgazdaságok gazdaságok szerinti összeírása. I. fejezet. A településekre vonatkozó tájékoztató és a gazdaságok szerinti teljes összeírás adatait tartalmazó részletes táblázatok. 3. kiadvány. Krasznoszlobodszki kerület. Penza, 1913. év. Ára: 1 rubel. X + 191 old.)

A penzai zemsztvo olyan bőszeges és részletes programmal alapján végez reprezentatív-statisztikai felvételt, amely rendkívüli érdeklődésre tarthat számot mindenki részéről, aki Oroszország gazdasági felépítését tanulmányozza.

Összeírnak minden parasztgazdaságot gazdaságonkénti lerövidített összeíróívekre. Azután minden harmadik gazdaságot teljesebb, gazdaságonkénti rövidebb összeíróívekre vesznek fel; — minden kilencediket még teljesebb, úgynevezett gazdaságonkénti részletes összeíróívekre; — minden huszonhetedik gazdaságot még teljesebb, gazdaságonkénti ú. n. speciális összeíróívekre vesznek fel, végül kerületenként 25 gazdaságot (ami valószínűleg mintegy 1/1000-e az összes gazdaságoknak), a legrészletesebb költségvetési leírás szerint vizsgálják meg.

Az eredmény a megfigyelés egyes részleteinek összesítése öt fokozatban, amikor is a teljesebb program feltétlenül magában foglalja a kevésbé teljes program valamennyi kérdését. A szerzők az előszóban a leírás öt változata mindegyikének teljességét a következőképpen határozzák meg:

„A költségvetés felöleli a parasztgazdaságok egész termelését és fogyasztását.

A speciális összeírás gazdaságonként tanulmányozza a mezőgazdasági termékek adás-vételét és az állattenyésztés forgalmát (külön úrlapon) és mindazokat a kérdéseket, amelyeket a gazdaságonkénti részletes összeíróívek magukban foglalnak.

* Lenin Művei, 20. kötet, 65—71. old., oroszul.

A gazdaságonkénti részletes összeíróveken felsorolják a gazdaság tagjainak összes földbirtokát, üzemeit és munkáját, regisztrálják a földre vonatkozó adatokat, a családtagok korát, iskolázottságát, az élő és holt leltár, valamint az épületek értékét, számbaveszik az üzemekből és a különböző foglalkozásokból eredő jövedelmeket, a termelést, a munkaerőre fordított költségeket.

A gazdaságonkénti rövid összeíróveken csak a földre, a család kormegoszlására, iskolázottságára vonatkozó adatokat tartalmazták, felsorolják a földbirtok nagyságát, az üzemeket, a különböző foglalkozásokat, az élő és holt leltárt.

A gazdaságonkénti lerövidített összeíróveken felveszik a család nagyságát, nemek szerinti megoszlását, a dolgozó férfiak számát, a földbirtok nagyságát, a család üzemeit, a bérletek kivételével, a számosállatok számát, a férfimunkások iskolázottságát és ipari foglalkozását, valamint az iskolás fiúk és leányok számát.

A kiadványhoz, sajnos, nem mellékeltek az ötféle összeírás minden kérdésének teljes felsorolását. Csak a legrövidebb („lerövidített“) gazdaságok szerinti összeíróívet mellékeltek, amely a gazdaságoknak (megközelítőleg) nem kevésbé részletes leírását adja, mint az európai mezőgazdasági összeírások összeíróívei.

Ha a penzai statisztikusok a fent említett program alapján az egész kormányzóságot megfigyelik, akkor — minden túlzás nélkül mondhatjuk — az adatgyűjtés közel fog járni az ideálshoz. Tegyük fel, hogy a kormányzóságban 270 000 gazdaság van (a valóságban ennél nyilván több van). Ebben az esetben 90 000 leírást kaphatunk földbérletre és minden élő és holt leltárra vonatkozó adatokkal; — ezenkívül 30 000 leírást a termésadatokra (*minden gazdaságtól*), a munkásokra fordított költségekre, a leltár és az építmények értékére vonatkozó adatokkal; — továbbá 10 000, a mezőgazdasági termékek adás-vételére, valamint az „állattenyésztés forgalmára“ (azaz valószínűleg az állatok ápolási s takarmányozási viszonyaira, az állattenyésztés produktivitására, stb.) vonatkozó leírást; — végül 250 költségvetést, amelyek a parasztgazdaságok 10 típuscsoportját véve, *mindegyik* csoportnak *kimerítő* leírását és csoportonként 25 költségvetést, vagyis teljesen elegendőt ahhoz, hogy megbízható átlagokat kapjunk.

Egyszóval Penza kormányzóság parasztgazdaságait e program végrehajtása esetén kitűnően tanulmányozhatnók, — összehasonlíthatatlanul jobban, mint a nyugateurópai országokban végzett összeírásokat (melyek, igaz, nemcsak egy kormányzóságot, hanem egy egész országot ölelnek fel).

Minden ezeknek az elsőrangú adatoknak a *feldolgozásán* fordul meg. Ez a legfőbb nehézség. Ez legbetegebb pontja a mi zemsztvostatisztikánknak, amely a munka gondossága és részletessége tekintetében kiváló. A 300 000 (vagy 90 000, — 30 000, — 10 000) gazdaság közül bármelyikre vonatkozó adatok nagyszerűek lehetnek, de tudományos célokra Oroszország reformutáni gazdasági életének megértése szempontjából, ezek az adatok teljesen kárba veszhetnek, ha feldolgozásuk nem kielégítő. A közös

átlagok ugyanis, az obscsinák, a járások, a kerületek, a kormányzóságok szerinti átlagok igen keveset mondanak.

Oroszországban jelenleg éppen a félig középkori (a patriarchális és hűbéri) földművelés tőkés átalakulása megy végbe. Ez a folyamat több mint fél évszázada kezdődött. Ez alatt a nagy idő alatt Oroszország közgazdasági irodalmában az e folyamat különböző vonásaira vonatkozólag rengeteg egyes *utalás* gyűlt össze. A dolog lényege most az, hogy a részleteiben, az adatgyűjtés és ellenőrzés pontossága szempontjából kiváló zemsztvostatisztika tömegadatait nem kellő formában *dolgozták fel*. Ezeket úgy kell feldolgozni, hogy a tömeges adatok számbavételén nyugvó pontos, objektív *feleletet kapjunk mindazokra* a kérdésekre, amelyeket Oroszország reformutáni gazdasági életének több, mint félévszázados elemzése folyamán *felvetettek*, vagy jeleztek (márpedig jelenleg is a sztolipini agrártörvényhozás tömegesen veti fel a *forradalomutáni* Oroszország gazdasági életének érdekes kérdéseit).

A statisztikai adatokat úgy kell feldolgozni, hogy a régi hűbéri, robotos, ledolgoztató, természetes gazdaság lerombolását és annak kereskedő, tőkés földműveléssel való felváltását ezeknek az adatoknak alapján tanulmányozni *lehessen*. Egyetlen művelt (politikai-gazdaságtani értelemben művelt) ember sem kételkedhetik most abban, hogy ez a folyamat végbemeleg. Az egész kérdés lényege az, *hogyan dolgozzuk fel az egyes gazdaságok szerinti kitűnő adatokat, hogy azok el ne vesszenek*, hogy az adatok alapján a nagyon bonyolult és változatos folyamatnak *minden* oldalát tanulmányozni lehessen.

Hogy eleget tegyünk ezeknek a feltételeknek, a gazdaságok szerinti adatok feldolgozásánál minél több, a lehető leghézszerűbben és legrészletesebben összeállított *csoportosító és kombinációs táblázatot* kell szerkeszteni, hogy egyenként tanulmányozhassuk *valamennyi*, az életben már kialakult — vagy *kialakulóban levő* (az utóbbi nem kevésbé fontos) — gazdasági *típust*. Sokoldalú és a leghézszerűbben összeállított csoportosító és kombinációs táblázatok nélkül a gazdaságok szerinti legrészletesebb adatok szinte semmit sem érnek. Ez mai statisztikánknak — amely mostanában egyre gyakrabban szenved, hogy úgy mondjam, bizonyos „statisztikai kretinizmusban” — a legnagyobb veszélye. Ez a statisztika nem látja a fától az erdőt, a számhalmazok között eltűnnek a jelenségek *gazdasági típusai*, az olyan típusok, amelyek *csak* sokoldalúan és racionálisan összeállított csoportosító és kombinációs táblázatokban tűnnek ki.

De a megszerkesztés *ésszerűségének* első feltétele, hogy a kapitalizmus fejlődési folyamatát minden kis elágazásában és formájában követni tudjuk. Ésszerűnek csak az olyan feldolgozást tekinthetjük, amelynek segítségével kimutatható a természetes *gazdálkodás* legelmaradot-

tabb típusa és ennek kereskedő és tőkés mezőgazdasággal való felváltásának különböző fokozatai (a különböző helységekből a kereskedő mezőgazdaság különböző formát vesz fel, a mezőgazdaságnak hol egyik, hol a másik oldalát vonja be a piacra való termelésbe). Különös részletességgel kell kiválasztani azokat a gazdasági típusokat, amelyek átmenetet képeznek a tisztán természetes gazdálkodástól a munkaerő eladásához (az ú. n. „iparűzésekhez“, amikor a munkaerő eladásával van dolgunk), — valamint a munkaerő vásárlásához. Különös aprólékossággal kell kiválasztani a különböző gazdaságtípusokat anyagi helyzetük szerint (a tőkefelhalmozásnak, valamint a tőkeképződés és felhalmozás lehetőségének foka szerint), — azután az egész mezőgazdasági termelés nagysága, valamint különösen azoknak a mezőgazdasági termelési ágaknak jelentősége szerint, amelyek adott helyen és adott időben könnyen átalakulnak árutermelő földműveléssé, vagy árutermelő állattenyésztéssé, stb., stb.

Amikor a földművelés mai gazdasági életét tanulmányozzuk, a kérdés magja éppen az, hogyan alakul át a természetes gazdálkodás árutermelő gazdálkodássá és a bürokratikus, liberális-professzori, kispolgári-narodnyik és opportunisták „teóriák“ tévedéseinek és előítéleteinek végtelen sora éppen ennek az átalakulásnak megnevezéséből, vagy pedig abból folyik, hogy képtelenek ennek az átalakulásnak rendkívül változatos formáit nyomon követni.

A fentnevezett gyűjteményből ítélve a penzai statisztikusok munkáját olyan emberek irányítják, akik ehhez az ügyhöz nem mint bürokráták viszonylanak, hanem mint olyan emberek, akiket valóban érdekel a kérdés és rendkívül értékes tudományos kutatást képesek végezni, — és mégis, ez a munka a statisztikai konzervatívizmus vagy a „statisztikai szertelenség“ benyomását kelti és hiányzik belőle a közgazdaságtani ésszerűség, átgondoltság.

A vizsgált gyűjtemény elsősorban a településekre (falvakra) vonatkozó tájékoztató adatokat tartalmazza. Ezek az adatok a könyvnek nem egészen $\frac{1}{10}$ részét foglalják el. A fennmaradó $\frac{9}{10}$ részt az obscsinákra vonatkozó táblázatok töltik ki. Minden településen, minden egyes obscsina mindegyik parasztcsoportjának (a földbirtokok nagysága szerint) külön vízszintes sora van (a vizsgált területben összesen 1009), amely 139 függőleges rovatot tartalmaz. Az adatok rendkívül részletesek. Az adatok $\frac{9}{10}$ részére még a legkiváncsibb helyi lakos felvilágosításához sem lesz sohasem szükség.

Azonban ez a rendkívüli részletesség már valahogyan majdnem afféle statisztikai mániává válik, amikor a 119—139. rovatokban, azaz huszonegy rovatban a terület ezer csoportjának mindegyikére kiszámítják a viszonyszámokat, azaz a százalékos viszonyt!!! A statisztikusok egy területre ezer

és tízezer, még a helyi lakosok számára is rendkívül kivételes esetben szükséges számítást végeztek. A statisztikusok körülbelül 15—20 000 számítást végeztek, amelyekből nyilvánvalóan valami 10—20 kell majd és *csakis* a helyi lakosoknak, akik az ilyen kevéssé várható esetben *maguk* is elvégezhették volna ezeket a számításokat.

A statisztikusok hiába elfecsérelt hatalmas munkája annak a munkamennyiségnek rovására megy, amelyet (adott erővel és adott költséggel — a zemsztvostatisztika költségvetése igen szerény!) a kutatásnak szentelhettek volna. A vizsgált gyűjtemény, amely a senki számára sem szükséges statisztikai „fényűzés“ ezernyi számadatát tartalmazza, *egyetlen* összesítést *sem* ad. Mindenféle összesítést elhalasztottak a következő kiadványokig. Először is nem vagyunk biztosak benne, hogy valóban lesznek-e ilyen újabb kiadványok, és ebben az orosz zemsztvostatisztikusok, akik igen nagy mértékben a rendőrségi önkénytől függenek, maguk sem lehetnek biztosak. Másodsor, a kerületenkénti sokoldalú csoportosító és kombinációs táblázatok *próbája* nélkül sohasem dolgozhatók ki tudományos értelemben kielégítő módon a kormányzóságok szerinti összesítő, csoportosító és kombinációs táblázatok.

Egyelőre tehát megállapítjuk azt a szomorú tény, hogy tudományos érték szempontjából majdnem nullával egyenlő zemsztvostatisztikai gyűjteményt kaptunk, amelybe töméntelen munkát öltek bele és amely egész tömegét tartalmazza a rendkívül gazdag, értékes és új (*a november 9-i törvény eredményei**) adatoknak, — anélkül, hogy összegezték, összehasonlították, csoportosították, kombinálták volna azokat.

Rámutatunk legalább néhány csoportosításra, amelyeket az igen gazdag zemsztvostatisztikai anyag felhasználhatósága érdekében el lehetett volna és el kellett volna végezni. Kívánatos a kerületek és kormányzóságok vidékekre felosztása az árutermelő földművelés különféle fajtái szerint (a gabona és burgonya feldolgozása pálinkává; a tejtermékek eladása; olajütők, különleges ipari növények, stb., stb.); — azonkívül nem mezőgazdasági és vándoriparok szerint; — a földesúri gazdaságok feltételei szerint (vannak-e a közelben földesúri uradalmak, vagy nincsenek; aszerint, hogy a földesúri gazdaságban a hűbéri, ledolgozó, robotos, feles, gazdasági, stb., avagy szabad bér munkást alkalmazó tőkés gazdaság van-e túlsúlyban); — továbbá a kereskedelem és általában a tőkés forgalom fejlettségi foka szerint (igen fontos felosztás, amelyet a politikai gazdaságtan ábécéje szempontjából feltétlenül meg kell és könnyen meg lehet csinálni, bár gyakran nem végzik el: a falvaknak a vasúttól, a vásároktól, a kereskedelmi központoktól való távolsága szerint, stb.); — a falvak nagysága szerint (a

* A Sztolipini, 1905 november 9-én kiadott földtörvény. (A szerk.)

krasznozlobodszki kerületben kb. 30 000 parasztgazdaság van 278 faluban, ebből a 19 legnagyobb faluban több mint 9000 gazdaság, — világos, hogy a viszonyok különbözők).

Kívánatos és szükséges a parasztgazdaságok csoportosítása nemcsak a földbirtok, hanem a vetésterület nagysága szerint is (a szerzők az előszóban azt mondják, hogy Penza kormányzóság parasztgazdaságai „főként saját és nem bérelt földeken dolgoznak“, ez azonban túlságosan sommás értékelés, mert a haszonbér kérdésének óriási jelentősége van és részletes kidolgozására szükség van); — ezenkívül az ipari növények vetésterületének nagysága szerint, amennyire ennek megfigyelése és különválasztása lehetséges; — továbbá „iparúzás“ szerint (nem abban a durva formában, amelyre rendszerint szorítkoznak, mintha csak a politikai gazdaságtant akarnák kigúnyolni azzal, hogy a gazdaságot az „iparúzókkal“ hol egybeveszik, hol meg külön, hanem az iparban dolgozó személyek helyzetének feltétlen számbavételével: gazdaságok, amelyek bér munkást nagy-, közepes és kismértékben bocsátanak ki; kis és nagy üzemekkel bíró gazdaságok; jelentéktelen, közepes és nagyszámú bér munkással dolgozók, stb.); — az állatállomány szerint (a gyűjteményben néhol ezt már elvégezték) stb.

Mintegy tíz kombinációs táblázat, amely a gazdaságokat, a kapitalizmus behatolását jellemző ismérvek szerint (körülbelül) tíz csoportra osztja — egyenként 80 függőleges rovatot számítva — mindössze 8000 új számítást jelentett volna, azaz sokkal kevesebb helyet foglalt volna el, mint a valamennyi obscsinára külön-külön kiszámított, felesleges, szükségtelen 20.000 százalékos viszonyszám.

Az ilyen sokoldalú kombinációs táblázatoknak, amelyek sokoldalúságuknál fogva kimutathatnák azt a rengeteg változatos formát, amelyben a földművelés és a földművelők piac alá rendelése végbemegy, hatalmas tudományos jelentősége volna. Minden túlzás nélkül mondhatjuk, hogy ezek a táblázatok a földművelés gazdaságtanának tudományában teljes átalakulást jelentenének.

A KÖZPONTI STATISZTIKAI HIVATAL JELENTÉSE A NÉPGAZDASÁGI TERV TELJESÍTÉSÉNEK 1950. ÉVI EREDMÉNYEIRŐL

A népgazdaság fejlődését, valamint a dolgozók anyagi és kulturális életszínvonalának emelkedését 1950-ben a következő adatok jellemzik:

Ipar

Az ipar a minisztertanács által időközben felemelt 1950. évi termelési tervét nagymértékben túlteljesítette. Az eredményhez jelentékenyen hozzájárult a gyáriparban bevezetett darabbérrendszer, az év III. negyedében végrehajtott alapbérémelés és normarendezés, valamint az 1950. évi terv sikeres teljesítéséért kialakult szocialista munkaverseny.

Az egész gyáripar 1950-ben tervét 109,6%-ra, ezen belül a nehézipar 110,5%-ra, a könnyűipar 108,8%-ra teljesítette. A gyáripar termelése 1950-ben 1949-hez viszonyítva 35,1%-kal emelkedett, ami az ötéves tervben öt évre előirányzott 86,4%-os emelkedésnek több mint 40%-a. A nehézipar termelése 36,2%-kal, a könnyűiparé 34,9%-kal magasabb az előző évinél.

Az 1950. évi termelési tervet az egyes iparcsoportokban a következőképpen teljesítették:

Iparcsoport	1950. évi terv- teljesítés %-a
Bányászat	106,2
Kohászat	108,4
Gépgyártás	109,8
Erősáramú berendezés	118,4
Gyengeáramú berendezés	111,9
Finommechanika	146,4
Tömegcikk	117,7
Javitóműhelyek	122,3
Villamosenergia	101,9
Építőanyag	105,1
Nehézvegyészet	111,7
Könnyűvegyészet	113,4
<i>Nehézipar összesen</i>	<i>110,5</i>

Iparcsoport	1950. évi terv- teljesítés %-a
Gumi	108,2
Fa	119,9
Papír	106,0

Iparcsoport	1950. évi terv- teljesítés %-a
Nyomda	107,2
Textil	107,8
Bőr- és szőrme	115,5
Ruházat	113,0
Élelmezés	108,4
<i>Könnyűipar összesen</i>	<i>108,8</i>
Gyáripár összesen	109,6

A fontosabb iparcikkek termelése az 1950. évben 1949-hez viszonyítva a következőképpen alakult:

Iparcikk	A termelés 1950-ben 1949 százalékában
Szén	112,0
Vasérc	108,7
Vas- és acél	117,8
Öntvény	141,7
Hengerelt rúdacél	108,1
Hengerelt idomacél	121,2
Alumínium és timföld	115,7
Esztergagépek	195,9
Egyéb forgácsológépek	117,9
Mozdony	112,5
Vasúti teherkocsi	82,2
Vasúti személykocsi	178,1
Tehergépkocsi	261,2
Autóbusz	247,2
Diesel-motor	167,4
Motorkerékpár	126,1
Kerékpár	114,1
Traktor	151,4
Talajművelőgépek	123,1
Villamos forgógépek	149,2
Izzólámpa	119,0
Rádióvevőkészülékek	142,7
Távbeszélőkészülékek	131,6
Varrógép	147,8
Villamosenergia	118,4
Műtrágya	142,1
Gép- és motorolaj	173,4
Világítógáz	103,1
Gépkocsiabroncsköpeny	146,5
Tégla	206,1
Mész	138,1
Cement	144,2
Tűzállóanyag	137,7
Táblaüveg	112,1
Pamutfonal	114,5
Pamutszövet	108,0
Gyapjúfonal	140,8

Iparcikk	A termelés 1950-ben 1949. százalékában
Gyapjúszövet	111,9
Selyemfonal	102,6
Selyemszövet	117,3
Len-, kenderfonal	138,3
Jutafonal	112,3
Len-, kenderszövet	140,5
Selyemharisnya	99,7
Pamutharisnya	116,6
Bőr cipő	147,4
Férfiöltöny	234,4
Női kabát	331,1
Liszt	140,6
Cukor	125,0
Szesz	66,3
Sör	164,7
Cigaretta	85,8
Kolbászfélék	195,1
Tej	127,6
Édesipari készítmények	189,6
Szappan	121,4
Gyufa	120,6

Terven felül 1950. évben jelentős mennyiségű vasércet, mangánércet, földgázt, nyersvasat, nyersacélt, vas-, acél- és fémöntvényt, hengerelt rúd-acélt, kovácsolt acélt, gépi szerszámot, traktort, izzólámpát, rádióvevőkészüléket, műtrágyát, kenőolajat, gépkocsiabroncsköpenyt, téglát, meszet, tűzállóanyagokat, táblaüveget, selyemszövetet, kötöttáru, férfiöltönyt, lisztet, sört, kolbászfélét, szárasztást, stb. gyártottunk.

A tervvel szemben lemaradás mutatkozik a nyersolaj, forgácsoló szerszámgépek, vasúti gőzmozdony, vasúti személykocsi, motorkerékpár, kerékpár, Diesel-motor, nagy villamos-forgógépek, benzin, petróleum, tetőcserép, cementáru, cukor, szesz, keményítő gyártásában.

1950-ben tovább javult az ipari felszerelés kihasználása és fokozódott a gépesítés. A nyersvasgyártásban az érckihozatal javult és a hasznos kohótér kihasználása több mint 8%-kal emelkedett, a fajlagos kokszfogyasztás 4%-kal csökkent. Az öntödék részbeni gépesítése folytán az öntvényselejt csökkent.

Egyes géptípusokban a sorozatgyártásra való áttérés komoly termelés-emelkedést eredményezett.

A téglagyártásban a gépi beruházások és a Duvanov-féle gyorségetési módszer bevezetése, nagymértékben hozzájárultak a termelés jelentékeny fokozásához.

Az önköltségcsökkentés terén nem használtuk ki kellően a rendelkezésre álló lehetőségeket és ennek következtében az önköltség nem csökkent kielégítő mértékben.

Építőipar

Az építőipar 1950. évben nagyarányú fejlődést mutat. Az építőipar 1950. évi termelési tervét 130,7%-ra, ezen belül a magasépítőipar 138%-ra, a mélyépítőipar 114,4%-ra teljesítette. Az építőipar össztermelése 1950. évben 226,1%-a volt az 1949. évinek. Az építőipari termelés emelkedéséhez hozzájárult az építőipari munkások között mindjobban szélesedő munkaverseny, ami az össz-dolgozók kétharmadát öleli fel, a szovjet Sztahánov-módszerek meghonosítása az építkezés mind jelentősebb területén és a gépesítés fokozása. Ez utóbbira jellemző, hogy az építőiparban használt gépek teljesítménye az év folyamán kétszeresére emelkedett. Az építőiparnak az 1950. évben jelentős mértékben sikerült kiküszöbölni az építkezések idényjellegét. A IV. negyedév termelése a gyakori esőzések ellenére 16,5%-kal volt magasabb a második negyedévinél.

Mezőgazdaság

1950-ben folytatódott a mezőgazdaság tervszerű fejlesztése és jelentékenyen megerősödött a szocialista szektor. Az előző évi 6,7%-kal szemben 1950 végén az ország szántóföld-területének 13,1%-án folyt szocialista gazdálkodás. Ebből 6,1% az állami gazdaságokra, 7,0% a termelészövetkezeti csoportokra jutott.

1950-ben kenyérgabonából 9,2%-kal termeltünk többet, mint 1949-ben. A viszonylag kedvező terméseredményekhez hozzájárult, hogy ebben az évben a nemesített kenyérgabona vetőmagokból 276,1%-kal, műtrágyából 51,5%-kal többet használtak fel, mint 1949-ben. Burgonya, szemes- és szálastakarmány tekintetében a kedvezőtlen időjárás következtében nem értük el az 1949. évi mennyiséget. Cukorrépa- és a kukoricatermésünk a múlt évit valamelyest meghaladta.

Az év folyamán, különösen a szocialista szektorban, tovább nőtt az ipari növények vetésterülete. Míg az egyéni gazdálkodóknál a vetésterületnek 8,8%-a jutott az ipari növényekre, addig a szocialista szektorban ez az arány 12,1%. Jelentős a fonalnövények (gyapot, len, kender) vetésterületének növekedése. A felszabadulás óta a fonalnövények vetésterülete közel háromszorosára emelkedett.

A szocialista szektor fölényét mutatja a holdankénti átlagtermelés alakulása. Az állami gazdaságokban búzában 13%-kal, rozsban 30%-kal; a termelészövetkezetekben búzában 5%-kal, rozsban 16%-kal volt magasabb a holdankénti termés, mint az egyéni gazdaságokban.

1950-ben az öntözött terület 1949-hez képest 19,7%-os emelkedést mutat.

• Az állatállomány növekedése az előző évi növekedés mértékét nem érte el. A magángazdaságok szarvasmarha- és sertésállománya a szárazság

okozta gyenge takarmánytermés következtében az év második felében csökkent.

Az állami gazdaságok területe 1949-hez viszonyítva 53,1%-kal, traktorállománya 160,1%-kal nőtt meg. Az állami gazdaságok állatállományában az emelkedés szarvasmarhánál 11,7%, sertésállományban 305,6%, juhállományban 86,3% és lóállományban 145,1%.

Erőteljesen fejlődtek az év folyamán a termelőszövetkezeti csoportok: területük 2,6-szorosára, állatállományuk 3,5-szörösére emelkedett egy év alatt. A termelőszövetkezetekhez tartozó családok száma az év végén elérte a 90 000-et.

A nehézipar nagyarányú fejlődése lehetővé tette a mezőgazdaság gépesítésének fokozását. A szocialista szektorban a traktorállomány 4468 darabbal növekedett, ebből 1242 az állami gazdaságokra, 3226 a gépállomásokra esett. Emelkedés mutatkozik az egyéb mezőgazdasági gépekkel való ellátottság terén is.

Az 1950. évi őszi vetésterület a tervhez képest, előzetes adatok szerint, némi lemaradást mutat. A kedvező időjárás lehetőségeit felhasználva, a vetési munkák még folynak.

Közlekedés

A vasutak az 1950. évi áruszállítási tervet 101,4%-ra, a személyszállítási tervet 102,0%-ra teljesítették. 1949-hez viszonyítva az emelkedés teherszállítás terén 22,9%, ez az ötéves terv végére előirányzott növekedés 40%-a. A személyszállítás 25,7%-kal magasabb az 1949. évinél.

A teherárúk napi átlagos rakodása 1949-hez viszonyítva 26,5%-kal emelkedett. A fontosabb árucikkeknel az emelkedés a következő: vasárúknál 29,8%, téglánál, cserépnél 44,3%, kő- és kavicsnál 52,3%, mész- és cementnél 60,2%, szénél 13,3%, őrleményeknél 38,7%.

Az átlagos kocsiforduló 5,6 napról 4,7 napra, 16,1%-kal rövidült meg. A teljesített elegytonnakm egységre eső szénfogyasztás 1949-hez képest 3,1%-kal csökkent.

A városi közúti vasutak személyszállítási tervüket 108,9%-ra teljesítették. 1949-hez viszonyítva az emelkedés 12,0%. A városi autóbussz-közlekedés a személyszállítási tervet 104%-ra, a távolsági autóbussz-közlekedés 112,9%-ra teljesítette. 1949-hez viszonyítva a városi autóbussz-közlekedés forgalma 25,1%-kal, a távolsági autóbussz-közlekedés 69,7%-kal emelkedett.

A közhasználatú tehergépkocsik 143,4%-kal több árut szállítottak, mint 1949-ben.

A víziközlekedés folyami teherszállítási tervét 112,3%-ra teljesítette. Az 1949. évhez viszonyítva a folyami forgalom 54,5%-kal emelkedett, személyszállítási tervét 125,3%-ra teljesítette, 28,9%-kal teljesített többet, mint 1949-ben.

Beruházások

Az 1950-ben megvalósított összes népgazdasági beruházások értéke 67,4%-kal meghaladja az 1949. évit. Az 1950. évi — évközben felemelt — beruházási tervet összességében: 112,5%-ra teljesítettük. A szocialista termelés bővítését közvetlenül szolgáló beruházások 55,8%-a a gyáriparra és építőiparra, 13,3%-a a mezőgazdaságra, 26,8%-a a közlekedésre, 4,1%-a a kereskedelemre esett. A gyáriparra fordított beruházásokból 90,4% volt a nehézipari, 9,6% a könnyűipari beruházás.

Az 1950. évi jelentős népgazdasági beruházási munkálatoknak 72%-át üzembe helyezték. Így népgazdaságunk valamennyi ágazatában számos új üzem, épület, gép- és termelő berendezés létesült. Elkészült a Sztálin-híd, a polgári Tisza-híd, a bajai Duna-híd, a Dunavölgyi Timföldgyár, a Szegedi Textilkombinát fonódája, a lőrinci durvahengermű durvahengersora, a gödöllői árammérőgyár és több jelentős üzem.

Tehergépkocsiállományunk 26,4%-kal, vasúti teherkocsiállományunk 16,8%-kal, vasúti személykocsiállományunk 19,5%-kal emelkedett.

175 községet, 108 gépállomást, 65 állami gazdaságot és 47 termelőszövetkezeti csoportot villamosítottunk, 587 községbe újonnan bevezettük a telefont.

Áruforgalom

Az 1950. évi állami nagykereskedelmi forgalom 57,4%-kal haladta meg az 1949. évit. A lakosság fogyasztására kerülő egyes fontosabb cikkek forgalma 1950 IV. negyedévében 1949 azonos időszakához képest a következő emelkedést mutatja: cukor 11,9%, só 35,8%, tej 32,4%, dohány 24,8%, szappan és tisztítószerek 92,9%, lábbelik 62,2%, tűzifa 46,4%, varrógép 72,7%.

A szocialista kiskereskedelem forgalma 170,9%-kal emelkedett 1949. évhez képest. Ezen belül az állami boltok forgalma 190,2%-os, a szövetkezeti boltoké 119,5%-os növekedést mutat. Az állami és szövetkezeti kiskereskedelmi bolthálózat a megelőző évhez képest 100,1%-kal bővült. 1950-ben 4685 állami és 3310 szövetkezeti bolt létesült.

A munkások és tisztviselők számának emelkedése

A munkások és tisztviselők száma 1950-ben 223 100-zal haladta meg az 1949. évi átlagos létszámot. A gyáripárban több mint 100 000-rel, az építőipárban pedig 83 000-rel emelkedett a munkások és tisztviselők száma, ezzel egy év alatt az ötéves terv egész tartamára előirányzott növekedés 40%-a valósult meg.

Az évi munkabérialap növekedése 29,0%-os volt az 1949. évhez viszonyítva. Az építőipárban a növekedés 136,5%, a gyáripárban 37,6%.

Az átlagkeresetek az egész népgazdaságban 16,6%-kal nőttek.

1950-ben a szakmunkás- és segéd munkáshiány különösen a bányászásban, építőiparban, kohászatban és gépgyártásban mutatkozott, bár 1950. évben közel 30 000 ipari tanuló szabadult fel és kapcsolódott be szakmunkásként a termelésbe. Az ipari átképzősök és a szaktanfolyamokon résztvevők száma 133%-kal volt magasabb, mint 1949-ben.

A munka termelékenységének alakulása

Tovább emelkedett a munka termelékenysége. Az 1950. év átlagában a gyáriparban az egy főre eső termelés 20,1%-kal volt magasabb, mint 1949-ben. Ezzel az ötéves terv végére előirányzott növekedés 40%-át értük el egy év alatt. A kohászati iparban 12,3%-kal, a gépgyártásban 22,8%-kal, a textiliparban 11,2%-kal, az élelmezési iparban 47,6%-kal emelkedett a termelékenység egy év alatt.

Szociális és kulturális eredmények

Az 1950. évben jelentékeny eredményeket értünk el a szocialista kultúra minden területén. Az 1950/51. tanév elején az általános és népiskolák, a középiskolák és technikumok, az ipari tanulóiskolák és főiskolák összes beiratkozott hallgatóinak száma 1 411 737 volt, 3,4%-kal több, mint az előző évben és 15,8%-kal magasabb az 1938-as létszámnál. Az általános iskolákban a tankötelesek 96,5%-a beiratkozott. A középiskolák és technikumok hallgatóinak száma 83,3%-kal magasabb, mint 1938-ban. A tanulmányhelyeken foglalkoztatott ipari tanulók száma az év folyamán 73,9%-kal emelkedett. Az egyetemi hallgatók száma a tanév elején 32 790, ez 9037-tel több, mint az előző évben és 21 043-mal több, mint 1938-ban. Ezzel az öt évre előirányzott növekedést egy év alatt 13,6%-kal túlteljesítettük. A műszaki egyetemek és főiskolák hallgatóinak száma az 1938-asnak kilencszerese.

1950-ben a népoktatásra és népművelésre fordított beruházások értéke 100,5%-kal meghaladja az 1949. évit.

A dolgozók kulturális színvonalának emelkedését mutatja, hogy 1950-ben a kiadott könyvek és brossurák példányszáma közel 63 millió, 34,3%-kal több, mint 1949-ben. A napilapok összpéldányszáma 25%-kal haladta meg az 1949. évi számot. Az év folyamán 11,3%-kal emelkedett a mozi látogatók és 13,5%-kal a rádióelőfizetők száma.

1950-ben a kórházi ágyak száma 13,6%-kal volt magasabb, mint 1938-ban. A szociális és egészségügyi célokra fordított beruházások értéke 1950-ben 75,7%-kal volt magasabb, mint 1949-ben. Az év folyamán 5 új rendelőintézet épült, a rendelőintézetek működési ideje 25%-kal emelkedett. A dolgozók egészségének fokozott védelmére 1950-ben 6 tüdőbeteg gondozó és 20 egészségház létesült. 1950-ben a bölcsődék száma 19%-kal, befogadó-

képessége 23%-kal, az óvodák száma 19,4%-kal, befogadóképessége 21%-kal emelkedett.

Részint az ipari dolgozók számának emelkedése, részint a társadalombiztosítás kiterjesztése következtében a társadalombiztosító intézetek taglétszáma egy év alatt 315 000-rel növekedett. Az egy főre eső juttatások összege az év folyamán 13,6%-kal emelkedett. 1950-ben 50.000 dolgozóval több üdült, mint 1949-ben.

A születési arányszám 5%-kal emelkedett, a halálozási arányszám 19,5%-kal csökkent 1938-hoz képest. A csecsemőhalandósági arányszám mintegy 35%-kal volt alacsonyabb, mint 1938-ban.

Nemzeti jövedelem

Az ötéves terv első esztendejében elért gazdasági eredmények visszatükröződnek nemzeti jövedelmünk alakulásában. A nemzeti jövedelem 1950-ben mintegy 20%-kal magasabb, mint 1949-ben és ezzel egy év alatt az ötéves terv végére előirányzott növekedésnek közel egyharmadát valósítottuk meg.

A szocialista szektor fejlődésére mutat, hogy 1950-ben a nemzeti jövedelemnek a szocialista szektorban létrehozott része 58,8%-kal volt magasabb, mint a múlt évben. A szocialista szektorban termelt nemzeti jövedelemnek aránya az egész nemzeti jövedelemhez egy év alatt 53,8%-ról közel 70%-ra nőtt.

PIKLER GYÖRGY:

DECENTRALIZÁLNI KELL A STATISZTIKAI MUNKÁT

1.

Mint a szocializmus építésének minden kérdésében, úgy a számvitel, az ellenőrzés és a statisztika kérdéseiben is a Szovjetunió példáját és tapasztalatait kell felhasználnunk — Lenin és Sztálin tanításait követnünk. A szocialista számvitelt, az ellenőrzés megszervezését, a statisztikát Lenin és Sztálin fontos, alapvető feladatnak tekintik. Lenin ismételten és különösen élesen veti fel a kérdést: „A mindenre kiterjedő általános, egyetemes számvitel és ellenőrzés... ebben van a szocialista átalakulás lényege.”¹ „Egyetlen termék, egyetlen font gabona sem maradhat ki a számvitelből, mert a szocializmus mindenekelőtt számvitel.”² „A szocializmusban az ellenőrzés, a számvitel általános, mindenre kiterjedő, mindenütt jelenlévő és megvesztegethetetlen lesz.”³

A számvitelnek tehát „mindenre kiterjedőnek és mindenütt jelenlévőnek” kell lennie a szocialista (és a szocializmust építő) társadalomban. Minthogy a statisztika része a számvitelnek, nem kétséges, hogy e követelés a statisztikára is érvényes. Erről szól Sztálin elvtárs: „... a számvitel pedig elképzelhetetlen statisztika nélkül. A számvitel statisztika nélkül egyetlen lépéssel sem juthat előre.”⁴

Tehát a statisztikának is „mindenre kiterjedőnek, mindenütt jelenlévőnek” kell lennie; — a statisztikára, mint a vezetés, az építés eszközeire, mint a harc fegyverére mindenütt szükség van, ahol operatív munka folyik. Lenin szerint: „A statisztika a kapitalista társadalomban kizárólag 'hivatalos személyek' vagy szakemberek szűk körének volt a dolga, — nekünk be kell vinnünk a statisztikát a tömegek közé, népszerűsíteni kell, hogy a dolgozók fokozatosan megtanulják, hogy maguk értsék meg és lásák, hogyan és mennyit kell dolgozniuk, hogyan és mennyit lehet pihenniük, hogy az egyes közösségek gazdálkodása, üzleti eredményeinek összehasonlítása az általános érdeklődés és tanulmányozás tárgyává váljék.”⁵

2.

Nézzük meg, hogy a számvitelre és ezen belül a statisztikára, mint a számvitel egyik ágára, vonatkozó tanításoknak, követeléseknek a nálunk, Magyarországon fennálló rendszer, elvben mennyiben felel meg. („Elv-

¹ Lenin: Válogatott művek, II. kötet, Szikra, Budapest, 1949, 297. old.

² Lenin Művei, XXII kötet, 450. old., oroszul.

³ Lenin Művei, XXI kötet, 207. old., oroszul.

⁴ Sztálin Művei, 6. kötet, 214. old., oroszul.

⁵ Lenin: Válogatott művek, II. kötet, Szikra, Budapest, 1949, 381–382. old.

ben“ annyiban, amennyiben a rendszeren belül meglévő hibákkal, hiányosságokkal, ha lényegesek is, ha kárt és zavart okoznak is és ha kiküszöbölésük még sok időt és munkát is fog igénybevenni — mert nem elvi jelentőségűek, nem kívánunk foglalkozni.) Meg kell állapítanunk, hogy a statisztika, bár egyrészt bizonyos értelemben valóban „mindenre kiterjedő és mindenütt jelenlévő“, — másrészt a lenini-sztálini követelményeknek egész statisztikai rendszerünk mégsem felel meg. Mindenre kiterjedő és mindenütt jelenlévő abban az értelemben, hogy a statisztikai adatok folyamatos szolgáltatása kötelező és megvan a szocializmus építésének minden területén és megtörténik ennek megfelelően az adatok begyűjtése és feldolgozása is. Azonban azért, hogy az adatok összesítése, rendszerezése, csoportosítása — vagyis: elemző, kiértékelő feldolgozása központilag történjen, a statisztika használata nem válik általánossá, nem mindenütt használják az operatív szervek munkájuk kiértékelésénél.

3.

Az adatok összesítése, összevonása, rendezése, csoportosítása és kiértékelése a statisztikai munka legfontosabb része.

A szocialista statisztika feladata, hogy a társadalmi és gazdasági jelenségeket a valóságnak megfelelően, vagyis — ami ezzel egyértelmű — dialektikusan: teljességükben, fejlődésükben, összefüggésükben szemlélje és szemléltesse. „Az adatbevallásoknak és feljegyzéseknek tömege még nem statisztika, ez csak annyiban tartozik a statisztikához, mint az építkezés helyén felhalmozott téglá, gerenda, cső és egyéb építkezési anyagkészletek a jövő épülethez, amelyet ezekből az anyagokból fognak felépíteni“,⁶ — írja egy helyen A. A. Kaufman orosz statisztikus. Osztroumov szerint: „A statisztikai megfigyelés eredményeképpen nyert anyagot egy téglarakáshoz lehet hasonlítani, amelyből még karcús épületet kell emelnünk.“⁷ A feladat az, hogy a néha sokszázezer, esetleg sokmillió adathból olyan áttekinthető, nem nagy terjedelmű kimutatásokat, táblákat — tehát sűrített, összesített, kivonatot — készítsünk, amelyek a lényegét fejezik ki: azokat az összefüggéseket, amelyek az osztályharc, a szocializmus építése szempontjából fontosak. „A statisztika nem állhat több lepedőnagyságú, senkit sem érdeklő, számokkal teleírt kimutatásból — írja Krilov szovjet akadémikus —, hanem negyedív papíron úgy kell összesíteni és mindjárt egymással összehasonlítani e számokat, hogy ne csak azt lehessen megállapítani, hogy mi volt a helyzet, hanem azt is, hogy mi lesz.“⁸ Az adatok holt tömege tehát még nem statisztika. A statisztikusnak a fejlődést, az összefüggéseket kell kifejezni, el kell érni, hogy „a számok beszéljenek“. A számok ilyen megszólaltatásának a statisztikában igen egyszerű eszközei vannak: a csoportosítások, a sorok, a táblák, a tervteljesítési, a dinamikus, a megoszlási, stb. viszonyszámok, százalékszámok, indexek és nem utolsósorban csoportosító és kombinációs („elemző“) táblák. A statisztikai mondanivaló ez egyszerű eszközeinek helyes alkalmazása a legnehezebb és egyben a legszebb része a statisztikai munkának. A. A. Kaufman szerint: „A statisztikus képzettségére nem annyira az összesítés mecha-

⁶ A. A. Kaufman: A statisztika elmélete és módszerei, V. (posthumus kiadás, 498. old., oroszul és Druzsinyin: A statisztika elmélete, III. kiadás, Tudományos Könyvkiadó N. IV., Budapest, 1950, 21. old.

⁷ Sz. Sz. Osztroumov: Bírósági statisztika, Moszkva, 1949, 39. old., oroszul.

⁸ A. N. Krilov akadémikus: Emlékiratam, 1945, 222. old., oroszul.

nikus módszereinek ismerete jellemző, hanem inkább az, hogy olyan helyes felépítésű és célszerű táblákat, táblacsoportokat tud szerkeszteni, amelyek egyrészt megfelelnek az adott anyag jellegének, másrészt a megismerendő feladat szempontjából épp a lényegét tartalmazzák.⁹

Ugyanerre hívja fel figyelmünket Lenin: „Az egész kérdés lényege az, hogy hogyan dolgozzuk fel az adatokat, hogy azok el ne vesszenek, hogy az adatok alapján e nagyon bonyolult és változatos folyamatok minden oldalát tanulmányozni lehessen.

Hogy eleget tegyünk ezeknek a feltételeknek az adatok feldolgozásánál, a legegyszerűbb és legrészletesebben összeállított csoportosító és kombinációs táblázatokat kell készíteni... Sokoldalú és a legegyszerűbben összeállított csoportosító és kombinációs táblák nélkül a... legrészletesebb adatok szinte semmit sem érnek.¹⁰ — „Az összes statisztikai adatokat sokkal szigorúbban, azaz figyelmesebben és gondosabban kell rendszerezni, mindig törekedni kell az adatok összehasonlítására, mindig idézni kell a múlt évre (hónapra, stb.) vonatkozó adatokat, össze kell gyűjteni az anyagot az elemzéshez a sikertelenség okainak feltárására, az egyes eredményesen dolgozó vagy az elmaradt vállalatokat megelőző vállalatok, stb. kimutatása céljából.¹¹

Ha nem is a csoportosító, kombinációs táblákra, de a jól szerkesztett, a lényegét érintő viszonyszámokra, általában a mondanivaló helyes statisztikai kifejezésére példák a Szovjetunió Minisztertanácsa mellett működő Központi Statisztikai Hivatal szokásos negyedévi jelentései a népgazdasági terv teljesítésének eredményeiről. Ezek a jelentések a Párt, a kormány, a dolgozók milliói munkájának és erőfeszítéseinek eredményeit valóban „teljességükben, összefüggésükben, fejlődésükben“ szemléltetik. A kimutatások, a számok valóban „beszélnek“: elmondják az iparban, a mezőgazdaságban, a közlekedésben, a kereskedelemben, stb. elért eredményeket, a dolgozók létszámának, életszínvonalának, kulturális és szociális színvonalának emelkedését; rövid, áttekinthető formában, mégis átfogó módon számolnak be a tervek teljesítésének (vagy nem teljesítésének) mértékéről, az elért ragyogó eredményeken belül a hiányosságokról, a lemaradásokról, az összefüggésekről, és ami a legfontosabb: — szembeállítva az eredményeket az előző év (vagy negyedév) adataival —, a fejlődés viharos üteméről. A szovjet példa alapján állítja össze a tervjelentést negyedévenként a magyar Központi Statisztikai Hivatal is.

4.

A statisztikai munka jelenlegi szervezeti formája mellett csak a Párt és a kormány felső vezetői, általában a legfelsőbb vezető szervek rendelkeznek statisztikával, ebben az imént ismertetett értelemben véve a „statisztika“ kifejezést. Abban az értelemben ugyanis, hogy a statisztika legfontosabb része, ami nélkül az adatok holt tömege nem tekinthető statisztikának, a statisztikai elemzés: az áttekinthető, a fejlődés ütemét, a legfontosabb összefüggéseket tartalmazó, teljes, átfogó képet adó és mégis

⁹ A. A. Kaufman: A statisztika elmélete és módszerei, V. (posthumus) kiadás, 499. old., oroszul.

¹⁰ Lenin Művei, XVII. kötet, 184. old., oroszul és Szovjet statisztikusok a szocialista statisztikáról, Statisztikai Kiadó Vállalat, Budapest, 1950, 137. old.

¹¹ Lenin Művei, XXIX. kötet, 3. kiadás, 461. old., oroszul és Statisztikai Szemle, 1950, 6-7. sz., 325. old.

lehetőleg nem nagy terjedelmű összesítés, amely kimutatja az elért eredményeket, ugyanakkor feltárja a lemaradásokat, a hibákat, — tájékoztatást ad, operatív intézkedések megtételére nyújt módot. A Központi Statisztikai Hivatal helyesen jár el, amennyiben arra törekszik, hogy a Párt és az állam vezetőit ilyen értelemben vett statisztikai kimutatások révén a fejlődés menetéről folyamatosan tájékoztassa. Azonban alapvetően helytelen, hogy a statisztikai összesítő és kiértékelői munka túlnyomóan a Statisztikai Hivatalban folyik és nem mindenütt, nem az operatív munka minden vezető helyén. Az adatok általában minden területről az egyes gazdasági egységektől közvetlenül futnak be a Központi Statisztikai Hivatalhoz. A helyi vezetők, vagy vezető szervek (járásai, megyei tanácsok; ipari vagy kereskedelmi központok, stb.) nem kapják meg folyamatosan a saját területükre vonatkozó adatokat. Ennek következtében:

a) A statisztika a legfelsőbb szervek monopóliuma: nemcsak hogy nem visszük be a statisztikát a tömegek közé, de általában még a közép- és alsó helyeken álló vezetők sem használhatják a statisztikát, mint az igazgatás, a vezetés eszközt saját munkájuk eredményeinek megismerésére, operatív intézkedések alátámasztására, a mutatkozó hibák kijavítására.

b) Általánossá vált így az üzemekben, a vállalatoknál, a helyi területi vezetőknél és statisztikusoknál az a szemlélet, hogy a statisztikai feladat azonos az adatszolgáltatási feladattal; — hogy statisztika az, amit felsőbb szerveknek adni kell és hogy a statisztika akkor jó, ha a felsőbb szervek (például a Statisztikai Hivatal) megvannak vele elégedve. Az alsóbb szervek csak szenvedő részesei a statisztikának. A kérdőívek küldése vagy begyűjtése, vagy kitöltése feladatuk ugyan, de a statisztikából közvetlen hasznuk nincs. A statisztikát tehernek érzik. Ez a körülmény hozzájárul a statisztikai fegyelem lazaságához. A statisztikai feladatokat ilyen körülmények között általában kevés meggyőződéssel és lelkesedés nélkül végzik: a kérdőíveket gyakran egyáltalán nem, vagy késve és hibásan, gondatlanul töltik ki.

c) Gombamódra teremnek sok helyen még mindig a párhuzamos, szakszerűtlen, kontárstatisztikák. Ezek ellen a harc hosszú idő óta erélyesen folyik és a döntő területeken nem is eredmény nélkül. Kétségtelen, hogy a vadstatisztikák megjelenésének több oka is van: egyrészt a helyes alapelvek nemismerete, és ezért szakszerűtlen és hozzá nem értő módon fognak hozzá sokan a statisztikai feladatok megoldásához. Másrészt szerepet játszik, nem is ritkán, a káderek helytelen politikai magatartása, amennyiben bürokrata, öntelt módon, a tömegeket és az alsóbb helyen álló vezetőket lebecsülve, „elrendelik“ a legrészletesebb, felesleges, értelmetlen jelentések összeállítását — éppen csak hatalmukkal élve (vagy visszaélve) és a hatalmukat éreztetve. (Jelentést kérve például minden egyes tén naponkénti fejéseredményeiről, az eperfákról, egérlukokról, stb.). Kétségtelen azonban, hogy az ilyen szakszerűtlen, törvénytelen kontárstatisztikák részben azzal függnek össze, hogy az alsó- és középhelyen álló vezetőknek és vezető szerveknek nem áll használható és megfelelő statisztika rendelkezésére és igyekeznek valamilyen módon ehhez hozzájutni, igyekeznek a hiányt pótolni.

d) A gazdasági, szociális, kulturális és egyéb államigazgatási munkát ellátó szervek mind gyakrabban és jogosan sürgetik a Statisztikai Hivalt, hogy az adatgyűjtések és feldolgozások terjedelmét és részletességét

mutatások összeállítás, grafikonok szerkesztése nem valami nehéz, különösebb, nehezen megszerezhető szaktudást, igen hosszú előtanulmányokat megkövetelő feladat. Ha időbe és fáradságba is kerül, el kell érniük és elfogjuk érni, hogy a részterületeken dolgozó statisztikusok valóban jól olvasható, áttekinthető statisztikákat állítsanak össze. Ezzel azonban még nem oldottunk meg mindent. Azzal, hogy például a vállalati statisztikusok áttekinthető, összefoglaló táblázatokat készítenek, amelyek valóban tükrözik a vállalat életét, amelyek a fejlődést, az összefüggést mutatják, feltárva az elért eredményeken belül a hibákat és a lemaradásokat is, — ezzel még nem jutottunk előre. A cél az, hogy a vállalatok vezetői az áttekinthető, a jól olvasható statisztikákat valóban át is tekintsék, valóban el is olvassák, megértsék és munkájukban iránytűként felhasználják. Erre vonatkoznak Molotov elvtársnak a SzK(b)P XVIII. kongresszusán elmondott, nálunk is időszerű figyelmeztetései: „Akadnak olyan gazdasági vezetők, akik méltóságukon alulnak tekintik a mérlegekbe való bepillantást, a beszámolóok tanulmányozását, a számvittel való törődést. Ezzel a közönyösséggel és gazdasági analfabétizmussal, mint államellenes és antibolsevista magatartással erélyesen harcolni kell”.¹² Azt elérni, hogy a helyi, megyei, vállalati, stb. vezetők valóban használják és használni tudják a statisztikát, tehát még külön feladat. Világosan kell látnunk azonban, hogy a jelenlegi rendszer nemcsak, hogy nem alkalmas arra, hogy a helyi vezetőket a statisztika használatára szoktassa és kényszerítse, hogy velük a statisztikát megismertesse, megszerettesse, hanem éppen ellenkező irányba hat. Ezért kell változtatni rajta.

Népköztársaságunk Minisztertanácsának legutóbbi határozata a takarékoságról különösen időszerűvé teszi ezt. A határozat kimondja, hogy az alap-, segéd- és fűtőanyagokkal, a munkaerőfelhasználással, a dologi kiadásokkal, a túlméretezett beruházásokkal való pazarlás megszüntetése „újabb hatalmas tartalékok mozgósítását teszi lehetővé népgazdaságunk gyorsabbütemű fejlesztése érdekében”.

A Párt és a kormány e határozatának végrehajtásánál a tömegek forradalmi kezdeményezését, éberségét a pazarlókcal szemben a vezetők fokozott felelősségét párosítani kell a pontos, részletekbe menő számvittel, az anyag, a munkaerő felhasználásának statisztikájával. A statisztika decentralizálása lehetővé teszi, hogy a felelős vezetők népgazdaságunk bármelyik alsó, közép vagy felső területének parancsnoki posztján éljenek ezzel a fegyverrel. Nem általános szólamok, üres bizonygatások, hanem konkrét tények, számok és mérlegek alapján ellenőrizhetik, hogy milyen mértékben valósult meg területükön a lenini figyelmeztetés: „Tartsd számon pontosan és lelkiismeretesen a pénzt, gazdálkodj takarékosan, ne henyélj, ne lopj, tarts szigorú fegyelmet a munkában... most a burzsoázia megdöntése után, a jelen pillanat aktuális és fő jelszavaivá válnak”.¹³

¹² A SzK(b)P XVIII. kongresszusának gyorsírási jegyzőkönyve, 303—304. old., oroszul.

¹³ Lenin: Válogatott művek, Szikra, Budapest, 1949, 365. old.

N. M. KRASZNOLOBOV:

A NEMZETI JÖVEDELEM TERVEZÉSE ÉS SZÁMÍTÁSA*

A nemzeti jövedelem és a Szovjetunió alapvető gazdasági feladatainak megoldása

A Szovjetunió népgazdasága fejlesztésének éves és ötéves terveiben a legfontosabb mutatók közé tartoznak a nemzeti jövedelemre, a nemzeti jövedelem nagyságára és növekedésének ütemére vonatkozó adatok. A nemzeti jövedelem mutatói a tőkés országok gazdaságát jellemző statisztikai-gazdasági évkönyvekben is tekintélyes helyet foglalnak el, jóllehet ezekben az országokban ezek a mutatók jelentőségüket és kiszámítási módszerüket tekintve, alapvetően különböznek a Szovjetunió nemzeti jövedelmétől.

A nemzeti jövedelem¹ nem más, mint a társadalom által meghatározott idő alatt termelt társadalmi össztermék egy része. Marx Károly, aki tudományos alapon elsőnek oldotta meg a nemzeti jövedelem problémáját, a következőképpen határozza azt meg:

„Ha haszontalan nehézségekbe nem akarunk keveredni, a nyershozamot (Rohertrag) és a tiszta hozamot meg kell különböztetnünk a nyersjövedelemtől és a tiszta jövedelemtől.

A nyershozam vagy a nyerstermék** az egész újratermelt terméknek felel meg...

A nyersjövedelem az az értékrész (s a bruttótermék vagy nyerstermék — Bruttoproduct oder Rohprodukt — általa mért azon része), amely az össztermelés azon értékrészének (és általa mért termék részének) levonása után megmarad, mely az előlegezett és a termelésben elfogyasztott állandó tőkét pótolja. Tehát a nyersjövedelem egyenlő a munkabérrel (vagy a terméknek azzal a részével, amelynek az a rendeltetése, hogy ismét a munkás jövedelméül szolgáljon), + haszonnal + járákékkel.“

És lejjebb: „... Az egész társadalom jövedelmét tekintve, a nemzeti jövedelem munkabérből, plusz haszonból, plusz járadékból, tehát a nyersjövedelemből áll.“²

A nemzeti jövedelemen tehát a marxi-lenini elmélet értelmezése szerint az adott évben termelt társadalmi összterméknek azt a részét értjük, amely a termelésben felhasznált termelőeszközök pótlása után fennmarad.

* N. M. Krasznołobov: Planyirovanylje i ucsot narodnovo dohoda, Goszplanizdat, 1940. 3–21. old. — Rövidített közlemény.

¹ A tervezésben és a statisztikában a tiszta (netto) termelés fogalmát alkalmazzák. Lényegileg ezek azonos fogalmak.

** Össztermék. (A szerk.)

² Marx: A tőke, III. kötet, 2. rész. Lenin fordítása után idézve: Művel, III. kötet, 2. kiadás, 37. old. — Lásd még Lenin: A kapitalizmus fejlődése Oroszországban, Szikra, Budapest, 1949, 45. old.

Anyagi összetételét tekintve, a nemzeti jövedelem egyrészt a lakosság személyi szükségleteinek kielégítésére, másrészt termelőeszközként való felhasználásra szánt különböző használati javakból áll. A lakosság egyes osztályai és csoportjai jövedelmének forrása szerint a nemzeti jövedelem munkabérből és értéktöbbletből áll (ipari és kereskedelmi vállalkozói haszon, járadék, kamat).

A szovjet szocialista gazdaságban a nemzeti vagyon, a nemzeti jövedelem fogalma — akárcsak a többi közgazdasági fogalom — tartalmát tekintve, teljesen különbözik attól, amit a kapitalizmusban ezen a fogalmon értenek. A kapitalizmusban a nemzeti jövedelemnek ellentmondó, antagonisztikus jellege van. A nemzeti jövedelem felosztása: a munkások munkabérére és a tőkésék értéktöbbletére — a kapitalizmus antagonisztikus, kizsákmányoló jellegét fejezi ki. Ezért a burzsoá közgazdászok tudatosan hazudnak, amikor kapitalista viszonyok között azonosítják az úgynevezett nemzeti jövedelem növekedését a széles néptömegek jólétének növekedésével. A valóságban az olyan fogalmak, mint a nemzeti vagyon, a nemzeti jövedelem, stb. alkalmazását a kapitalista országokban csak igen erős fenntartással szabad elfogadni. Engels első munkái egyikében erről a kérdéstről a következőket írta: „A nemzeti vagyon’ kifejezés fogalma először a liberális közgazdászok általánosításokra való törekvésének eredményeként jelent meg. Addig, amíg magántulajdon létezik, ennek a kifejezésnek nincs értelme. Az angolok ’nemzeti vagyona’ igen nagy és mégis az angolok a világ legszegényebb népe. Vagy végleg el kell hagyni ezt a kifejezést, vagy olyan előfeltételeket kell teremteni, amelyekben ez a fogalom értelmet nyer.“³

Ez a tétel napjainkban is igaz. A tőkés országokban a hatalmas többséget kitevő munkásságnak a nemzeti vagyonból és a nemzeti jövedelemből való részesedése a kizsákmányoló osztályok részesedéséhez viszonyítva aránylag kicsi. A cári Oroszországban a dolgozóknak a nemzeti jövedelemben való részesedéséről Lenin a következőket írta: „A szegény és nincstelen tömeg a népesség $\frac{9}{10}$ -ed része, az fogyasztja az összes adóval terhelt termék $\frac{9}{10}$ -ét és fizeti az összes közvetett adók $\frac{9}{10}$ -ed részét, azonban a teljes nemzeti jövedelemből csak valami háromtizedrészét kap.“⁴

A vezető tőkés országokban az 1929-es válság előtt a dolgozók részesedése a nemzeti jövedelemnek a felét, vagy még kisebb részét tette. Ez a részesedés csökkenő irányzatú, mert a kapitalizmus törvénye a munkásosztály abszolút és viszonylagos elnyomorodása. „Minél előbbre jut a technikai haladás — írta Lenin —, annál inkább elmarad a munkaerőkereslet növekedése a kínálat növekedésétől, annál nagyobb lehetőségük van a tőkésnek arra, hogy növeljék a munkásság kizsákmányolását. A dolgozó lakosság egyre szélesebb tömegeinek jut osztályrészül a lét bizonytalansága és a munkanélküliség, a kizsákmányolás járma és mindenféle megaláztatás.“⁵

Csak a Szovjetunióban, ahol győzött a szocializmus, jelenti valóban a nép jövedelmét a nemzeti jövedelem és mutatja igazán a nép széles tömegei jólétének növekedését.

³ Engels: A politikai gazdaságtan bírálatához. Marx-Engels Összes művek, II. kötet, 296. old., oroszul.

⁴ Lenin Művei, IV. kötet, 352. old., oroszul.

⁵ Lenin Művei, V. kötet, 11. old., oroszul.

A nemzeti jövedelem termelésének forrásai

A marxi-lenini gazdasági elmélet megállapítja, hogy a nemzeti jövedelem problémája, alkotórésze a társadalmi össztermék termelésére és újratermelésére vonatkozó tanításnak és szükségszerűen abból következik. Lenin a kapitalista gazdaságra vonatkozóan a következőket írta: „A nemzeti jövedelem’ és a ’nemzeti fogyasztás’ kérdése, amely teljességgel megoldhatatlan s csak szkolasztikus érveléseket, meghatározásokat és osztályozásokat eredményez, ha önállóan vetik fel, — teljes egészében megoldottnak bizonyul, amikor a társadalmi összes tőke termelési folyamatát elemzik. Sőt: ez a kérdés nem létezik többé külön kérdésként, amikor a nemzeti fogyasztás viszonyát a nemzeti termékhez és e termék minden egyes részének realizálását tisztáztuk. Ezeknek az egyes részeknek csak az *elnevezése* marad meg.”⁶

A Szovjetunió nemzeti jövedelme a népgazdasági mérleg legfontosabb alkotórésze. A tervszerű szocialista újratermelés menetét és eredményét jellemző más gazdasági mutatók között a nemzeti jövedelem is igen fontos mutatószáma a népgazdasági tervnek. Mint a társadalmi termék újonnan termelt része, az ország felhalmozási alapját és fogyasztási alapját képezi.

A tervezésnél és a számbavételnél igen nagy jelentősége van azoknak a kérdéseknek, amelyek a társadalmi termék és a nemzeti jövedelem termelésének forrásaira vonatkoznak. Mit kell értenünk nemzeti jövedelemen anyagi és felhasználási összetételének szempontjából? A társadalmi összterméket és a nemzeti jövedelmet a szovjet szocialista viszonyok között a népgazdaság milyen ágaiban és milyen munkával állítják elő? E kérdésekre adott válasz már meg is határozza a nemzeti jövedelem nagyságát és növekedésének ütemét.

A tervezési és számviteli gyakorlatban a Szovjetunió nemzeti jövedelmén a társadalmi összterméknek és -jövedelemnek azt a részét szokták érteni, amelyet az anyagi termelési ágakban az adott évben teljesített munkával termeltek, illetőleg újonnan létrehoztak.

A nemzeti jövedelem termelésének az anyagi termelési ágak tiszta termelésének összegeként való tervezését a Szovjetunió tervezési és statisztikai gyakorlatában tulajdonképpen csak az első öt éves terv óta kezdték alkalmazni. Addig a Szovjetunió nemzeti jövedelme az Állami Tervbizottság ellenőrző számaiból, valamint annak az időszaknak statisztikai évkönyveiből vagy teljesen hiányzott, vagy ennek pótlásaként, mint a különböző szervezetek, vállalatok, magánszemélyek jövedelmeinek összege szerepelt.

Az első öt éves terv elkészítésével kapcsolatos munkálatok a szovjet gazdaság számos más gazdasági problémájával együtt felvetették a Szovjetunió nemzeti jövedelmének kérdését is. Sztрумilin akadémikus abban az időben a következőképpen fogalmazta meg ennek szükségességét: „A nemzeti jövedelem a legáltalánosabb mutatószáma a népgazdaság tervszerinti újjáépítése hatékonyságának és ebből a szempontból megérdemli, hogy külön vizsgáljuk.”⁷

⁶ Lenin: A kapitalizmus fejlődése Oroszországban. — Lenin Művel, III. kötet, 3. kiadás, 37. old. és u. a., Szikra, Budapest, 1949, 45. old.

⁷ Sz. G. Sztрумilin: A tervezés kérdése a Szovjetunióban. A Tudományos Akadémia kiadása, 1932, 163. old. — Lásd ugyancsak: „A Szovjetunió népgazdasága felépítésének öt éves terve”, II. kötet, 2. rész, Goszplanizdat, 3. kiadás, 21. old.

A nemzeti jövedelem termelése tervezésének és számbavételének módszertana abban a formában, ahogy az az első ötéves tervben kifejezésre jutott, a nemzeti jövedelem burzsoá és mensevik idealista értelmezése elleni harc során alakult ki. Az első ötéves terv abból indult ki, hogy a Szovjetunió nemzeti jövedelme az anyagi termelési ágakban kifejtett munkából keletkezik. Ennek megfelelően a tervben felsorolták azokat a népgazdasági ágakat, amelyekben a kifejtett munka nemzeti jövedelmet termel és elhatárolták egymástól az úgynevezett eredeti és származékos jövedelmeket.

Az anyagi termelési ágakhoz, azaz azokhoz, amelyekben a kifejtett munka nemzeti jövedelmet termel, az ötéves terv a népgazdaság alábbi ágait sorolta: a mező- és erdőgazdaság, a nagy- és kisipar, az építkezési tevékenység; a szállítás (teherszállítási részében), a posta- és távközlés, a kereskedelem. Elvileg eldöntötték, hogy az anyagi termelési ágakhoz kell számítani a községgazdaság számos ágát, ezeket azonban megfelelő statisztikai alap hiányában nem vették fel a tervelőirányzatba. Ugyanebből az okból nem vették fel a nemzeti jövedelem (tisza termelés) ötéves tervének előirányzatába a nem gépjárművekkel történő teherszállítást, a közétkeztetést és az úgynevezett egyéb anyagi termelést végző tevékenységeket.

Amint az anyagi termelési ágak felsorolásából látjuk, az első ötéves terv során az anyagi termeléshez számították azokat a népgazdasági ágakat is, amelyek kézzelfogható anyagi fogyasztási javakat termelnek (ipar, mezőgazdaság, a szállítás teherszállítási része), de azokat is, amelyek közvetlenül nem termelnek ilyen anyagi javakat (mint például a posta- és távközlésnek a lakosság szükségletét kiszolgáló része). Ezt az elvet azonban nem tartották be következetesen, mert nem számították az anyagi termelési ágakhoz az utasszállítást.

Az első ötéves tervben adták meg először a nemzeti jövedelem társadalmi (gazdasági) strukturáját mind a nemzeti jövedelem teljes egészére, mind egyes ágaira vonatkozóan. Megadták a szűkebb értelmében vett nemzeti jövedelemnek, tehát az anyagi termelési ágak tiszta termelése összegének alkotórésze szerinti — vagyis egyrészt a vállalatok jövedelme, másrészt a népesség egyes osztályai és társadalmi csoportjai szerinti — megoszlását is.

A Szovjetunió nemzeti jövedelme kiszámításának az első ötéves terv első éveiben főbb vonásaiban kidolgozott módszertanát a következő években csak egyes részleteiben tették pontosabbá. A tervezés és a statisztika gyakorlatában a következő irányú változások mentek végbe: először, amint javult a népgazdasági számvitel és statisztika, felvették a nemzeti jövedelem számbavételébe azokat az ágakat is, amelyekről azelőtt nem voltak megfelelő adatok, így például a nem géperejű járművel történő teherszállítást és az egyéb anyagi termelést végző tevékenységeket. Másrészt az ország iparosodásának növekedésével és újabb anyagi termelési ágak keletkezésével ezeket az ágakat is számításba vették. A nemzeti jövedelemmel kapcsolatos számításoknál a megfelelő év árain felvették a légi teherszállítást, a gépkocsiteherszállítást, valamint a közétkeztetést, amely különvált egyrészt az ipartól, másrészt a kereskedelemtől és az első ötéves terv során gyors fejlődésnek indult.

A Szovjetunió nemzeti jövedelme közgazdasági értelmezésében új dolog volt az első ötéves tervhez viszonyítva, hogy a postát és távközlést nem sorolták az ország nemzeti jövedelmének kiszámításánál figyelembe

veendő népgazdasági ágak közé. Ezzel véglegesen megállapították a nemzeti jövedelemnek a tervezés és statisztika gyakorlatában jelenleg is elfogadott fogalmát. Ezek szerint a nemzeti jövedelem csupán azoknak a népgazdasági ágaknak tiszta termelése, amelyek kézzelfogható anyagi fogyasztási javakat termelnek.

Ugyanígy értelmezték a nemzeti jövedelem fogalmát a harmadik ötéves terv során is.

*

Azoknak a feladatoknak a megvilágításában, amelyeket a harmadik ötéves terv vetett fel, a nemzeti jövedelem tervezésének és számbavételének azt a gyakorlatát, hogy az adott mutatószám csak az anyagi termelésnek — ami alatt egészen szorosan véve csak tárgyak termelését értik — alakulását fejezi ki, meg kell változtatni.

Felül kell vizsgálni az anyagi termelés kialakult fogalmát és a nem anyagi termeléstől való megkülönböztetését.

Amikor Marx és Lenin az anyagi termelésről beszélt, sohasem kötötte össze ennek fogalmát tárgyak termelésével. Marx kinevette azokat a burzsoá közgazdászokat, akik nem tudtak a termelés fogalma tekintetében többre jutni a termelés, elosztás, csere és fogyasztás közötti különbségről alkotott felszínes elképzelésnél. Marx, mint az anyagi termelést jellemző döntő tényezőre, arra mutatott rá, hogy „mindenféle termelés a természet tárgyainak meghatározott társadalmi formán belül és annak segítségével történő kisajátítása az egyén által“.⁸

Lenin Marxnak ezt a meghatározását konkretizálta és tovább fejlesztette, amikor azt írta, hogy „A termelés minden társadalmi rendben abban áll, hogy a munkás ‚hatást gyakorol‘ az anyagra és annak erőire“.⁹

Ilyenformán Marx és Lenin az anyagi termelést és ennek a nem anyagi termeléstől való különbözőségét jellemző alapvető és döntő ismérvet nem a tárgyak, vagy kézzelfogható javak termelésében látta, hanem abban, hogy az ember a természetre, illetve a természet erőire hatást gyakorol, hogy szükségleteinek megfelelően átalakítsa. Marx ezt a felfogását azért is kifejezésre juttatta, hogy nem csak az olyan népgazdasági ágakat sorolta az anyagi termeléshez, mint például az ipar és mezőgazdaság, hanem az olyanokat is, mint az utasszállítás és posta- és távközlés, bár a munka kifejtésének ezek a formái nem termelnek kézzelfogható anyagi terméket. A „Tőke“ második kötetében Marx erről a következőket mondja: „Vannak azonban önálló iparágak, ahol a termelési folyamat terméke nem új, tárgyi alakot öltött termék, nem áru. Ezek közül az ágak közül gazdasági szempontból csak a közlekedési ipar fontos, legyen az akár áruk és személyek tulajdonképpeni szállítási ipara, akár pedig csak közlések, levelek, táviratok, stb. továbbítása.“¹⁰

Konkretizálva ezt a tételét, Marx a továbbiakban ezt írja: „A szállítóipar magát a helyváltoztatást adja el. Az előállított gazdasági eredmény elválaszthatatlanul össze van kapcsolva a szállítási folyamattal, azaz a szállítási ipar termelési folyamatával. Az emberek és az áruk együtt utaznak a szállítási eszközökkel és éppen ezek utazása, helyváltoztatásuk — maga a

⁸ Marx: Bevezetés „A politikai gazdaságtan bírálata“-hoz. — Marx és Engels Összes művei, XII. kötet, I. rész, 177. old., oroszul.

⁹ Lenin: A kapitalizmus fejlődése Oroszországban. — Művei, III. kötet, 3. kiadás, 158. old., oroszul, és u. a., Szikra, Budapest, 1949, 205. old.

¹⁰ Marx: A tőke, II. kötet, 1930, 21. old., oroszul. — Lásd még a Meisner-kiadást, 1892, 27–28. old., németül.

termelési folyamat, amelyet a szállítási eszközök létrehoznak. E gazdasági eredmény csak termelésével egyidejűleg használható fel és nem létezik, mint ettől a folyamattól különálló használati tárgy, amelyet csak létrejötte után használnak fel, vagy hoznak forgalomba mint árut, mint a kereskedelem tárgyát. E gazdasági eredménynek a csereértékét azonban úgy határozzuk meg, mint bármely más áruét: a ráfordított termelési elemek (munkaerő és termelőeszközök) értékéhez hozzáadjuk a szállítási iparban foglalkoztatott munkások munkájával létrehozott többletértéket. A szállítási ipar gazdasági eredménye felhasználását illetően sem különbözik a többi árutól. Ha személyes szükséglet kielégítésére szolgál, akkor a fogyasztással értéke is eltűnik; ha termelő fogyasztás céljaira használjuk fel, úgyhogy a szállított áruk termelésének egyik szakaszát alkotja, akkor értéke, mint kiegészítő érték, átmegy magára az árura.¹¹

Marx már az „Értéktöbbletelmélet”-ben is beszél arról, hogy az anyagi termelés körébe fel kell venni azokat az iparágakat, amelyek termelésüket nem tárgyi alakban termelik (a jelen esetben utasszállítás, a posta- és távközlés). Marx ezek közé beveszi az utasszállítást is. Lássuk Marx erre vonatkozó véleményét:

„A kitermelő iparon, a földművelésen és a feldolgozó iparon kívül van az anyagi termelésnek még egy negyedik területe is, amely fejlődésében szintén végigmegy a kézműves, manufaktúrális és gépi termelés különböző fokozatain, ez pedig a *szállítóipar*, akár embereket, akár árut szállít.

Itt a termelő-, vagyis a bérmunkás viszonya a tőkéhez teljesen ugyanaz, mint az anyagi termelés többi ágában.¹²

Az anyagi termelés fenti magyarázatával teljes összhangban Marx megadja a nem anyagi termelés jellemzését is. Az „Értéktöbbletelmélet”-ben erről a következőket mondja:

„A nem anyagi termelésben — még akkor is, ha a termelés kizárólag csak csere céljából történik, tehát ha árut termelnek — két eset lehetséges:

1. A termelés eredményeként olyan árukat, használati értékeket kapunk, amelyeknek önálló, mind a termelőtől, mind a fogyasztótól elkülönült formája van, vagyis olyan tárgyak jönnek létre, amelyek a termelés és fogyasztás közötti szakaszban létezhetnek, ebben az időszakban mint eladható áruk forgalomban lehetnek, például könyvek, képek — szóval a művészet minden olyan terméke, amely a művész alkotó tevékenységétől, annak létrehozójától elkülönülten létezik...

2. A termelő folyamattól elválaszthatatlan termelés; ez az eset forog fenn az összes előadóművészeknél, színészeknél, tanítóknál, orvosoknál, papoknál, stb.¹³

Marx fentemlített véleményéből következik, hogy az anyagi és nem anyagi termelés elhatárolását Marx nem a kézzelfogható anyagi-tárgyi javak és az úgynevezett „szolgáltatások” különválasztása alapján végzi. Ellenkezőleg, Marx az anyagi termeléshez számítja: először az anyagi, dologi javak termelését (azon művészi tárgyak kivételével, amelyek az azokat létrehozó művész alkotó tevékenységétől elkülönülve léteznek), másodsor az a termelést, amelynek nincs kézzelfogható dologi formája, mint például a szállítási teljesítményt. Marx tehát az anyagi termelési

¹¹ Marx: A tőke, II. kötet, 1930, 22. old. oroszul. — Lásd még a Melsner-kiadást, 1893, 23. old., németül.

¹² Marx: Értéktöbbletelmélet, 1936, 265. old., oroszul.

¹³ Marx: Értéktöbbletelmélet, I. kötet, 1932, 272. old., oroszul.

ágakhoz sorolja azokat az ágakat is, amelyek létrehozhatnak ugyan bizonyos fogyasztási javakat, de ezek önmaguktól elfogyasztódnak a termelési folyamat pillanatában.

Ebből következik, hogy az anyagi termeléshez az alábbi népgazdasági ágakban kifejtett munkát kell számítani:

I. A kézzelfogható anyagi termékeket előállító ágakban kifejtett munkát:

1. Kitermelő és feldolgozó iparágakban.
2. Építőiparban.
3. Mezőgazdaságban.
4. Mindenfajta közhasznú szállításban, a teherszállításban (vasúti, vízi, gépkocsi- és teherszállítás).
5. Posta- és távközlésben (ezeknek az anyagi termelési ágakat kiszolgáló részében).
6. Hitelintézetekben (ezeknek az anyagi termelési ágakat kiszolgáló részében).
7. Kereskedelem (a csereforgalom körének teljes terjedelmében, azaz beleértve a külkereskedelmet, valamint beszerzési tevékenységet és a termelőeszközök kereskedelmét is).
8. Közétkeztetésben.
9. Az egyéb anyagi termelésben (azt a munkát, amelyet a különböző házi termelésben, mint például ipari termékek előállításában, építőanyagok, tűzifa, stb. kitermelésében kifejtnek, valamint azt a munkát, amelyet a mezőgazdasági termékek elsődleges feldolgozásában és egyéb, az iparhoz nem tartozó termelésben: fényképezésben, hulladékértékesítő iparban, stb. fejtenek ki).

II. Az anyagi termelésben kifejtett munkát, amely azonban nem ölt testet tartósan fennmaradó különálló tárgyi alakban:

1. Az utasszállításban kifejtett mindenfajta közhasznú munkát (vasúti, tengeri, folyami, gépkocsi, villamos, földalatti).
2. Ugyanazt a postánál és távközlésben (a lakosság és intézmények kiszolgálását végző részében).
3. A községgazdaság ágaiban (fürdők, mosodák, stb.).

A nemzeti jövedelem termelési ágak és szociális összetétel szerinti tervezése

Életünk fenntartásához táplálékra, ruházatra, lábbelire, lakásra, tüzelőre, stb. van szükségünk. Mindezeket az anyagi termelés hozza létre. Az anyagi termelés a társadalom alapja, bázisa. Ez mind a népgazdasági munkamegosztásban, mind a társadalmi össztermék strukturájában kifejezésre jut. A társadalmi össztermék elsősorban anyagi termék, az anyagi termelés eredménye. A harmadik ötéves terv elején a Szovjetunió összes munkásainak és tisztviselőinek körülbelül 77%-a vett részt az anyagi termelésben. Ha figyelembe vesszük a kolhozparaszttságot és a szövetkezeti kisipart is, amely szintén az anyagi termelésben vesz részt, úgy ez az arányszám közel 90 százalékra nő.

Hasonló a kép a többi mutatószám tekintetében is. Az állami költségvetésnek anyagi termelési ágakból származó jövedelmei ugyanarra az időpontra vonatkozóan (1937) az összesített össz-szövetségi költségvetés (állami

és helyi) 90%-át tették. A teljes munkabérialapból (a kolhozparasztok munkaegységek alapján kifizetett jövedelme nélkül) az anyagi termelési ágakban foglalkoztatott munkások és tisztviselők részesedése 71% volt. Az anyagi termelés tehát a népgazdaságban vezető és döntő helyet foglal el. Az anyagi termelés az állam és a szovjet dolgozók jövedelmének legfőbb forrása, a népgazdaság minden ága fenntartásának és finanszírozásának forrása.

Az anyagi termelés ágaiban termelt nemzeti jövedelem áll: az ipari, mezőgazdasági és építőipari termelésből, a közétkeztetés és a szállítóipar termeléséből és a közlekedési ipar (a posta- és távközlés) termeléséből — egyszóval az anyagi termelés sokfajta ágának termeléséből. A nemzeti jövedelem, mint az egyes ágak tiszta termelésének összege felhasználás szerinti összetételben jellemzi a fogyasztást és a felhalmozást, valamint a nemzeti jövedelem termelésének forrásait. A nemzeti jövedelem termelő ágak szerinti szerkezete, több év átlagát véve alapul, mutatja, hogy hogyan fejlődik a nemzeti jövedelem a felhasználási összetétel és a népgazdasági munkamegosztás szerint. Például a Szovjetunió nemzeti jövedelmének termelő ágak szerinti szerkezetében az ötéves terv folyamán beállott változások kifejezik a Szovjetunió iparosodásának rohamos fejlődését és az iparnak, mint a népgazdaság vezető ágának egyre növekvő szerepét az ország nemzeti jövedelmének termelésében.

A Szovjetunió nemzeti jövedelmének termelő ágak szerinti szerkezete egészen más, mint a tőkés országok nemzeti jövedelmének termelő ágak szerinti szerkezete. Valamennyi tőkés ország nemzeti jövedelmében igen magas a kereskedelem aránylagos súlya. A kereskedelmi költségek mérhetetlenül magas aránya a termékek árában azt fejezi ki, hogy a társadalmi munkának milyen nagymértékű pazarlása folyik ezekben az országokban. Értékesítési körzetek felkutatása céljából az árukat helyről-helyre szállítják; növekszenek a kerülő, a megszakított és a távolsági szállítások, amelyek nem növelik, hanem ellenkezőleg, közvetlenül csökkentik a termék értéket, vagy amint Marx mondja: „az érték értékesítésekor beálló értékvesztések”. Az Amerikai Egyesült Államokban, a leggazdagabb tőkés országban, a kereskedelem aránylagos súlya a nemzeti jövedelemben körülbelül 20%. A Szovjetunióban ez az aránylagos súly nem sokkal több 5 százaléknál. Ezzel szemben a tőkés országok nemzeti jövedelmének termelő ágak szerinti szerkezetében igen alacsony az építőipar aránylagos súlya. Az Egyesült Államokban például még virágzása tetőfokán sem fordítottak az építkezésekre többet a nemzeti jövedelem 6—7%-ánál. A válságok idején pedig, állami építkezések szervezése ellenére sem haladta meg az építkezés aránylagos súlya a nemzeti jövedelem 2—3%-át. Mint ismeretes, a Szovjetunióban az építőipar mind az első, mind a második ötéves terv végén 12—13% volt.

Az áttérés a társadalmi összetermék és összjövedelem (a szolgáltatásokat is beleértve) tervezésére egyik legdöntőbb kérdésként veti fel az anyagi és nem anyagi termelés viszonyát. Emellett teljes mértékben megőrzi fontosságát és jelentőségét magának az anyagi termelés termelő ágak szerinti szerkezetének tervezése is.

LUKÁCS OTTÓ:

AZ IPARI TERMELÉS FIZIKAI TERJEDELMÉNEK INDEXEIRŐL (VOLUMEN-INDEXEKRŐL)

A proletárdiktatúra egyik legfontosabb funkciója a szocializmus gazdasági építése. A szocializmus, majd a kommunizmus építése a termelés, elsősorban az ipari termelés szakadatlan gyors növekedését követeli meg. Az ipar termelésének gyors növekedése a szocializmus építésének törvénye és biztosítja a szocialista gazdasági rendszer fölényét a kapitalista gazdasági rendszer felett.

Sztálin elvtárs mondotta az első öt éves terv eredményeiről szóló beszámolójában: „Hogyan áll viszont a dolog az ipari termelés növekedése szempontjából a *kapitalista* országokban, melyek most kegyetlen válságot élnek át?

Vegyük a közismert hivatalos adatokat.

Ugyanakkor, amikor a Szovjetunió ipari termelésének mennyisége 1932 végére a háborúelőtti színvonal 334 százalékára *nőtt*, az Északamerikai Egyesült Államok ipari termelésének mennyisége ugyanez idő alatt a háborúelőttinek 84 százalékára, Angliáé 75 százalékára, Németországé 62 százalékára *süllyedt*.

Ugyanakkor, mikor a Szovjetunió ipari termelésének mennyisége 1932 végére az 1928-as évhez képest 219 százalékra *nőtt*, az Északamerikai Egyesült Államok ipari termelése ugyanez idő alatt annak 56 százalékára, Angliáé 80 százalékára, Németországé 55 százalékára, Lengyelországé 54 százalékára *süllyedt*.

Miről beszélnek ezek az adatok, ha nem arról, hogy az ipar kapitalista rendszere nem állta ki a vizsgát a szovjet rendszerrel való versenyben, hogy az ipar szovjet rendszerének minden előnye megvan a kapitalista rendszer fölött”.¹

Sztálin elvtárs fenti beszédében a „termelés mennyiségé”-nek változásáról beszél. A termelés mennyiségének (volumenének) változását mérni: az iparstatisztika egyik legfontosabb feladata. Fontos ez azért is, mert az iparstatisztikának — mint a statisztikának általában — legfőbb feladata a tervek teljesítésének ellenőrzése, a tervek pedig előírják, hogy az ipari termelés *terjedelmének* (mennyiségének) mennyivel kell emelkednie.

Így a Szovjetunióban az 1946—1950. évi öt éves terv előírta, hogy az ipari termelés *terjedelmének* 1950. évre 48 százalékkal kell meghaladnia az 1940. évit.

¹ Sztálin: A leninizmus kérdései, Szikra, Budapest, 1950, 449. old.

A magyar ötéves terv is előírja, hogy az ipari termelés terjedelmének 1954-ben 86,4%-kal kell meghaladnia az 1949. évi termelést.

Vizsgáljuk meg, milyen módszerek állnak rendelkezésre a termelés (fizikai) terjedelme indexeinek meghatározására, milyen módszert alkalmazunk mi Magyarországon és melyek e módszer hiányosságai.

A termelés összterjedelmének meghatározása természetes (fizikai) mértékegységben nem lehetséges, miután az egyes árucikkek mértéke más és más (tonna, m², drb., m³, folyóméter, stb.), így ezek nem összegeezhetők. Az összegezéshez közös mértékegységet kell alkalmaznunk. Ez a közös mértékegység lehet például az áru ára. Tekintettel arra, hogy nemcsak a termelés terjedelmének meghatározására van szükség, hanem annak valamilyen alap- (bázis-) időszak termelésével való összehasonlítására, szükséges minden olyan tényező kikapcsolása (pl. árváltozás), mely nem a termelés (fizikai) terjedelmére jellemző.

„A beszámolási időszak termelési színvonalának valamely bázissal való összehasonlítása — viszonzyszám formájában kifejezve, a termelés terjedelmének indexe.“²

Általában kétféle módszer alkalmazható a fizikai terjedelem indexének kiszámításánál: vagy változatlan áron számoljuk ki az össztermelést, vagy az érvényben lévő árakon (folyóáron) és a kapott indexet a megfelelő árindexszel korrigáljuk.

Első esetben a termelés terjedelmének indexe képletben kifejezve:

$$1. \dots\dots \frac{\sum q_1 p_0}{\sum q_0 p_0} \quad \text{ahol } q_0 \text{ és } q_1 \text{ a termelés mennyisége, az alap-, illetve a beszámolási időszakban, a } p_0 \text{ a változatlan ár.}$$

A második esetben:

$$2. \dots\dots \frac{\sum q_1 p_1}{\sum q_0 p_0} \quad \text{az értékindex (a folyóáron számított termelések értékeinek viszonyítása)}$$

és

$$3. \dots\dots \frac{\sum q_1 p_1}{\sum q_1 p_0} \quad \text{az árindex.}$$

Világos, hogy a kettő hányadosa az 1. sz. képletre vezet, ugyanis

$$\frac{\sum q_1 p_1}{\sum q_0 p_0} : \frac{\sum q_1 p_1}{\sum q_1 p_0} = \frac{\sum q_1 p_0}{\sum q_0 p_0}$$

Jelenleg Magyarországon mind a tervezésnél, mind a statisztikában az 1. sz. képletet alkalmazzuk, tehát a változatlan árak rendszerét. A Szovjetunióban is 1927. évtől kezdve ezt használták egészen 1951-ig, amikor is a Szovjetunió Minisztertanácsának 1948 júliusi határozata alapján a 2. sz. módszerre térnek át.

A változatlan árakkal való számításnak minden körülmények között két hiányossága van:

1. A változatlan árrendszer az összes árucikkeknek, iparágaknak, iparcsoportoknak nem a mindenkori valóságos arányait mutatja, hanem a vál-

² D. V. Szavinszkij: Az iparstatisztika tankönyve. A Szocialista Statisztika Könyvtára. Tudományos Könyvkiadó N. V., Budapest, 1950, 111. old.

tozatlan árak időpontja árainak megfelelő arányokat. Ez a körülmény a termelés terjedelmének indexeit is befolyásolja.

2. Az új gyártmányoknak legtöbb esetben csak nehezen, vagy egyáltalán nem lehet meghatározni az eredeti időpontra vonatkozó árát.

Az első hiányosságot világosan láthatjuk a következő példából:

Az építőanyagipar volumen-indexének kiszámítása fontosabb építőanyagipari cikkek termelési adatai alapján (1947 januári áron)

Cikk-szám	Megnevezés	Mennyiségi egység	Ár	1938		1949		Index-ben (1938 = 100)
				Mennyiség	Érték (millió Ft)	Mennyiség	Érték (millió Ft)	
JA 01	Tégla (kism. falazótégla egys.) ...	millió db.	190,0	647	123	397	75	61,4
JB								
08—11	Cement	1000 tonna	226,25	339	77	553	125	163,1
JB 01	Égetett mész	1000 tonna	163,38	146	24	192	32	131,5
JD								
01—11	Porcelán szig. és egyéb műsz.							
J1	porcelán	1000 tonna	8 876	1	11	3	25	300,0
01—02	Síktüveg	1000 m ²	15 280	1596	24	3981	61	249,7
Építőanyagipar					259		318	122,7

Az építőanyagipar volumen-indexének kiszámítása fontosabb építőanyagipari cikkek termelési adatai alapján (1949 júliusi áron)

Cikk-szám	Megnevezés	Mennyiségi egység	Ár	1938		1949		Index-ben (1938 = 100)
				Mennyiség	Érték (millió Ft)	Mennyiség	Érték (millió Ft)	
JA 01	Tégla (kism. falazótégla egys.) ...	millió db.	206,80	647	138	397	82	61,4
JB								
08—11	Cement	1000 tonna	291,05	339	99	553	161	163,1
JB 01	Égetett mész	1000 tonna	210,49	146	31	192	40	131,5
JD								
01—11	Porcelán szig. és egyéb műsz. porc.							
J1	porcelán	1000 tonna	13 080,1	1	16	3	36	300,0
01—02	Síktüveg	1000 m ²	17 161,0	1596	27	3981	68	249,4
Építőanyagipar					306		387	126,5

Tehát látjuk, hogy az építőanyagipar fejlődésének dinamikája (termelés terjedelmének indexe) attól is függ (122,7, illetve 126,5), hogy milyen változatlan árrendszer alkalmaztunk. Mind az első, mind a második táblázatban az egyes cikkek dinamikája ugyanaz. Megváltozott azonban az egyes cikkek árainak egymáshoz való viszonya, hiszen az árváltozások 1947 óta a különböző cikkeknel különbözőképpen alakultak.

Az 1949. évi árak az 1947. évihez való viszonya

Megnevezés	1947	1949	1949. évi ár az 1947. évi %-ában
Tégla	190,0	206,08	108,8
Cement	226,25	291,05	128,6
Égetett mész	163,38	210,49	125,0
Porcelán	8 876,2	13 080,1	147,4
Síktüveg	15 280,5	17 161,0	112,3

Világos, hogy 1949-ben egy téglá már nem ugyanannyi cementet, üveget, stb. ért, mint 1947-ben.

Ezt mutatja az alábbi táblázat:

Megnevezés	1947	1949
	Index téglá = 100	
Tégla	100,0	100,0
Cement	119,8	141,2
Mész	88,6	102,1
Porcelán	4671,7	6347,1
Síküveg	8042,4	8327,3

Ebből világosan következik, hogy a termelés terjedelmének indexe azért más, ha 1947. évi árakon, mintha 1949. évi árakon számolunk, mert az árak egymáshoz való aránya, tehát az index súlyai megváltoztak.

Az Egységes Árulistában lerögzített magyar változatlan árrendszernek az előbb említett két hiányosságon túlmenően egyéb hiányosságai is vannak:

A következőkben ismertetett vizsgálatok azt mutatják, hogy:

1. A jelenlegi Egységes Árulista nagymértékben nem egyedi, hanem csoportárakat tartalmaz és ennek következtében a dinamikát mind cikkekre, mind iparágakra nem mindenütt mutatja helyesen.

2. Az Egységes Árulista rendszeréből folyik, hogy az Árulista mindennemű változtatása a változatlan árrendszer változtatását is jelenti, ami egyúttal más dinamikához vezet.

3. A jelenlegi változatlan árrendszerben rejlő hiányosságok azt vonták maguk után, hogy az egyes iparágak önkényesen különféleképpen használták, illetőleg korrigálták a változatlan árakat.

Szavinszkij iparstatisztikai tankönyve nem ismer olyan fogalmat, mint a mi magyar Egységes Árulistánk, tehát ahol meg vannak jelölve egyrészt azok a cikkek, amelyeket tervezni vagy a statisztikában jelenteni kell, másrészt feltüntetni magukat az árakat is. Szavinszkij ezt a két fogalmat — tehát a jelentendő gyártmányok jegyzékét és a változatlan árak jegyzékét — egészen külön tárgyalja és különválasztja. Az elsőt beszámolási gyártmányjegyzéknek nevezi és azt mondja: „Gyártmányjegyzéken olyan gyártmányok jegyzékét értjük, amelyeknek gyártására vonatkozóan a vállalatok kötelesek természetes mértékegységben jelentést tenni, függetlenül attól, hogy az egyes gyártmányokat az illető vállalatnál milyen mennyiségben gyártják. Az illető iparág keretében termelt gyártmányok fajtakénti megoszlásának sokféleségétől és végül a termelő vállalatnak az adatszolgáltatás szempontjából való közelségétől függően a gyártmányjegyzék lehet igen részletes, vagy lehet ellenkezőleg, csak általános (összevont).“³

A változatlan árak kérdésénél Szavinszkij árjegyzékről beszél és megjegyzi, hogy az 1912. évi árakról azért kellett letérni, mert fajta és minőség szerint nem különböztette meg eléggé a gyártmányokat.

Az a körülmény, hogy az Egységes Árulista nagy mértékben a csoportárakat használja változatlan árként, kétségtelenül hibákat okozott mind

³ I. m., 70. old.

a termelés dinamikájának mérésénél, mind a tervteljesítés mérésénél. Ez a hiba különféleképpen jelentkezett a különböző iparágakban.

1. A gépgyártásban a C. listát (a gépgyártásra vonatkozó árulistát) 1950-ról 1951-re átdolgozták. Az átdolgozás eredményeképpen egy részletesebb cikklista jött létre, de még mindig sok helyen csoportárak szerepelnek. Az átdolgozás alapján a gépgyártás egészének dinamikája kismértékben — de egyes cikkek dinamikája nagymértékben — megváltozott, ami arra enged következtetni, hogy a dinamikát a jelenlegi rendszer nem méri eléggé megbízhatóan. Ugyanis a dinamika a csoportosítástól (csoportáraktól) függ. Ezt mutatják az alábbi példák:

Az Egységes Árulistában a traktorok csoportosítása a következő:

	29 LE traktorok	35 000 Ft
	30–49 LE „	45 000 „
	50 és több LE „	80 000 „
ha gyártunk		
első évben	10 db 48 LE traktort, ezek összes termelési értéke	450 000,— Ft
második évben	10 db 50 LE „ „ „ „	800 000,— Ft
		az emelkedés közel 100%
ha gyártunk		
első évben	10 db 50 LE traktort, ezek összes termelési értéke	800 000,— Ft
második évben	10 db 60 LE „ „ „ „	800 000,— Ft
		nincs emelkedés.

Míg az első esetben a lóerők száma 48-ról 50-re — azaz csak kettővel — emelkedett, a termelés a csoportárak miatt kétszeres emelkedést mutat. A második esetben viszont annak ellenére, hogy 10 lóerővel gyártottunk nagyobb traktorokat, a csoportárak következtében emelkedés egyáltalán nem mutatkozik.

Míg ez a példa csupán egy lehetőségre mutat rá, addig a következő példa azt mutatja, hogy ténylegesen hogyan változott meg a dinamika azáltal, hogy az Egységes Árulistát változtattuk:

Régi Árulista szerinti termelés Index I. negyedév = 100	Új Árulista szerinti termelés Index I. negyedév = 100	Eltérés %
Gépgyártás összesen:		
1950 I. negyedév	100	
II. „	109,6	
III. „	122,7	2,7
Traktorgyártás:		
1950 I. negyedév	100	
II. „	113,3	5,5
III. „	121,7	1,3
Eszterga-, gyaltá- és vésőgépek:		
1950 I. negyedév	100	
II. „	113,4	7,3
III. „	150,0	3,9
Folyadékszivattyúk:		
1950 I. negyedév	100	
II. „	88,2	10,2
III. „	91,7	11,7

Mint a fenti táblázatból látható, míg az egész gépgyártást a változtatlan árak olyan változtatása, hogy ugyan az 1949. évi árakat használjuk, de más gyártmánycsoportokat képeztünk, nem jelentősen befolyásolta,

addig ez már az egyes cikkekben jelentős eltérést mutat, hiszen nem mindegy az, hogy az első negyedévről a másodikra a traktorgyártás 18,8%-kal, vagy 13,3%-kal emelkedett. Ugyancsak nem mindegy, hogy például az eszterga-, gyalu- és vésőgépek termelése az I. negyedévről a II.-ra 6,1%-kal, vagy 13,4%-kal emelkedett.

2. Egyes iparágban a változatlan árak annyira helytelenül mutatták a dinamikát és annyira eltértek a valóságos helyzettől, hogy a vállalatok, sőt központok vagy főosztályok a változatlan árat csak a Tervhivatal és a Statisztikai Hivatal felé használták, míg saját maguk folyóárral dolgoztak (nyomdaipar, vegyészeti ipar).

3. Néhány helyen — így a finomkerámiában, üvegyiparban, stb. — az Egységes Árulistától eltérően egy gyártmányonkénti árjegyzéket dolgoztak ki és már az 1951. éves tervezéshez is ezt használták fel. Miután a Statisztikai Hivatal az 1951. éves tervezésnek megfelelő adatokat begyűjtötte 1950. évre vonatkozólag is, így megmutatkozik az az eltérés, amelyet a dinamikában az Egységes Árlista szerinti termelési érték mutat és a gyártmányonkénti árjegyzék szerinti termelési értékek mutatnak:

Cikk száma, megnevezés	Időszak	Dinamika az Egységes Árlista alapján Index 1950 I. negyedév = 100	Dinamika az 1949. július 1-i gyártmányonkénti egységárak alapján Index 1950 I. negyedév = 100
JD Nagyfeszültségű szabadvezetékű függő porcelán szigetelők	I. negyedév	100,0	100,0
	II. "	207,2	234,3
	III. "	185,0	219,6
JD Nagyfeszültségű szabadvezetékű állószigetelők	I. negyedév	100,0	100,0
	II. "	196,2	204,0
	III. "	213,8	293,3
JD Sajtolt, kisfeszültségű porcelán szigetelők	I. negyedév	100,0	100,0
	II. "	105,5	105,9
	III. "	103,5	115,0
JD Edényárúk	I. negyedév	100,0	100,0
	II. "	102,8	101,9
	III. "	110,7	115,0
JD Egészségügyi ködedényárúk	I. negyedév	100,0	100,0
	II. "	113,9	106,9
	III. "	114,3	107,5

Látjuk, hogy az egyes cikkek dinamikájában jelentős eltérés mutatkozik.

4. Néhány iparágban — így a ruházati iparban, finommechanikában és faiparban — nem készítették ugyan új árjegyzéket, de a cikkek legnagyobb részére új, változatlan árakat vezettek be azzal az indokolással, hogy lényegében az Árulistában az a gyártmány nincs benne. Így például az Árulistában szerepelt köpeny 700 forintos árral; azt állították, hogy a 900, vagy 1000 forintos köpeny nem szerepel, így arra új, változatlan árat képeztek.

5. Néhány iparágban, ahol elég részletes az Árlista, a jelenlegi változatlan árrendszer kielégítő (textilipar, élelmezési ipar).

Mind ezekből következik, hogy mindaddig, amíg a termelési volumen indexének kiszámítására változatlan árakat alkalmazunk, szükséges meg-

vizsgálni azt, hogy hol tartható fenn a csoportárak rendszere, hol szükséges gyártmányonkénti árak megállapítása és le kellene rögzíteni a változatlan árak jóváhagyásának rendszerét is. Megnyugtató megoldást nyilván csak az fog hozni, ha a Szovjetunió példájára mi is árindexmódszerre fogunk áttérni.

A jelenlegi rendszer összes fentebbi hiányosságai nem azt jelentik, hogy ez használhatatlan, hiszen a néhány százalékos hibalehetőség eltörpül a mellett a tény mellett, hogy a szocializmus gyors építésében elért sikereinket és a termelés emelkedésének arányait lényegében kielégítően mutatja.

Amint azonban a tervezés és építés más területein is finomítjuk, pontosabbá tesszük munkánkat, úgy a termelés terjedelme indexeinek meghatározásánál is erre kell az irányt vennünk.

Megjelent a **„SZÁMVITEL“** II. évfolyam 1. száma

KIVONAT A TARTALOMBÓL:

HÁZI ÁRPÁD:

Számvitelünk feladatai és a számviteli képesítés

JAKAB ERZSÉBET:

Vállalaton belüli önálló elszámolás a csehszlovák iparban

SZ. BARNGOLC:

A moszkvai Kaucsuk-gyár komplex-brigádjának harca a forgóeszközök forgási sebességének meggyorsításáért

GADÓ OTTÓ:

A mérlegbeszámolók rendszerének bevezetése

PROKOFJEV:

A szovhozok számvitele

HÁKLÁR LÁSZLÓ—TANCSIK LAJOS—TISZAI ISTVÁN:

Az építőipari számvitel egyes kérdéseiről

BARÁT GYÖRGY—FEKETE GYŐR LÁSZLÓ—VIDA FERENC:

Számviteli felsőoktatásunk jegyzeteinek és tankönyveinek bírálata

N. I. ILJIN:

A számviteli dolgozók munkájának megszervezése a szovjet kereskedelemben

Számviteli ankétok

Könyvelési tanácsadás

TOLNAI GYÖRGY:

A SZOCIALISTA TANÜGYI STATISZTIKA MEGTEREMTÉSÉÉRT

Kulturális forradalmunk jelenlegi szakaszában alapvetően döntő a tanügy területe. A magyar népi demokrácia ezen a téren is jelentékeny eredményeket ért el, különösen a legutóbbi időszakban, a Magyar Dolgozók Pártja Központi Vezetőségének a Vallás- és Közoktatásügyi Minisztérium munkájával kapcsolatos áprilisi határozata óta. Ezek az eredmények az oktatásügy legfontosabb frontszakaszain, a beiskolázás, lemorzsolódás és az előmenetel területén is jelentkeznek. A kezdeti sikerek továbbfejlesztése komoly felelősséget ró a tanügyi hatóságokra. A közoktatás fejlesztésének még tervszerűbbnek, még céltudatosabbnak kell lennie ahhoz, hogy az előtte álló nagy feladatokat megvalósíthassa.

A tervszerűség egyik alapfeltétele a tanügy területén a helyes, pontos és az összes alapvető oktatási területekre kiterjedő tanügyi statisztika. Enélkül lehetetlen számbavenni a közoktatás jelenlegi színvonalát, a rendelkezésére álló eszközöket és az új feladatok megvalósításának lehetőségeit. *A tanügyi statisztika feladata tehát a közoktatásügy összes döntő frontszakaszaira jellemző adatoknak előzetesen meghatározott szempontok alapján való felvétele, statisztikai feldolgozása, elvi alapon való kiértékelése, az adatok egybevetése a tervelőirányzattal, megállapítva az élenjáró eredményeket és a lemaradásokat.* A tanügyi statisztika célja az operatív intézkedések alátámasztása a tanügyi hatóságok részére: a VKM-től lefelé a megyei, járási, helyi tanácsok tanügyi igazgatásáig, továbbá az iskolaigazgatóig és nevelőig; *nélkülözhetetlen, éles fegyvere az iskolaügy területén a volt uralkodó osztályok kulturális monopóliumának felszámolásáért folytatott osztályharcnak.*

A tanügyi statisztika feladatából következik, hogy az nem csupán a tervszerűség eszköze, hanem egyben tervszerű, céltudatos tevékenység eredménye is. A statisztika nem lehet ötletszerű, „a számbavétel egyik vagy másik módszerének alkalmazását a vizsgálandó jelenségek természete és a számbavétel előtt álló feladatok szabják meg”.¹ Bármely statisztikai felvétel megindításakor a feladatok egész sora áll előttünk. *Először: meg kell határozni a felvétel közvetlen célját és ennek alapján azt a legfontosabb láncszemet, amelynek megragadásával az egész láncot a kezünkben tarthatjuk.* Ez szükségessé teszi a statisztikai felmérésre kerülő jelenségek pontos fogalmi körülhatárolását, a jelenségek között mutatkozó összefüggések elméleti tisztázását s ezzel kapcsolatosan a statisztikai adatfel-

¹ *Harc a statisztika marxi-lenini elméletéért, Vesztnyik sztatisztiki, 1950, 2. szám és u. a., Statisztikai Szemle, 1950, 12. szám, 806. old.*

mérés során szükséges kombinációk előre való megállapítását, végül ezen összefüggések, *mutatószámok*, viszonyszámok rendszerének kidolgozását.

Az általános és népiskolák éveleji adatfelvételének közvetlen célja például a beiskolázási arány megállapítása. Ehhez meg kell állapítani, hogy mit értünk beiskolázási arány alatt. Egyik felfogás szerint az összes beiratkozott tanulók arányát a tanköteles gyermekek összlétszámához; másik felfogás szerint csupán a tanköteles korú beiratkozottak arányát a tankötelesek számához. Nyilvánvaló, hogy a két felfogás között az utóbbi helyesebb, mert félrevezető az, ha a tankötelesek összlétszámához az olyan tanulók számát is viszonyítjuk, akik mint korengedélyesek a tankötelesek-nél fiatalabbak, vagy mint túlkorosok, a 14 éven túl vannak. Az ilyen összehasonlítás azt eredményezné, hogy a tankötelesek beiskolázottságának arányát magasabbnak állapítanók meg, mint amilyen az a valóságban. Ha azonban megállapítottuk a beiskolázási arány második megfogalmazásának helyességét, akkor ez az adatfelvétel tárgyát is befolyásolja. Nem elég már, ha a beiskolázásnál egyszerűen csak a tanulók létszámát vesszük figyelembe, hanem szükséges a kormegoszlás adatainak felvétele is.

A tanügyi statisztika minden egyes adatfelvételének megindulása előtt hasonló elvi tisztázás szükséges. Ehhez a feladatkörhöz tartozik még a fel-dolgozási táblák és ennek nyomán a kérdőívek megszerkesztése, a kitöl-tési utasítások elkészítése.

Másodszor, a tanügyi statisztika szempontjából alapvetően fontos az adatfelvétel ellenőrzése. A statisztikáról szólva, Lenin megállapította: „Az eredményes statisztika legfontosabb feltétele: a helyes program és az adatok ellenőrzésének biztosítása.”² A szocialista statisztikának *a valóságot kell ábrázolnia.* Ezért nélkülözhetetlen, alapvető előfeltétele a szocialista statisztikának az ellenőrzés biztosítása. Ez egyben a biztosítéka a statisztikai fegyelemnek és az adatszolgáltatással kapcsolatos egyéni felelősségnek.

Az ellenőrzés lehetőségét egyedül a bizonylati rendszer adja meg. Az iskolai számvitelnek (felvételi napló, osztálykönyv, mulasztási napló, stb.) olyannak kell lennie, hogy abból az iskolastatisztika során feltett kérdésekre félreérthetetlen, egyértelmű választ lehessen — közvetlenül vagy közvetve (pl. az osztálykönyvi betétlapokon keresztül) — adni. A bizonylatok egységesen előírt rendszere nélkül semmiféle iskolai adat nem ellenőrizhető, pontatlan és megbízhatatlan.

A bizonylati rendszerre támaszkodva, a helyi, járási, megyei tanácsok, továbbá a Vallás- és Közoktatásügyi Minisztérium és a Központi Statisztikai Hivatal rendszeresen ellenőrizheti — és kell, hogy ellenőrizze — az iskolák által közölt adatokat.

A bizonylati rendszer felépítésének első lépései — a betétlapok bevezetésével — már megtörténtek az iskolastatisztika területén. Mégis forgalomban vannak még olyan kérdőívek, amelyek az ellenőrzést már felépítésüknél fogva is lehetetlenné teszik. Ilyenek például az úgynevezett öntarifálási módszerű kérdőívek, amelyeken az adatszolgáltató a választ nem az adatok beírásával, hanem egy mellékelt lista alapján kulcsszámokkal jelzi; ez a módszer a hibák, tévedések helyi kiküszöbölésére sem ad lehetőséget. Hasonlóan hibás ebből a szempontból az olyan, nem régen

² V. I. Lenin Művei, II. kötet, 343. old., oroszul és „Szovjet statisztikusok a szocialista statisztikáról.” A Szocialista Statisztika Könyvtára, Budapest, 1950, 144. old.

kiküldött tanügyi kérdőív („Osztályvezetői jelentés“), amelyen aláírás helye egyáltalán nem szerepel és amely szinte buzdítja az adatszolgáltatókat a felelőtlen adatok beírására.

A helyi ellenőrzés — rendszeres szűrőpróbák — mellett nagy jelentősége van a kérdőívek központi logikai ellenőrzésének, amely az összefüggő adatok egybevetésével küszöböli ki az esetleges hibákat.

A tanügyi statisztika feladatának fenti meghatározásából *harmadszor* az következik, hogy *a statisztikai feldolgozás alapvetően fontos kiegészítője az elvi kiértékelés.* A statisztikai munka tehát nem egyszerűen számok összeadása. Az elvi alapon történő kiértékelés *a jelenségek összefüggéseire*, egymásra való dialektikus hatásaira és ezek felismerésével a kiemelkedő eredmények módszereinek általánossá tételére és a hibák kiküszöbölése módozataira következett. *A statisztikai elvi kiértékelés a tanügyi vonalon tehát a statisztikai és pedagógiai elméleti és gyakorlati ismeretek szintéziseként jön létre.* A kiértékelés eredményeinek rögzítése s az érdekeltekkel való közlése nélkülözhetetlenül fontos ahhoz, hogy az operatív intézkedések megtételére alkalmassá váljék. Szűk praktícizmusra, a statisztika jelentőségének fel nem ismerésére mutat az, ha az adatokat csupán helyi használatra, az íróasztali munka „segédanyagaként“ veszik igénybe. A statisztikai anyag ilyenfajta, íróasztal melletti felhasználása a legjellegzetesebb megnyilvánulása a statisztikai bürokráciának. Az iskolastatisztika eredményeit ismernie kell mindenkinek, aki az oktatás terén működik és akinek a munkáját ezért a statisztikai eredmények ismerete megjavítani képes. „Semmiféle ötéves terv — írta *Sztálin* elvtárs — sem veheti számításba azokat az eshetőségeket, amelyek rendszerünk belsejében rejtőznek és amelyek csak a munka folyamán, a tervnek a gyárban, az üzemben, a kolhozban, a szovhozban, a járásban való végrehajtása során derülnek ki.“³

Az iskolastatisztika például kiderítette azokat az összefüggéseket, amelyek a rossz előmenetel, a buktatások és a lemorzsolódás között fennállnak. Az 1949/50-es általános iskolai évvégi adatok például bebizonyították, hogy a lemorzsolódás azokban az osztályokban a legnagyobb, amelyekben a bukások aránya is a legmagasabb: az elsőben a bukottak aránya 8,7% volt, az ötödik évfolyamban pedig 7,3%, szemben a sokkal alacsonyabb átlagos buktatási aránnyal. Ugyanakkor a felső osztályokból a tanulók 9%-a morzsolódott le, az alsó osztályok 1,3—3,8%-os lemorzsolódásaival szemben — az ötödikben pedig az összes felső osztályok között a legmagasabb, 26 000 volt a lemorzsolódottak száma. Nyilvánvaló, hogy *nem elégséges, ha ezeket vagy az ehhez hasonló adatokat csupán az országos szerveknél ismerik, hanem tudatosítani kell azokat a pedagógusok legszélesebb rétegei között, hogy közös erőfeszítéssel jobb tanulmányi eredményeket érjenek el a népoktatás terén.* A statisztikai adatok tiszta, világos érvei sokkal meggyőzőbbek, mint akárhány hosszú elvi fejtegetés.

Hasonlóan meggyőző a statisztikailag kimutatott eredmények összehasonlítása a tervszámokkal, amely módszer szintén *nem lehet az országos szervek monopóliuma.* A beiskolázási arány az általános iskolákban az 1950/51. iskolaév elején 96,5%; ez a szám azonban nem mutatja meg azokat a jelentős ingadozásokat, amelyek az egyes falvakban, járásokban,

³ I. V. Sztálin: A leninizmus kérdései, 10. kiadás, 413. old., oroszul és D. V. Szavinszkij: Az iparstatisztika tankönyve, A Szocialista Statisztika Könyvtára, Budapest, 1950, II. kiad., 8. old.

városokban az átlag fölött vagy alatt jelentkeznek. A beiskolázási arány emelésének egyetlen helyes módja az, ha az adatokat nem országos, hanem helyi méretekben vizsgáljuk meg, kimutatva a lemaradásokat és a kiugró eredményeket. Amely községben például a beiskolázási arány 70%, a helyi tanügyi szervek — a tanács iskolai felelőse, az iskolaigazgató és a nevelők — sokkal tisztábban látják megoldandó feladatukat, mint a csupán elvi felső utasítások alapján.

A tanügyi statisztika célja az, hogy osztályharcos eszköze legyen az oktatásügy operatív intézkedéseinek, egyben meghatározza a statisztikai adatgyűjtés, ellenőrzés és kiértékelés módszerét is. Ez a módszer a decentralizálás módszere. A statisztika alsóbb szervek által való felhasználásának a követelménye szükségszerűen magával hozza azt, hogy az adatokat ezek az alsóbb szervek gyűjtsék össze és hasznosítsák elsősorban. Az összeített adatok lépcsőzetesen kerülnek az alsóbb szervektől a legfelsőbbekig, a VKM-ig és a KSH-ig. Természetesen meg kell ismertetni — és meg is lehet ismertetni — az alsóbb szervekkel a statisztikai adatfelvétel és kiértékelés alapelemeit. Ez a feladat — ugyanúgy, ahogy a fenti feladatok statisztikailag szakszerű megoldásának biztosítása — elsősorban a Központi Statisztikai Hivatalra hárul. A Vallás- és Közoktatásügyi Minisztérium központi irányítása, továbbá az a tény, hogy az alsóbb tanügyi szervek ismerik saját területük tanügyi statisztikáját, jelentékenyen hozzájárul oktatási ügyünk fejlődéséhez.

A statisztika decentralizálásának és helyi felhasználásának jelentőségére mutat a következő példa: Az újkécskei tanyai iskolában — Horváth Pál igazgatónak a Vallás- és Közoktatásügyi Minisztérium által jutalmazott cikke szerint⁴ — az első és nyolcadik évfolyam közötti lemorzsolódás 29%-os volt, vagyis az elsősök 71%-a jutott fel a nyolcadik osztályba. Hasonlítsuk ezeket a számokat össze Újkécske járásának, a kecskeméti járásnak és megyéjének, Bács-Kiskun megyének hasonló adataival.⁵ A járásban 100 elsősből csak 27 jut el a nyolcadikba, a megyében pedig 38 tanuló. Az újkécskei kiváló eredmény teljesen eltűnik a járási iskolák rossz eredményeinek magas lemorzsolódása mellett; a járási iskolák alacsony eredményei viszont eltűnnek a megyei adatokban, a többi járások viszonylag jobb adatai között. Nincs olyan statisztikai kiértékelés, amely ezen összesített adatokból az újkécskei kiváló, vagy a kecskeméti járás iskoláinak rosszabb eredményeire tudna következtetni. Olyan statisztikai kiértékelés sem lehetséges, amely az országos adatok megállapításakor figyelembe venné a 6200 általános iskola mindgyikének eredményeit.

A lemorzsolódási adatok hiányában tehát a helyi hatóságok képtelenek felhasználni az újkécskei iskola példáját propagandára, a járás lemaradó iskoláiban a hibák kiküszöbölésére. Ebben a küzdelmükben az esetleg megyei és járási összesítésekkel — átlagokkal — rendelkező országos vezető szerv sem tud segítséget nyújtani.

A decentralizálás tehát alapvető feltétele annak, hogy az iskola-statisztika feladatának magaslatára emelkedhessék.

*

⁴ Szabad Nép, 1950. december 3.

⁵ A nyolc évvel ezelőtti adatok hiányában az 1950/51. évi I. osztály adatait hasonlítottuk a VIII. osztály adataihoz.

Népi demokráciánk tanügyi statisztikája többhelyütt megközelítette a célként megjelölt szempontokat.

Az adatfelvételek során előtérbe kerültek a népi demokrácia kultúrpolitikai szempontjai, a volt uralkodó osztályok kultúrmonopóliumának felszámolása és a munkás- és dolgozó parasztszármazású gyermekeknek a magasabb képezést nyújtó felsőbb iskolákba való növekvő beiskolázása; a tanügyi statisztika tehát a tanulók szociális származásának, a lemorzsolódásnak, az előmenetelnek kérdéseire fektette a fősúlyt. Az évente többször történő adatfelvételek következtében a közoktatásügy területe általában ismert és a szükséges adatok a felsőbb tanügyi hatóságok rendelkezésére állnak.

Az 1950/51-es iskolaévben további fejlődés következett be az iskolastatisztikában. Az általános és középiskolák területén megszületett a bizonylati rendszer alapja az osztálykönyvi betélapok formájában, ami lehetővé tette az ellenőrzés és a statisztikai adatok helyi felhasználásának munkáját. Egyben előre meghatározta az év összes adatgyűjtéseinek irányvonalát is. Másik jelentékeny eredmény a felesleges, „vad“- és párhuzamos statisztikák kiküszöbölését szolgáló 1027—A—13/1950. számú VKM-rendelet megjelenése, amely kimondta, hogy tanügyi vonalon adatszolgáltatást csupán a Vallás- és Közoktatásügyi miniszter vagy a Statisztikai Hivatal elnöke által engedélyezett kérdőíven szabad teljesíteni.

Az eredmények mellett azonban még mindig jelentékeny hibák maradtak fenn a tanügyi statisztika területén. Még mindig nem történt meg a gyökeres fordulat a burzsoá statisztikai szemlélet hagyományainak teljes kiküszöbölésére, a múlt hibáinak felszámolására. Sok tanügyi funkcionárius még mindig úgy gondolkozik, hogy minél több és minél részletesebb adatot kér be, annál tökéletesebb segédeszközt kap munkájához. A valóságban azonban ez a statisztikai maximalizmus nem segíti, hanem visszatartja tevékenységüket és gyakran hamis adatok begyűjtése következtében egyenesen tévútra jutnak.

A szocialista iskolastatisztika felépítésében döntő segítséget jelent a — Statisztikai Kiadó Vállalat révén — magyar nyelven jelentékeny számban megjelent szovjet statisztikai irodalom. A Szovjetunió szocialista statisztikája abban az állandó harcban erősödött meg, amelyet a burzsoá statisztika elméleti és gyakorlati maradványai ellen folytatott. Ezek a maradványok jelentékeny mértékben éppen különösen az ötéves tervek elején elburjánzó fölösleges, párhuzamos, „vad“-statisztikákban nyilvánultak meg. A Népbiztosok Tanácsa ezért 1934-ben e tárgyban kiadott rendeletében kimondta, hogy a kérdőívek és beszámolójelentések kibocsátása bármely népbiztosság területén csak a Központi Statisztikai Hivatallal egyetértésben történhet meg. A legutóbb 1946 decemberében kiadott rendelet kötelezi az összes minisztériumokat, hogy kérdőíveiket a Központi Statisztikai Hivatal bevonásával egyszerűsítsék.

A párhuzamos és „vad“-statisztikák inflációja a hároméves terv megkezdése óta Magyarországon is bekövetkezett. A Népgazdasági Tanács ez ügyben sorozatosan hozott határozatokat, amelyek a különösen veszélyes ipari statisztikai túltengés felszámolását célozzák, minden területen a Központi Statisztikai Hivatal segítségével. 1949 közepe óta az ipar, stb. területén a szükségtelen adatszolgáltatások százait sikerült felszámolni. Jelenleg az a feladat, hogy a statisztikáknak azon ágáiban is felszámoljuk a

maximalizmus hibáját, amelyek elmaradtak a tervgazdaság szempontjából elsősorban fontos gazdasági statisztikák mögött; így például a tanügyi statisztika területén.

A statisztikai maximalizmus burzsoá maradvány, amely a tőkés gazdasági rend anarchizmusában gyökerezik, ezért *tervszerűtlen és lényegest, lényegtelenül egyként felölel.* A tanügyi statisztikában jelentkező maximalizmus is nagyrészen magánviseli a tervszerűtlen ötletszerűséget, az elméleti kérdések kidolgozatlanágát, az ellenőrizetlen adatok begyűjtését, amivel a kiértékelést is *formálissá* teszik. Az adatok tömegének a bekérése egyben megbénítja a kiértékelést, mert *minél több adattal kell számolnunk, annál kevésbé lehet azokból kihámozni a lényegét.* A maximalizmusmal együtt jár a statisztikai bürokrácia is, amely az adatokat a tanügyi tevékenység íróasztal mellől való ellenőrzésére kívánja felhasználni. Együtt jár továbbá azzal az *alapjában helytelen felfogással, hogy az irányítást elvi és gyakorlati, alapvető és lényegtelen kérdéseiben egyaránt központilag kell intézni, lebecsülve a megyei, járási és helyi tanácsok tanügyi szerveinek, továbbá a társadalmi szervezetek, a Pártnak, a Szülői Munkaközösségnek, szakszervezetnek, MNDSZ-nek a helyi oktatás megjavítására vonatkozó munkáját.*

A tanügyi statisztikában jelentkező maximalizmus tehát *gyökerében ellentétes* a szocialista statisztikával, amelynek jellemzését korábban adtuk meg.

A korlátlan tömegű adatok bekérésének súlyos következményeire példa a nemrégiben lefolytatott adatgyűjtés a középiskolai I. ellenőrző értekezletek eredményeiről. A Központi Statisztikai Hivatal a tanügyi hatóságokkal való előzetes megbeszélés és a korábban kidolgozott évi adatfelvételi terv alapján a kb. 600 középiskola és tagozat számára egy-egy, 180 számadatra és egyetlen táblázatra terjedő kérdőívet küldött ki; a feldolgozásra kerülő adatok összes száma tehát kb. 108 000 volt. Az adatokat az osztálykönyvi betétlap alapján kellett kitölteni, tehát megadásuk könnyű és pontosságuk ellenőrizhető volt. A viszonylag kevés adat a feldolgozást gyorsá, a kiértékelési munkát egyszerűvé tette.

Ezzel az adatgyűjtéssel egyidejűleg a középiskolák azonban egy másik kérdőívet is kaptak — az ú. n. Osztályvezetői jelentést — *szintén* az első ellenőrző értekezlet eredményeinek felvétele céljából. A kérdőíveket nem iskolánként kellett kiállítani — ahogy az előzőt — hanem osztályonként. A felvétel során tehát kb. 4000 ívet töltöttek ki. Egy-egy kérdőív ugyanakkor 1200 adatkérést tartalmazott, 8 táblázatban, vagyis *a feldolgozás csaknem 5 millió adatra terjedt ki, 45–50-szeresére az előbbinek.*

A maximalizmus a számok tömegének bekérése mellett az adatfelvétel tervszerűtlenségében és észszerűtlenségében is jelentkezett. Annak ellenére, hogy a kibocsátók tudtak az előző kérdőívről, és abban foglalt adatokat párhuzamosan újra megkérdezték. Az osztályonkénti külön adatfelvétel — ahelyett, hogy az iskolától egyetlen kérdőíven kérdezték volna meg az egyes osztályok adatait, mint ahogy az első kérdőív tette, — *megtízszerezte* a bekért adatok számát.

A kérdőív ugyanakkor igen sok használhatatlan és fölösleges adatot kért be. Így például az egyik táblázata (9-es) — a más iskolából átiratkozott és a kimaradt tanulókról — teljes egészében szerepel egy másik (a

8-as) táblázatban, ahol többek között ugyanezt kérdezik. A lemorzsolódás okainak megállapításánál „oknyomozó“ módon az iránt érdeklődik például, hogy tanulmányi okok miatt, vagy elégtelen előmenetel miatt történt-e az, stb. Külön rovatot szentel az intőt és rovót kapott tanulók adatainak, holott az előmeneteli adatokat tartalmazó táblákban ezt a kérdést könnyűszerrel és egyszerűbben lehetett volna felvenni. Bekéri a magaviseleti osztályzatokat, mégpedig a tanulók szociális származása alapján, ami több mint negyedmillió adatot kíván, és amely helyett *a helyi hatóságok ellenőrzése nyilván az étellel sokkal összefüggőbb intézkedéseket lett volna képes biztosítani.* A kérdőív mindenütt megköveteli az adatszolgáltatóktól a százalékos arányszámok kiszámítását, ami teljesen fölösleges és használhatatlan, hiszen a százalékokat nem lehet statisztikailag összesíteni. Ha a fölösleges, értelmetlen és más kérdőíven már szereplő adatokat az osztályvezetői jelentésből kihagyták volna, továbbá az adatfelvételt iskolai összesítésben kéri, ennek munkája kb. 1/20-ára csökkent volna.

Ez azonban csak egyik oldala a kérdésnek, a másik oldal: hogyan reagál milderre — az élet. A kérdőívek kitöltése igen komoly munkát igényelt, hiszen osztályonként 1200 részletes adat beírásáról volt szó. A pedagógusokra tehát súlyos feladatot rótt a kérdőív, amelyhez hozzájárult a négynapos terminus rövidege. A budapesti Rózsák-terén lévő óvónőképzőben 4 napot vett igénybe a kérdőívek kitöltése. A Lajos-utcai vegyipari technikumban, a Szemere-utcai gimnáziumban stb., stb. hasonló panaszok hangzottak el a kérdőívvel szemben. A nevelők általában kritizálták a kérdőívnek például azokat a kérdéseit, amelyek a legrészletesebben, osztályonként tudakolták, hogy a melléktantárgyakból, pl. énekből milyen osztályzatot kaptak külön-külön a munkás-, dolgozó paraszt- és egyéb származású tanulók. Különös megterhelést jelentett a nevelők számára a százalékok tömegeinek kiszámítása, — amelyeket azután semmire sem lehetett felhasználni. A pedagógusokban kialakul a jogos kritika az ilyenfajta munkákkal szemben.

A kérdőív kiállításával kapcsolatban egyébként komoly idővesztés érte az oktatásügyet. Ha 1—1 kérdőív kiállítását két munkanapra vesszük, akkor is ez kb. 8000 munkanap elvesztését jelenti.

Másik súlyos hibája az ennyire részletekbe menő adatgyűjtésnek az, hogy nem rendelkezik semmiféle bizonylati alátámasztással és ezért a gyermekek bemondására támaszkodik. (A hiányzó tanulók adatai természetesen még ennyire sem megbízhatók.) Az egyik matematika-fizika tanárnő például kijelentette, hogy az egész adatfelvételnél csak arra figyelt, hogy az adatok keresztben-hosszában „vágjanak“. A hatalmas apparátussal elindított, sok időbe és pénzbe kerülő adatfelvétel tehát megbízhatatlan, sőt olyan adatok tömegét eredményezte, amelyek pontosságában jogosan lehet kételkedni. Ehhez még hozzájárul a kérdőívnek *az egyéni felelősséget felszámoló jellege*, amely a kiállító aláírását nem kívánja az adatok alá.

Az iskolastatisztikai maximalizmusnak és bürokratizmusnak az itt jellemzett „osztályvezetői jelentés“ csupán egy példája. Ezenkívül jelentős számban történtek kisebb-nagyobb mértékben hasonló hibájú adatfelvételek. Az egyik napilap gúnyos cikkben foglalkozott egy másik tanügyi statisztikai adatgyűjtéssel. A kiállításra kötelezett nevelő nevében többek között ezt mondja a cikk: „Bejegyzem, hogy hány órában helyettesítettem

1949. szeptember 1-e és 1950. augusztus 31-e között. Pontos feljegyzéseim erről nincsenek — de beírhatom...“⁶ A somogy megyei tanács statisztikai osztálya ugyanennek a kérdőívnek a kitöltéséről a következőket írja: „Mint a mellékelt kérdőív mutatja, egy-egy kérdőíven 40 főkérdés és főkérdésenként 10 alkérdés van feltéve. A kérdőív nagy terjedelme mellett a rövid határidő betarthatatlan, mert mindössze 19—23-ig tart a kiküldés, a kitöltés és a visszaküldés ideje.“ Az ilyenfajta „statisztika“ szinte kényszeríti hamis adatok szolgáltatására az adatszolgáltatókat.

A tanügyi statisztikában még mindig meglévő maximalizmus túlzott követelményeivel tehát pontosan az ellenkező eredményt éri el, mint amit céloz. Az adatok megbízhatatlanok, hamisak, a feldolgozás a nagy szám-tömegre való tekintettel lassú és késedelmes, a kiértékelés pedig nehézkes és bizonytalan. Ilyen statisztikai adatgyűjtés tisztára formális és arra támaszkodni nem lehet.

A maximalizmus elleni harc döntő fontosságú a tanügyi statisztika fejlesztéséhez. A Központi Statisztikai Hivatal hibás abban, hogy ez a harc még nem érte el a kívánt eredményeket, nem támasztotta elméletileg és politikailag kellő súllyal alá ennek jelentőségét.

Tanügyi statisztikánk fejlődését az biztosíthatja, ha a tanügyi hatóságok minden egyes felelős dolgozója megalkuvás nélküli harcot indít a haszontalan, káros, népi demokráciánk számára fölöslegesen költséges és időrabló maximalista statisztika ellen, kiirtva az adatgyűjtőívek minden egyes fölösleges kérdését. Ébernek kell lennünk, mert minden egyes a gyűjtőívre csempészett fölösleges kérdés — ellenség; ellensége a szocialista statisztikának és ezzel együtt népi demokráciánk oktatásügyének is.

*

A szocialista tanügyi statisztika kiépítése terén eddig csupán a kezdeményező lépéseket tettük meg. További feladatainkat azok a szempontok szabják meg, amelyekben a fentiekben felvázoltunk. A statisztikai felvételek bizonylatra támaszkodó és elméletileg alátámasztott zárt rendszernek kiépítése megköveteli az eddigi eredmények továbbfejlesztését és a meglévő hibák kiküszöbölését. Munkánknak tervszerűnek kell lennie, előre meghatározva az évi adatgyűjtések számát és célját — a számbavétel előtt álló feladatok alapján és azokhoz az egész év folyamán ragaszkodnunk kell. Biztosítanunk kell ezenkívül az adatgyűjtés teljes decentralizálását, az iskolák, a helyi, járási és megyei tanácsok lépcsőzetén keresztül.

A statisztikai munka decentralizálására a Népgazdasági Tanács 651/33/1950. számú decemberi határozata pontos utasítást ad. Eszerint: „A statisztikai munkát decentralizálni kell akként, hogy az adatgyűjtés (gazdasági vagy területi vonalon) alulról fölfelé épüljön fel és így az adatok egyes gazdasági vagy szakigazgatási ágazatokból az illetékes minisztériumon keresztül, főösszesítésben kerüljenek a Statisztikai Hivatalhoz.“ Kiemeli a határozat azt, hogy „különösen előtérbe kell helyezni az adatgyűjtés decentralizálását a nem gazdaságstatisztikai területeken, így a szociális, kulturális, jogszolgáltatási, stb. statisztikák területén is.“ A szocialista tanügyi statisztikának ez egyik legfontosabb követelménye tehát a Vallás- és Közoktatásügyi Minisztérium és a Központi Statisztikai Hivatal közvetlen napi feladatává vált.

⁶ Népszava, 1950. december 29.

A szocialista tanügyi statisztika a decentralizálással egyidejűleg komoly és mélyreható elméleti megalapozást kíván, amely munka újból a Vallás- és Közoktatásügyi Minisztérium és a Központi Statisztikai Hivatal érdekelt funkcionáriusaira vár. Ebbe a munkába be kell vonni az egész tanügyi apparátust is. Az elméletnek és gyakorlatnak így létrejövő egysége biztosítja majd az eredményt: a szocialista tanügyi statisztika és ezen keresztül szocialista közoktatásunk további fejlődését.

GÁBOR ANDOR:

Személyi adatgyűjtőiv*

Nem mondom, hogy az általános (nép-) iskolák és középiskolák nevelői és egyéb besorolt alkalmazottai ne töltsék ki azt a személyi adatgyűjtő ívet, amit a vallás- és közoktatásügyi minisztérium statisztikai osztálya 1027—1—1/1950. szám alatt hozzájuk eljuttatott. Sőt azt mondom, hogy töltsék ki, mert a VKM nyilván valami jó és hasznos dolgot akar ezen az alapon összeállítani. De azt is mondom, hogy örülök, hogy ezelőtt csaknem ötven évvel a tanári vizsgát nem tettem le s nem lettem középiskolai nevelő. Mert attól tartok, nem tudnám az adatgyűjtőívet helyesen kiállítani...

Elolvastam ugyanis magát a személyes adatgyűjtőívet (ami két sűrűn telenyomatott oldal) és a hozzámellékelt utasítást is (ami négy sűrűn telenyomatott oldal) és láttam, hogy a statisztikát számokkal akarják csinálni a gyűjtőívből, tehát a negyvenöt fekete kockába számokat kell beleírnom. Úgy van. Az ember számokká alakítja át önmagát, családját, az iskolát, a tantárgyakat. Például, a családi állapotom, ha házas, akkor (6), ha nem házas, akkor (7), ha özvegy, akkor (8), ha elvált, akkor (9). Előírás szerint.

De a képesitésem minősége nem kevesebb, mint 33-féle lehet s ha a 33-ba nem fér bele a képesitésem, akkor egyéb képesitésem van, ami (34), vagy képesítés nélkül oktatok, ami (35). Ám ez semmi. A roppant egyszerű 26. kérdés ez:

„Milyen szaktárgyak tanítására van képesítve?”

Hogy erre számokkal felelhessek, el kell olvasnom az adatgyűjtőívhez mellé-

kelt Utasítás A-részében a „Szaktárgycsoportok jelzőszámait” s itt a következő döbbenetek várnak reám: A szaktárgyak nevének rövidítése és jelzőszámai 1-től 43-ig. Mert Gi-Gö-Ga, ami 12-t, 13-at és 10-et jelent, tulajdonképpen Gépírással, Görög nyelvvel és Gazdaságtannal egyértékűek. S a kéttárgyas szakcsoportok számai 44-től 96-ig futnak. És a három- és többtárgyas szakcsoportokéi 97-től 259-ig. Ha ALMANÉOR vagyok, akkor 232-t írok és Angolt, Magyarot, Latint, Németet és Oroszt tanítok, de ha GIGY-MANÉSZI a nevem, akkor 243-at írok és Gépírást, Gyorsírást, Magyarot, Németet és Szépírást oktatok. Ha ezt a 259 főből álló csapatot legyőztem, akkor, persze, legyűröm az általános iskolában és a középiskolában tanított 75 (hetvenöt) tantárgyat is, amik a 27. és 28. kérdőpontban tornyosulnak.

És — menetközben — bejegyzem, hogy hány órában helyettesítettem 1949 szeptember 1-e és 1950 augusztus 31-e között. Pontos feljegyzéseim erről nincsenek, — de beírhatom...

És „fegyelmi felelősségem tudatában” alá is írhatom az adatgyűjtőívet. Bár nem tudtam mindent számmá átalakítani. Például a házastársamat nem. Igaz, ott áll az íven, hogy ha pedagógus és nem tanít, akkor: (0), ha pedagógus és tanít, akkor: (3). De csak pedagógusokat lehet nőül venni? Mi van a feleségemmel, mennyi ő nem pedagógus és nem tanít, vagy ha nem pedagógus és tanít?

Egy szó mint száz: Én nem hiszem, hogy a VKM a számokat, amiket kap, nyugodt lélekkel a géphe bocsáthatja.

* Népszava, 1950. december 29.

BÁCS GYÖRGY:

A GYÁRIPAR CSOPORTOSÍTÁSÁNAK ÉS A BESZÁMOLÁSI EGYSÉGEK BESORO- LÁSÁNAK PROBLÉMÁI

A magyar iparstatisztikában eddig a gyáripár csoportosításai általában csak „iparcsoportokat“ különböztettek meg. Ez azonban elnagyolt és durva csoportosítás. Jórészt még a kapitalista múlt öröksége. Megfelelhetett a kapitalista társadalomban, ahol nem volt cél a tények hű feltárása, a valóság helyes megismerése, hanem a tőkés kizsákmányoló rendszer ellentmondásainak elkendőzése, azonban a szocialista ipar rohamos fejlődésének, népgazdasági jelentősége növekedésének idején már nem alkalmas a statisztikai feladatok megoldására. Az iparon belül egyes termelési ágak súlyponti helyzete, nagyobbértékű tervszerű fejlesztése és ennek következtében egyes gyártási ágak arányának megváltozása részletesebb, finomabb minőségi megkülönböztetéseket tesz szükségessé.

A statisztikának mélyebben kell behatólnia az ipar részleteibe. Több oldalról kell megvilágítani az iparban végbemenő tervszerűen irányított fejlődési folyamatokat. Ennek a célnak azonban a régi „iparcsoportok“ rendszere nem felel meg, mert tartalmuk nem teljesen egynemű. Túlzottan nagy zsákok, melyekben sok fontos kérdés feloldódik vagy jelentőségében csökken. Az egyes iparcsoportokba besorolt számbavételi egységek között minőségileg lényeges különbözőségeket mutatkoznak. Például: a „gépgyártás“ iparcsoportba van besorolva a vasúti mozdonyokat gyártó üzem és a csavarokat termelő üzem is, az „építőanyag“ iparcsoportba a téglagyártás, de ugyanakkor a finomkerámia termékei és a csiszolókoronggyártás is, a „vegyipar“ iparcsoportba van beosztva a kénsavgyár, de mellette a sütőporgyár is.

Mindez arra mutat, hogy az egyes iparcsoportokban igen távoleső termelési profilok kerültek egymás mellé. Ezek összesítve formátlan vegyes masszává válnak; az ipar szakszerű statisztikai vizsgálata szempontjából, az ipar valóságos összetételére nézve igen keveset mondanak; bizonyos fokig leplezik a valóságot, amennyiben az iparcsoportokon belüli aránytalanságokat, tervfegyelmi szempontokat nem tárják fel kellő mélységben és a súlyponti kérdések igen sok esetben felszín alatt maradnak. Ennek a csoportosításnak további fenntartásával nem lehet már helyesen végrehajtani a tervgazdaság fejlesztése során az iparstatisztikára háramló feladatokat.

Dolgozó népünk szocialista gazdaságának fejlődését rugalmasan kell követnie az iparstatisztika csoportosításainak is, hogy betölthessék az osztályharc egyik fontos fegyverének, a vezetés nélkülözhetetlen eszközének szerepét.

Fell kell tárnia mindazokat a jelenségeket, melyek a vezetés szempontjából fontosak lehetnek. Ezt a feladatot főképpen olyan csoportosítások segítségével oldhatjuk meg, amelyek az iparba mélyebb betekintést nyújtanak és amelyekkel finomabb minőségi különbségek mutathatók ki. Szűkebb körű csoportosítást kell alkalmaznunk. Azonban a szűkebb csoportosításnál gondosan vigyáznunk kell arra, hogy az elmúlt idők statisztikai adataival való kapcsolatot ne veszélyeztessük, az összehasonlíthatóságot biztosítsuk.

D. V. Szavinszkij „Az iparstatisztika tankönyve“ című munkájában kifejti, hogy az egész népgazdaság szempontjából az iparstatisztika minden munkájának alapja az úgynevezett „iparágak“ szerinti való csoportosítás. Szó szerint a következőket írja: „Az iparnak *iparágak* szerinti osztályozásán az iparvállalatoknak minőségileg *egynemű* csoportokba való összefoglalását értjük“.¹

Tehát a nem *egynemű* „iparcsoportjainkat“ részletesebb bontásban úgy kell osztályoznunk, hogy az egyes csoportokba besorolt beszámolási egységek között minőségi különbségek ne legyenek. Ez az eddigi iparcsoportok részekre való tagolását jelenti, olyan csoportképző ismérvek alapján, melyek elsősorban a gyártott termékek rendeltetése szerinti minőségi különbségeket határozzák meg.

A Központi Statisztikai Hivatal és az Országos Tervhivatal közös kiadásában megjelent „Tervkötelezett ipari, építőipari és közlekedési vállalatok és üzemek besorolása és egységes számjelrendszere“ című kiadvány a tervező, illetve számbavételi egységek egyedenkénti pontos megállapításán kívül a gyáripár csoportosításának problémáit is meg kívánta oldani. A kiadvány a gyáripárt kettős tagolásban csoportosítja. A régi *iparcsoportokat* meghagyja, azonban ezeket tovább bontja „*iparágakra*“. Például: a „gépgyártás“ iparcsoportot szerszámgépek, egyéb gépek és szerkezetek, csavaráru, közlekedési eszközök, mezőgazdasági gépek, épületvasszerkezetek gyártása című iparágakra bontja. Ez a bontás már lényeges minőségi különbségeket határol el a régi nagy iparcsoporton belül. Részletesebben tárja fel az ipar összetételét és így sokkal többet mond a „gépgyártás“-ról, mintha azt csak teljes egészében vizsgálják.

A számbavételi egységek egyes iparágakba való besorolásánál azonban igen körültekintően kellett eljárni, számos probléma merült fel a csoportképző ismérvek helyes alkalmazását illetően. Egy-egy besorolás eldöntése az érdekelt ipari főhatóságokkal sok esetben vita tárgyát képezte. Néhány esetben még ma sem alakult ki egységes álláspont. A kiadványt — különösen az 1951. évi tervösszesítések alkalmával — az egyes minisztériumok (termelési főosztályok) részéről számos kritika érte.

Sok esetben az észrevételek látszólag helyesek voltak mert valamilyen szempontból a kérdéses vállalatot kétségtelenül be lehetett volna sorolni más iparágba is. Azonban ezek a szempontok — bármilyen fontosak is lehetnek valamely operatív felügyeleti szerv részére — egyoldalúak voltak, mert általában figyelmen kívül hagyták a legfőbb szempontot: a statisztika összehasonlíthatóságának hosszú időn át való biztosítását.

A vállalatok a régi iparcsoportokban — éppen a csoportképző ismérvek szélső határainak tág volta miatt — biztosan helyezkedtek el. Az ipar-

¹ D. V. Szavinszkij: Az iparstatisztika tankönyve, A Szocialista Statisztika Könyvtára, Tudományos Könyvkiadó N. V. Budapest, 1950, 44. old.

ágakra való bontásnál azonban helyenként bizonytalanságok keletkeztek, különösen azokban az iparcsoportokban, melyeknek iparágakra való bontását ebben az évben végeztük első ízben. Ezek a bizonytalanságok többnyire a csoportképző ismérvek helytelen mérlegeléséből, helytelen sorrendi alkalmazásából származtak.

Az iparcsoportoknak iparágakra bontását — amennyire lehetett és amennyire kívánatos volt — az Egységes Árulistában szereplő cikkek csoportosítása szerint végeztük el. Magukat az iparágakat tehát nem volt különösen nehéz feladat meghatározni. A beszámolási egységek nagyrésznének besorolása ezekbe az iparágakba szintén nem volt különösen nehéz feladat, hiszen az Árulista szerinti termelési profiljuk már eleve meghatározta, hogy melyik iparágba sorolhatók.

A besorolásnál felmerült problémák ott kezdődtek, mikor valamely vállalat termelési profilja alapján nem volt biztosan besorolható valamely iparágba, vagy ennek az ismérvnek merev alkalmazása más, az iparágra inkább jellemző fontos szempontnak ellentmondott volna. Ezekben az esetekben mérlegelés tárgyává kellett tenni, hogy az iparágra jellemző ismérvek közül, a termelési profilon kívül, melyik jelenti azt a legjellemzőbb minőségi különbséget, amely az előállított termék hovatarozandósága ellenére azt kívánna meg, hogy a kérdéses vállalat más, megfelelőbb iparágba kerüljön. Ezt a kérdést legtöbbször az iparágban általában bevezetett gyártási eljárás, vagy a termelőberendezés hasonlósága döntötte el. Minden vitatható esetben azonban se a termékek, se a gyártási technológia minőségi különbsége alapján nem lehetett valamely üzemet kétséget kizáró biztonsággal a megfelelő iparágba besorolni. Ilyen esetben más, a megfelelő minőségi különbséget élesebben meghatározó újabb ismérvek után kellett kutatni. Előfordult, hogy valamely üzemet a termeléshez felhasznált nyersanyagai alapján, vagy foglalkoztatott munkásainak legdöntőbb egyéni szakmái alapján lehetett csak helyesen besorolni.

Előfordult olyan határeset is, amikor se a termék, se a gyártási technológia, se a feldolgozott nyersanyag, vagy foglalkoztatott szakmák alapján nem lehetett az üzemet egyik iparágba sem helyesen besorolni. Ilyen esetben az Árulista csoportosításától eltérően külön iparágat kellett képezni a finomabb minőségi megkülönböztetés céljából. Példa erre a Magyar Viscosa V., amely döntő súllyal textiliparban felhasználásra kerülő nyersanyagot termel, vegyészeti eljárással. Termékeinek rendeltetésénél fogva kizárólag a textilipar felé gravitál. De se a pamutfeldolgozó, se a gyapjúfeldolgozó, vagy más textiliparcsoporthoz tartozó iparágba nem volt sorolható. Ennélfogva „műselyemfonal- és műrostgyártás“ nevű új iparágként kellett a textilipari iparágak közé besorolni. (Ilyen elnevezésű „tervcím“ vagy „gyártási ág“ az Árulistában nincsen.)

Az egyszerű termelési profillal bíró vállalatok besorolásánál is előfordult, hogy — bár termékeiknél fogva könnyen eldönthető volt hovatarozásuk, — más fontosabb minőségi különbségek alapján, melyek rájuk nézve jellemzőbbek voltak, másként kellett határozni. Például: a Szentendrei Kocsigyárat, vagy a Sportárutertermelő Vállalatot, amelyeknek főterméke az átdolgozott Árulista szerint a gépgyártáshoz (a járművek közé) van sorolva, mégsem lehetett a gépiparba tenni, mert nagyjából feldolgozó szakmákat foglalkoztatnak és legfontosabb nyersanyaguk a fa. Ennélfogva a „faiiparban“ kellett meghagyni (ahova eddig is tartoztak).

Az iparágakba való besorolásoknál a csoportképző ismérvek alkalmazását illetően, fontossági sorrendben, az alábbi szempontokat kellett külön-külön figyelembe venni:

1. a besorolandó vállalat *termékeit* meg kellett vizsgálni abból a szempontból, hogy Árulista és rendeltetésük szerint melyik iparágba sorolható;

2. amennyiben a termelési profil szerint a megfelelő minőségi megkülönböztetés nem állapítható meg kétségtelenül, a vállalatnál alkalmazott *gyártási eljárást* kellett megvizsgálni, hogy ennek alapján melyik iparágba sorolható be a kérdéses vállalat;

3. ha a termelési profil és gyártási technológia megvizsgálása után maradtak még fenn kétségek az iránt, hogy valamely vállalat valóban helyesen sorolható be a megfelelő iparágba, akkor a termeléshez *felhasznált nyersanyagokat*, vagy a foglalkoztatott *munkások szakmáit* kellett figyelembe venni.

Igen sok vállalat termelési profilja annyira összetett, hogy egyik iparágból a másikba nyúlik át. A vállalat egészét kell azonban besorolni. Ez a termékek nagyobb részaránya alapján történt. Ennélfogva az egyes iparágak termékeik szempontjából nem lehetnek egészen tiszták, más iparágba tartozó termelést is tartalmaznak. Következésképpen a vállalatonkénti és cikkenkénti iparági csoportosítás, bár az iparágak kevés kivétellel azonosak, nem lehet egyező.

A besorolásoknál (a hosszabb időn át való összehasonlíthatóság szempontját tartva szem előtt) az ipar igazgatási szervezetét figyelmen kívül kellett hagyni. Az ipar igazgatási szervezetének felépítése módosulhat és módosul is igen sűrűn. A minisztériumokat átszervezik, termelési főosztályokat, sőt minisztériumokat vágta ketté, újakat létesítettek, vagy régieket megszüntettek. Az átszervezési folyamat természetesen még nincs befejezve. Sok változás következhet be a jövőben is. Hiba volna tehát a statisztika csoportosításaiban minden esetben követni.

Az ipar igazgatási szervezetének felépítésénél figyelembe veszik ugyan, hogy valamely minisztériumi főosztály bizonyos iparág, vagy rokon iparágak felett országos vonatkozásban főfelügyeletet gyakoroljon, de sok esetben a gyártott termékektől függetlenül az azonos gyártási eljárás, a pénzügyi összetartozás vagy a vertikális feldolgozás szoros egymásutánja döntötte el, hogy mely vállalatokat vonnak közös felügyeleti szerv hatáskörébe.

Ugyanazzal a gyártási eljárással minőségileg lényegesen különböző termékeket lehet előállítani. Például a timföldgyártás, vagy a nyersvastermelés a kémiai technológia körébe tartozik, de termékeik rendeltetése alapján nem sorolhatók a szerves vegyiparba, mert a vegyszeti termékektől egyébként az egész népgazdaság szempontjából közismerten jellemző minőségi különbség választja el.

Az egyes minisztériumok iparági főosztályai — különösen a nehéziparban — nem jelentik teljes egészében a főosztály címében is kifejezésre jutó iparági teljességet. Az egyes „iparági“ főosztályok a nehéziparban vegyes összetételűek, több iparághoz tartozó vállalat is oda van besorolva. Így az iparágért felelős hatóság illetékességi körének határai nem esnek egybe a statisztikai csoportosítás határaival. Ennek következtében az iparágra szóló tervfeladatok felosztását, vagy a tervfeladatok ellenőrzését és

kiértékelését a felelősségi határok szempontjából a helyes iparági csoportosítástól eltérő, szervezeti csoportosításban is el kell végezni. Ezek kettőségekre vezetnek, amellet az újabb átszervezések miatt a dinamika mérése szempontjából rövid idő alatt használhatatlanná is válnak.

Az igazgatási szervezet statisztikai csoportosításokkal való követése teljesen feleslegesnek bizonyult, mert csak az egyetlen éven belül a bekövetkezett sűrű változások lehetlenné tették az ilymódon csoportosított adatok összehasonlíthatóságát.

Az állandó és az összehasonlíthatóságot hosszú időre biztosító statisztikai csoportosítás nem lehet tekintettel az ipar szervezeti beosztására. A termelés dinamikáját ilyen csoportosítás alapján mérni lehetetlen volna. A szervezeti változásokra, vagy a szervezeti hovátartozandóságra nem tekintő iparági besorolás egyetlen biztosítéka annak, hogy az ipar fejlődésével beálló változásokat, összefüggéseket a részletekbe való mélyebb betekintést az összehasonlíthatóság megzavarása nélkül biztosítani lehessen. Egy iparágból más iparágba csak abban az esetben lehet és kell egy-egy vállalatot átsorolni, ha termelési profilja változott meg. Ha azonban egy vállalat egyik minisztériumtól másik minisztérium hatáskörébe kerül — például a könnyűiparból a nehéziparba (Kocsigyár, Szentendre; Viscosa) — a termelési profilján mit sem változtató faipari, vagy textilipari vállalatot nem lehet ötletszerűen gépipari, illetve vegyipari vállalattá átminősíteni.

A Nehézipari Minisztérium egyes iparági főosztályai 3—4, sőt több iparághoz tartozó vállalatokat is magukban foglalnak, tehát termelési profiljuk igen vegyes. Például: a járműipari főosztály 16 vállalata öt különféle iparágba tartozik. A Rákosi Mátyás Műveknek — mint főosztálynak — 15 gyáregysége 7 különféle iparágba tartozik. A fémkohászati főosztály 19 vállalata 6 iparágba tartozik, sőt a vállalatok között olyan is van, amelyik a régi iparcsoport határain is kívül esik, pl.: Műkorundgyár. (Ez a vállalat kohászati eljárással csiszolókorongok gyártásához szükséges műkorundot állít elő. Termékeinek rendeltetésénél fogva van a „csiszolókoronggyártás“ iparágba sorolva, tehát ugyanazon oknál fogva, amiért például a vegyészeti technológiával termelő timföldgyárak a „könnyűfémkohászatba“.)

Mindezekben a besorolásokat megnehezítő szervezeti változásokon kívül vannak a vállalatokon belül történő olyan változások is, melyek iparágon belül a besorolások kérdésénél érintik.

A vállalati tisztább profilok kialakítása közben sűrűn fordul elő, hogy egyes vállalatokról bizonyos üzemszerek leválnak. A levált üzemszerek, vagy vállalattá önállósodnak, vagy más iparághoz tartozó vállalathoz olvadnak be. Attól eltekintve, hogy a szétbomlás által a vállalati áruterelés összesenje iparágon belül ingadozik, az egyes iparágak egymáshoz való arányában is változások fognak mutatkozni.

Az összehasonlíthatóság szempontjait előtérbe helyezve, mind a tervfeladatok kiadásánál, mind azok ellenőrzésénél a statisztikai számbavétel szempontjából elengedhetetlen követelmény volna, hogy az ipari igazgatási szervek lehetőleg tiszta iparági profilok elérésére törekedjenek és elsősorban a valamely minisztériumi főosztály felügyelete alá vont vállalatokat előállított termékeik iparági hovátartozása alapján válasszák ki.

Mindezekben felül tapasztalható volt a vállalatok átszervezésénél olyan jelenség is, amely igen komoly problémát okozott nemcsak a vállalatok iparágakba sorolásánál, hanem a termelés számbavételénél is. Köztudo-

mású, hogy amennyiben vertikális üzemeket választanak szét és az egyes szétválasztott üzemszettek önálló vállalatokká válnak, árutermelési értékük összesítésekor anélkül, hogy a termelés terjedelme növekednék, a termelés összesenje mégis emelkedni fog. Horizontális vállalatok szétválasztásánál azonban ez nem következhet be, mert saját gyártású termékeiket nem dolgozták fel tovább és a félkésztermék a szétválasztásnál nem fog készarúvá előlépni.

Kiderült azonban, hogy horizontálisan összetett, sőt egyszerű profilú vállalatot is lehet úgy szétválasztani, mintha vertikális vállalat volna.

Egyes iparágakban, a racionálisabb rezsizsökkentés szempontjától vezetéve, a vállalatokról leválasztották a segítőműhelyek egy részét, amelyeket önálló gyáregységgé összevonva, új vállalatot létesítettek. Ezeknek a segítőüzemeknek eddig a vállalatok keretében, ha üzemszeti szinten volt is termelési értékük, — vállalati árutermelés szempontjából számbavehető termelésük nem létezett. Nem is lehetett, mert mint segítőműhelyek a vállalatok keretein belül vagy üzemi szolgáltatásokat, vagy rezszi-karbantartást végeztek és „termelési értékük” csak a kalkuláción keresztül ráfordításként került a vállalat árutermelésének értékebe. Ezeket az üzemszetteket leválasztva nem lett kevesebb a vállalatok árutermelése, mert az eddig saját rezsiben végzett szolgáltatásokat most vásárolniuk kell és a ráfordításokban éppen úgy belfoglaltatnak, mint ezelőtt, csak más tétel alatt.

A segítőüzemek leválasztása és összevonása útján létesített új vállalatoknak a vállalati árutermelés elve alapján számbaveendő termelése jelentkezett, melyet ha hozzáadunk a régi vállalatok termeléséhez — a termelés tényleges növekedése nélkül — az iparágak termelése nagyobb értéket fog mutatni. Ezáltal az adatok összehasonlíthatatlanná váltak, mert az eddigi rezsiköltségek árutermelésé léptek elő. Természetesen, ezek a most is kizárólag eredeti iparágukba bedolgozó szolgáltató-karbantartó vállalatok termelési profiljuk szerint általában a gépgyártáshoz tartoznának. Komoly problémát jelentett annak eldöntése, hogy az így létesített vállalatok eredeti iparáguknál maradjanak-e, mint „szolgáltató üzemek”, vagy a gépgyártás megfelelő iparágába kerüljenek. Egyik megoldás sem egészen helyes. Az utóbbi esetben az adatok helytelenül a gépgyártás növekedését mutatták volna. Éppen ezért e vállalatok részére, eredeti iparágukon belül — amelyet a jövőben is ki fognak szolgálni — új mellérendelt iparágat kellett képezni „iparági szolgáltató üzemek” címen. Ilyen vállalatok például a szénbányaüzemekről leválasztott bányagépjavitók, vagy egyes textilipari üzemekről leválasztott textiltép-, vagy bőripari üzemekről leválasztott cipőgép-, stb. javító vállalatok.

Külön problémát okozott a trösztjellegű vertikális vállalatok besorolása is. Itt pénzügyi okok miatt a különféle iparágakba tartozó telepeket (zárt gyáregységeket) egy beszámolási egységként akarták kezelni. Például a Maszobal, mely ha, mint vállalat kerül besorolásra, csak végterméke, a hengerelt alumínium és esetleg eladott féltermékei fognak az árutermelésben jelentkezni. A bauxitbányászat, timföldgyártás, hutaalumínium-gyártás nagyobb része eltűnnék a termelésből, eltűnnék a magyar iparból, bár egyébként jelentékeny iparágak.

A minisztériumok részéről sűrűn megnyilvánult az a törekvés, hogy olyan vállalatok, amelyek szervezetenként valamely iparági főosztályhoz, de profiljuk szerint más iparágba tartoznak, adminisztratív okokból

a főosztály fő profilját képező iparágba kerüljenek. Ezáltal a tervezésnél, összesítéseknél bizonyos apróbb előnyök származtak volna. Természetesen az ilyen kicsinyes, szűk realizizmusra valló kívánságokat nem lehetett figyelembe venni, mert ezáltal az ipar szakszerű csoportosítása veszélyeztetve lett volna, sőt a feltételezhető jövőbeni szervezeti változásokra gondolva, éppen a legfontosabb szempontot, az összehasonlíthatóság biztosítását, hagytuk volna figyelmen kívül.

Szavinszkij tankönyvében megemlíti: „A statisztikai munkában, valamint a tervmunkában az elfogadott osztályozást jelenleg szigorú egyöntetűséggel alkalmazzák.”²

Nálunk is kívánatos volna, hogy elsősorban az ipari minisztériumok ismerjék fel az iparági csoportosítás nagy jelentőségét s az igazgatási illetékesség (főosztály) szerinti csoportosításaiknál se mellőzzék az iparági osztályozást. Átszervezéseknél pedig arra törekedjenek, hogy egy-egy iparági főosztály irányítása alá rendelt vállalatokat úgy válogassanak össze, hogy a főosztály (vagy ipari központ) minél jobban megközelítse az iparág *egyneműségének* szempontját.

² I. m., 48. old.

A

MAGYAR-SZOVJET KÖZGAZDASÁGI SZEMLE

1951-ben

nagyobb terjedelemben

új formában

és még gazdagabb tartalommal jelenik meg

A januári szám tartalmából:

Rubinstein: Lenin szerepe a burzsoá közgazdaságtudomány leleplezésében

Friss István: A szocialista iparosítás elvi kérdései

Ajtai Miklós: Ötéves tervünk munkaerő és szakkáder kérdései

Kukin: A szocialista iparosítás kongresszusa

Berman: A népi demokrácia országai az új esztendő küszöbén

Szita János: Hozzászólás a külkereskedelmi tárca költségvetéséhez

Goginova: Pártellenőrzés az ipari vállalatoknál

A sztahanovista takarékosági terv

A lengyel hatéves tervről

Rozenfeld: A szovjet iparigazgatás szervezése (folytatólagos cikk első közleménye) I. A szovjetállam a szovjetipar irányítója

Könyv- és folyóiratszemle

Megrendelhető a Magyar-Szovjet Közgazdasági Szemle Kiadóhivatalánál,
V., Kossuth Lajos-tér 13/15. Tel.: 114—615.

M. H. ZSEBRÁK:

AZ ANYAGOK SZÁMVITELE*

Az anyagszámvitel feladatai

A termelési folyamat azoknak a tevékenységeknek összesége, melyeknek eredményeképpen a munkatárgyak a forgalom szférájába kerülő késztermékeké alakulnak át.

„Mindazok a dolgok, amelyeknek a munka csak a földdel való közvetlen kapcsolatát szakítja szét, természetadta munkatárgyak. Ilyen a hal, amelyet elválasztanak éltető elemétől, a víztől és kihalásznak; az őserdőben kidöntött fa, az érből kifejtett érc. Ha ellenben magát a munka tárgyát *korábbi munka* úgyszóván már megszurte, *nyersanyagnak* nevezzük. Ilyen például a már kifejtett érc, amelyet most kimosnak. Minden nyersanyag munkatárgy, de nem minden munkatárgy nyersanyag. A munkatárgy csak abban az esetben nyersanyag, ha már munka által közvetített átalakuláson esett át.“¹

A termelési folyamatban a nyersanyagok, anyagok, tüzelőanyagok, stb. (röviden: anyagok) különféle szerepet játszanak. Az anyagoknak a termék előállításában betöltött különféle szerepe közvetlenül kifejezésre jut a termelési költségek számvitelében és maga után vonja az anyagoknak egyes fajták szerinti további felosztását. Ebből következik az anyagok fajták szerinti számbavételének feladata.

A termelési folyamat tervszerű és zavartalan lebonyolítása csak akkor lehetséges, ha a vállalat a szükséges anyagokkal el van látva.

„Ahhoz, hogy a termelési folyamat megszakítás nélküli legyen, szükséges, hogy a termelés színhelyén mindig olyan nyersanyag-, stb. tartalék legyen készletben, amely a naponkénti vagy hetenkénti felhasználásnál nagyobb, mégpedig teljesen függetlenül attól, hogy ezt a tartalékot naponként vagy megállapított időközökben felújítják-e.“²

A szocialista gazdaságban a vállalatok ellátása a szükséges anyagkészletekkel tervszerűen, a népgazdasági terv alapján összeállított anyagmérlegeknek megfelelően történik.

Az a fontos körülmény, hogy a termelést a szükséges anyagokkal: nyersanyaggal, segédanyagokkal, tüzelőanyaggal, stb. a kellő választékban el kell látnunk, még korántsem jelenti azt, hogy a vállalat már a tervév elején köteles beszerezni az évi terv szerint előirányzott egész anyagszükségletét. Teljesen elegendő, ha az anyagok beszerzése az egész tervév folyamán fokozatosan és részletekben történik. Hogy bármely adott pillanatban az évi nyersanyag-, segédanyag-, tüzelőanyag-, stb. szükséglet

* M. H. Zsebrák: Az ipari számvitel tankönyve. Goszplanizdat, Moszkva, 1950. 60—69. old.

¹ Marx: A tőke, I. kötet, 1949, 185—186. old., oroszul és u. a., Szikra, Budapest, 1949. I. kötet, 2. kiadás, 192—193. old.

² Marx: A tőke, II. kötet, 1949, 138. old., oroszul.

(röviden: anyagszükséglet) milyen hányadának kell raktáron lennie, alapjában véve attól függ, hogy az anyagoknak milyen nagy a forgási sebessége a termelés folyamatában, és hogy mennyi idő alatt érkezik be az anyag a szállítóktól a vállalathoz.

A vállalat számára szükséges anyagkészletek felújítása az anyagoknak az ellátást végző szerveknél való bevásárlása útján, az anyagalapok állami szétosztása, valamint a szerződések rendszere alapján történik.

Számos esetben rendkívül fontos az a körülmény is, hogy az anyagok beszerzését vagy előállítását a vállalat saját segédüzemeiben szervezi meg.

A vállalat számára szükséges anyagok mennyiségét, minőségét és árát a beszerzési terv irányozza elő, mely a vállalat műszaki-termelési-pénzügyi tervének alapvető része. A beszerzési terv teljesítésének kimutatása az anyagszámvitel egyik fontos feladata.

A vállalathoz érkező anyagokat, egészen a termelés céljaira való felhasználásra történő kiadásukig, megfelelő helyen kell őrizni. Az őrzés célja az anyagok épségének biztosítása. Az őrzésnek a szocialista tulajdont meg kell óvnia az eltulajdonítástól és attól, hogy az anyagok elveszítsék minőségi sajátosságait. Az anyagok őrzése rendszerint az erre a célra szolgáló helyiségekben, telepeken, raktárakban történik. Kivételt képeznek ez alól az úgynevezett ömlesztett anyagok, melyeket védőtető alatt, vagy nyílt helyen szokták tárolni. Az anyagokért mindegyik esetben a raktári személyzet, a raktárnokok és raktárfőnökök felelnek.

Az anyagszámvitel további fontos feladata az anyagok meglétének és minőségi állapotának ellenőrzése a tárolás helyén.

A vállalatoknál lévő anyagkészleteknek nem szabad meghaladniuk azt a mértéket, amely a termelési terv folyamatos teljesítéséhez elegendő. Ellenkező esetben a vállalat forgóeszközeinek egy része, mint fölöslegesen tárolt készlet „befagy”. Tervgazdaságunk egységében és egységes népgazdaságunk egy-egy láncszemét alkotó valamennyi vállalatunknak egymásközi szerves kapcsolatában az egyik vállalatnál mutatkozó fölöslegek más vállalatok munkájára káros befolyással lehetnek. Ugyanakkor viszont a tartalékkészleteknek nem szabad a folyamatos termelés fenntartása érdekében szükséges mérték alatt sem maradniuk, nehogy az anyagihiány miatt munkaszüneteltetések álljanak be.

Ez teszi szükségessé a naponkénti ellenőrzés megszervezését afelett, hogy a készletek összhangban állnak-e a termelési szükségletekkel és hogy helyesen történt-e a készlethatárok megállapítása.

A termelés folyamán az anyagok felhasználása történhet helyesen, de előfordulhat az is, hogy egyes anyagokat rosszul használnak ki. Az anyagok felhasználásának minőségi kritériuma az anyagok meghatározott mennyiségből meghatározott ráfordítási normák mellett egy év alatt előállított termékmennyiség. Minél nagyobb valamely meghatározott anyagmennyiségből előállított évi termékmennyiség, annál hatásosabb az anyagok felhasználása. Ebből viszont az következik, hogy a számvitelnek az anyagfelhasználás ellenőrzése is feladata.

Az anyagszámvitelnek éppúgy, mint a gazdasági tevékenységre vonatkozó számvitel valamennyi részének, a gazdaságos számvetés érdekeit kell biztosítania és ki kell mutatnia, hogy minden egyes adott anyagmennyiséget milyen célra fordítottak, vagyis ki kell mutatnia a ráfordítás célját

vagy rendeltetését. A számviteli okmányoknak és kimutatásoknak biztosítani kell ennek lehetőségét.

Az anyag számvitelének minden esetben kellő időben kell történnie.

A SzK(b)P XVIII. öszsz-szövetségi konferenciájának határozatai kimondják, hogy „a felszerelés és anyagok számvitelében mutatkozó hanyagság megfosztja a vállalat igazgatóját annak a lehetőségétől, hogy helyesen és teljességgel használja ki a vállalat erőforrásait és biztosítsa a termelés megszakítás nélküli menetét“.

A fentebb vázolt feladatokat természetesen nem elkülönítve, hanem a többi feladattal való kapcsolatukban kell megoldani.

Az anyagok osztályozása fajtáik szerint

Mindegyik munkafolyamatban a munkatárgyak „...teljes egészükben felhasználódnak, úgyhogy minden újabb munkafolyamatban ugyanolyan fajtájú új példányokkal kell őket teljes egészükben helyettesíteni“.³ Ezért a termelés folyamán felhasznált anyagok önköltségét teljes egészükben a termelési költségek közé kell felvenni.

A felhasznált anyagok önköltségének a termelési költségek közé való felvétele azonban attól a szereptől is függ, amelyet az anyag a termék előállításának folyamatában betölt.

Az anyagoknak a termelési folyamatban betöltött szerepe határozza meg az anyagoknak fajták szerinti osztályozását. A munka termékének előállításában betöltött szerepüket tekintve, mindenekelőtt 1. nyers- és alapanyagokat, valamint 2. segédanyagokat különböztetnek meg.

Nyers- és alapanyagok azok a munkatárgyak, melyek a termék anyagi alapját, azaz az előállított termék alapelemeit alkotják. Az acél például az autógyártás alapanyaga; a fűrészelt fa a bútorkészítés alapanyaga; a cukorrépa a cukortermelés nyersanyaga; a vasérc a nyersvastermelés nyersanyaga. *Nyersanyagok* a bányászat és mezőgazdaság termékei: az érc, a répa, stb.; *alapanyagok* viszont a feldolgozó ipar termékei: az acél, a fonal, stb.

Segédanyagok azok az anyagok, melyeket vagy az alapanyaghoz tesznek hozzá, abból a célból, hogy a munkatermék tulajdonságait javítsák, vagy amelyeket a munkaeszközök fogyasztanak el a termelés folyamán, vagy amelyeket a termelési folyamat kiszolgálására fordítanak.

„A segédanyagot vagy a munkaeszköz fogyasztja el, mint a gőzgép a szenet, a kerék az olajat, a vontató-ló a szénát, vagy hozzáteszik a nyersanyaghoz, hogy segítségével megváltoztassák az utóbbi anyagát, így a még fehéritetlen vászonhoz klórt, a vashoz szenet, a pamuthoz festékanyagot adnak, vagy a segédanyag magának a munkának az elvégzését segíti elő, mint például a munkahelyiség világítására és fűtésére felhasznált anyagok.“⁴

Ily módon tehát az anyagoknak alap- és segédanyagokra való felosztása nem az anyagok fizikai vagy kémiai tulajdonságaitól, hanem a termék előállításában betöltött szerepüktől függ. Ezért van az, hogy ugyan-

³ Marx: A tőke, II. kötet, 1949, 155. old., oroszul.

⁴ Marx: A tőke, I. kötet, 1949, 188–189. old., oroszul és u. a., Szikra, Budapest, 1949, I. kötet, 186. old.

azok az anyagok az egyik esetben alapanyagok, más esetekben viszont segédanyagok szerepében jelentkehetnek.

Sok esetben viszont ilyen felosztás már a termelés sajátosságainál fogva sem lehetséges.

„Az alapanyag és segédanyag közötti különbség elmosódik a tulajdonképpeni vegyipari gyártásban, mert a felhasznált nyersanyagok közül egyik sem jelenik meg újra a termék szubsztanciájaként.”⁵

A segédanyagok állományából külön szokták választani a fűtőanyagot. Aszerint, hogy a fűtőanyagot milyen szükségletekre használják fel, megkülönböztetnek: 1. üzemi fűtőanyagot, melyet azzal a céllal használnak fel, hogy a nyersanyagban vagy a segédanyagban bizonyos változásokat idézzenek elő, így például az öntödei termelésben, ahol a fűtőanyagot a fém megolvasztására fordítják; 2. energiafejlesztő fűtőanyagot, amelyet energiatermelésre fordítanak; ilyen például a kazánházban a gőz fejlesztésére fordított fűtőanyag; 3. nem ipari fűtőanyagot, melyet házi szükségletekre használnak fel, mint például a vállalati helyiségek fűtésére.⁶

A nyers-, alap- és segédanyagokon kívül a vállalatok gyakran másutt vásárolt félkésztermékeket is felhasználnak.

Az anyagok feldolgozásakor az eredeti anyagokból gyakran maradékokat vagy hulladékokat is nyerünk, melyek az adott termelésre már nem alkalmasak, vagy alkalmasak, de csak másodlagos, kiegészítő megmunkálás után, vagy pedig csak másfajta termelésre alkalmasak. A mondottak például a fémlemezek és fémrudak, faanyagok hulladékaira, reszelékeire, stb. vonatkoznak. Az ilyen anyagok neve *termelési hulladék* vagy egyszerűen hulladék. Az öntödei, textilipari, stb. termelésben a hulladékok olykor nem is láthatók, mint például a széngáz, füst, stb.

Számos esetben a késztermék csomagolásban kerül a fogyasztóhoz: üvegekben, dobozokban, kosarakban, zsákokban, stb. Az ilyen tárgyakat *burkolatnak* (göngyölegnek) nevezik. A burkolatot vagy a késztermékekkel együtt adják el, vagy pedig visszaszármaztatás kötelezettségével engedik át őket.

Végül a vállalatnak mindig bizonyos tartalékának kell lennie gépalkatrészekből, készülékekből és ehhez hasonló eszközökből, a felszerelés elkopott részeinek kijavítása és pótlása céljából. E tárgyak neve: *gépek tartalékalkatrészei*.

Tehát az anyagok következő fajtáit különböztetjük meg: 1. nyersanyagok és alapanyagok; 2. vásárolt félkésztermékek; 3. segédanyagok; 4. fűtőanyagok; 5. hulladék; 6. burkolat (göngyöleg); 7. gépek tartalékalkatrészei. Ahol az anyagokat nem lehet előzetesen alap- és segédanyagokra felosztani, egy csoportba foglalják őket össze. Ugyanígy a hulladékot is gyakran vagy az alapanyagokhoz vagy a segédanyagokhoz sorolják.

Az anyagok osztályozása tulajdonságaik és rendeltetésük szerint

Az anyagellátás és számvitel helyes megszervezése csak akkor lehetséges, ha a vállalat számára szükséges anyagok jegyzékét előzetesen megállapítják, valamint megállapítják minden, a vállalat számára szükséges

⁵ U. o., 189., III. 196. old.

⁶ A gyakorlati életben gyakran az alapanyagok közé sorolják azokat az anyagokat is, melyek csak a termelés folyamán csatlakoznak az alapanyagokhoz, mint például a lakfesték anyagok.

anyag műszaki és egyéb sajátosságait és gazdasági rendeltetését. Ezért az anyagoknak fajtaik szerinti általános osztályozásán kívül szükség van az anyagok technológiai tulajdonságaik vagy gazdasági rendeltetésük szerinti osztályozására is. Ez az osztályozás egyúttal az anyagok fajtaik szerinti helyes osztályozásának is előfeltétele.

A vállalatok számára szükséges egyes anyagok meglehetősen sokfélék, a különböző anyagok ismérvei és tulajdonságai pedig különfélék lehetnek. Ebből az okból az anyagokat olyan módon kell osztályokba (alosztályokba, csoportokba) sorolni, hogy egy-egy alosztályba csak olyan anyagok kerülhessenek, amelyeknek mindegyike valamilyen közös ismérvvel rendelkezik. Ez a körülmény egyaránt fontos az anyag megőrzésének megszervezése, valamint az anyagoknak a termelés folyamán való helyes kihasználása és számvitele szempontjából.

Az egyező ismérvek szerinti osztályozás mellett még mindegyik anyagnak olyan elnevezést kell adnunk, amely kimerítő utalásokat tartalmaz összes ismérveire, azaz fajtajára, minőségére, méreteire, stb. vonatkozóan. Így az anyag érkezése (bevételezése) vagy kiadása alkalmával feltekert okmányban lehetséges lesz az anyag pontos elnevezését feltüntetni, ami a tervezés, számvitel és egyéb szükséges műveletek szempontjából rendkívül fontos. Célravezető az is, ha az állandó, meghatározott elnevezésen kívül mindegyik anyagot állandó, meghatározott jellel vagy számjellel látunk el, ami lehetetlenné teszi egyik anyagnak a másikkal való összezerését.

A vállalat számára szükséges anyagok olyan jegyzéke, amelyben az összes anyagokat közös ismérveik alapján osztályozzák és amely mindegyik anyagnak (teljes elnevezésén kívül) jellel vagy számjellel kifejezett egyezményes jelölését tartalmazza, az *anyagok nomenklatúrája* (cikklista, gyártmányjegyzék) néven ismeretes.

A nomenklatúra elkészítéséhez meg kell állapítani: 1. az anyagok minden alosztályának ismérveit, 2. az egyes alosztályokba tartozó valamennyi anyag kimerítő elnevezését, mely a szóbanforgó anyag sajátos minőségét, kiterjedését és mérési egységét tartalmazza, 3. mindegyik anyag számjelzését (szimbolikus jelölését).

Az anyagok nomenklatúrájának nagy jelentősége van a vállalatok szervezési munkájában és különösen az anyagszámvitel helyes megszervezésében. Lehetővé teszi az anyagok megnevezése körüli hibák elkerülését s kizárja azokat az eseteket, amikor ugyanazt az anyagot mindannyiszor másképpen nevezik meg, ami a számvitelben nagy zavarokat okoz. Lehetővé teszi továbbá, hogy számos hosszú elnevezést rövid, egyezményes jelzésekkel helyettesíthessünk. Ez különösen a gépesített számvitelnél fontos.

A nomenklatúra megszerkesztésének rendszere különféle. Az anyagok csoportosításánál vagy osztályozásánál a leggyakrabban a technológiai ismérvet veszik alapul, vagyis azt a nyersanyagot, amiből az anyagot nyerik (fémek, fa, gyapot, stb.), vagy pedig az anyag gazdasági rendeltetését (dúcoló anyag, gazdasági anyag, stb.). Sokszor mind a két ismérvet felhasználják. Az anyagok alosztályainak száma különböző lehet.

Legtöbbször az anyagoknak az alábbi alapvető alosztályok szerinti osztályozásával vagy csoportosításával találkozunk: 1. csoport (pl. vasak),

2. alcsoport (acél), 3. osztály (szerszám-acél), 4. fajta és méret vagy válfaj (széntartalmú, „Dobrinya“ védjegyű szerszámacél).

Az anyagok egyezményes megjelölésére (számjelzésére) számjegyeket, betűket, vagy együttesen számjegyeket és betűket használnak.

Az egyezményes jelölések használatos rendszerei a következők: 1. a sorszám-sorozatos, 2. a tizes, 3. a százás, 4. a betűs vagy betűs-számjegyes rendszer.

A sorszám-sorozatos rendszer. Ennél a rendszernél mindegyik anyagcsoport, alcsoport és minden osztály számára meghatározott számsorozatot állapítanak meg. A sorozatok száma az alosztályok számától függ. A sorozatok terjedelme, azaz az egyes sorozatok számainak mennyisége mindazoknak az anyagoknak elnevezései és fajtái feltételezett számától függ, amelyeknek külön-külön számjegyet kell adni.

Ha például a vállalatnál megforduló anyagok száma összesen 9000, akkor számjellel való ellátásuk céljából igénybe vehetjük az 1-től 9000-ig terjedő növekvő tagokból álló számsort. Ha ezt a 9000 anyagot kilenc különálló csoportra osztjuk fel, akkor kilenc különböző mennyiségű számjegyet tartalmazó számsorozatot nyerünk.

Az összes számjegyek számát, valamint az egyes sorozatokban lévő számjegyek számát rendszerint nem állapítják meg szigorú pontossággal a ténylegesen megforduló egyes anyagfajták mennyisége után, hanem bizonyos tartalékot biztosítanak arra az eshetőségre, ha újabb és a vállalatnál eddig nem használt anyagfajták jelentkeznének.

A tizes (decimális) rendszer. Ennél a rendszernél mindegyik anyagcsoport, alcsoport és osztály legfeljebb tíz elnevezést tartalmaz, minden egyes anyag jele pedig különálló számjegyekből tevődik össze, melyek a szóbanforgó anyag helyét jellemzik, azaz egy-egy sorszámot tartalmaznak a csoportra, alcsoportra és osztályra vonatkozóan; külön számjegy jellemzi az anyag méreteit is.

Ha például az anyagok tíz csoportra vannak felosztva: 1. vasak, 2. színes fémek, 3. nemes fémek, 4. faanyagok, stb., és ha mindegyik csoportot az egyjegyű számjegyek (0-tól 9-ig) egy-egy számával jelöljük, akkor a következő jelzéseket kapjuk: vasak: 0, színes fémek: 1, nemes fémek: 2, és így tovább.

Minden csoportot azután újabb tíz alosztályra, nevezetesen tíz alcsoportra osztunk fel; így pl. a vasak csoportját: 1. nyersvas, 2. minőségi vas, stb. alcsoportjára.

Ha e másodfokú felosztásban ismét egyjegyű számokat használunk, akkor mindegyik alcsoport jelzése két számjegyből fog állni: nyersvas: 00, minőségi vas: 01 és így tovább. Amint látjuk, az első számjegy megismétlődik, jeléül annak, hogy a nyersvas és a minőségi vas ugyanabba a csoportba: a vasak csoportjába (0) tartozik.

Az alcsoportokat ugyanolyan rendszer alapján tovább oszthatjuk fel anyagosztályokra, így pl. a minőségi vasat minőségi gömbvasra, minőségi szalagvasra, stb.

A negyedik felosztás az anyag válfaja szerint történik: az anyag fajtája, mérete: 1,5 mm-es gömbvas, 2 mm-es gömbvas és így tovább.

A százás rendszer az anyagok egyezményes jelölésére abban különbözik a tizes rendszertől, hogy mindegyik alosztályban nem egy, hanem két számjegyből (00-tól 99-ig) álló jelzést alkalmaznak és ennél fogva mind-

egyik csoportban nemcsak tízig, hanem százig terjedő elnevezések szerepelhetnek.

A gyakorlatban a tizes és százás rendszereket nem tiszta formájukban, hanem vegyesen használják.

A *betűs rendszer* abban különbözik az előbbiektől, hogy számjegyek helyett az abc betűit használja. A betűjeleket általában olymódon alkalmazzzák, hogy a jelzés első betűje azonos legyen az anyag elnevezésének első betűjével. Az egyes csoportokat pl. így lehet jelölni: A = Acélok, F = Faanyagok és így tovább. Az ilyen jelzést könnyebben lehet megjegyezni, mint a számjegyes jelzést. A gyakorlatban a betűjelzést sokszor a számjegyes jelzéssel együtt alkalmazzák; nevezetesen a csoportokat, alcsoportokat és osztályokat betűkkel jelölik, az anyagok fajtáit és méreteit viszont számjegyekkel. A gépesített számvitelben azonban nem használják a betűs jelölést.

Példát említünk az anyag nomenklaturabeli számának képzésére a tizes rendszeren belül és hétjegyű szám alkalmazása esetén. Legyen a vasak csoportjának száma 0, a minőségi vas alcsoportjának száma 8, a minőségi gömbvas fajtájának száma 01, az 1,5 mm-es átmérőjű acélt viszont jelöljük 003 számjellel. Ebben az esetben a szóbanforgó anyag számjelzése a nomenklatúrában 0801003 lesz.

Az anyagok nomenklaturáját rendszerint a vállalatnál felhasznált valamennyi anyagra nézve állítják össze.

Az anyagok tervszerinti önköltségének összetevői

Az anyaggazdálkodás számvitelében és ellenőrzésében, az anyagellátási terv teljesítésének ellenőrzésében fontos helyet foglal el a beszerzett anyagok önköltségének megállapítása.

A beszerzett anyagok önköltségének meghatározása nemcsak önmagában véve, hanem azért is fontos, hogy meg lehessen állapítani: a beszerzett anyagok tényleges önköltsége mennyire egyezik az előzetesen kiszámított tervszerinti önköltséggel. Ezzel kapcsolatban azt kell kivizsgálunk, hogy a beszerzett anyagok önköltségének melyek az összetevői.

A másutt beszerzett anyagok önköltsége az alábbi elemektől áll:

1. Az ipar nagybani-kibocsátási ára szerinti érték. Ez adja az önköltség főtételeit. Ehhez járulnak az eladási szervek többletköltségei, ha a szállító vállalatok termékeinek értékesítését nem maguk az előállító vállalatok, hanem külön erre a célra alakított eladási szervek intézik.

2. A vasúti díjszabás vagy a víziszállítás költségei, az anyagoknak a feladási állomástól a rendeltetési állomásig történő szállítása után. Ugyancsak ehhez kell csatolni a szállítmányok biztosítására fordított költségeket és a vasút vagy a hajózási vállalat által beszedett különféle póttelleteket.

Ha ezek a költségek a szállító költség számlájának összegében külön tételekként szerepelnek, akkor az áruszámla kiegyenlítésekor a vevő nemcsak a beszerzett anyagok nagybani eladási árát, hanem az anyagoknak rendeltetési helyükre való eljuttatásáért járó szállítási költségeket is egy-szerre fizeti ki. Néha ezek a költségek az ipar nagybani kibocsátási áraiban már bentfoglaltatnak.

3. Az anyagoknak a rendeltetési állomástól (az érkezési állomástól) a vállalat raktáraiba való eljuttatásáért járó költségek (kirakás, lerakás, szállítás, beraktározás és ehhez hasonló műveletek költségei).

4. Az anyagok beszerzési helyén működő külön beszerzési ügynökségek és raktárak fenntartási költségei; a legyártott anyagoknak idegen raktárakban való őrzéséért kifizetett költségek, stb.

A 3. és 4. pontban említett költségeket sok esetben az anyagok nagybani eladási árához viszonyított százalékban határozzák meg, mégpedig nem is az anyagok egyes fajtái, hanem csoportjai szerint.

Az előállított anyagokra eső költségek adatainak birtokában az anyagok tervszerinti önköltségét, azaz a vállalat által felhasznált anyagok tervszerinti árait előre meg lehet állapítani.

A vállalatoknak minden lehetőségük megvan arra, hogy az anyagok tervszerinti önköltségét előzetesen, pontosan kiszámítsák. A kapitalista gazdálkodással ellentétben, ahol az eladási árakra a piac ösztönössége és a kapitalista monopóliumok haszonlesésből gyakorolt nyomása hat ki, a szovjet tervgazdaságban a nyersanyagok, segédanyagok, stb. árait az állami szervek állapítják meg a gazdasági élet további, progresszív fejlődése érdekeinek szemmel tartásával. Ennélfogva az ipar nagybani kibocsátási árai már előzetesen ismeretesek és a beszerzési terv összeállításánál tekintetbe vehetők. Ugyanígy a vállalat már előzetesen ismeri a fuvar költségeket, valamint azt is, hogy melyek azok a körzetek, ahonnan az egyes anyagok érkezni fognak. Ami a többi költséget illeti, ezek a nagybani kibocsátási árakhoz és a fuvar költségekhez viszonyítva igen csekélyek. Több-kevesebb pontossággal kiszámíthatók az előző időszak számviteli adatai alapján.

Hogy a beszerzési terv összeállítása, valamint a terv teljesítésének számbavétele alkalmával lehetővé váljék a tervszerinti árak felhasználása, szükséges ezeknek az áraknak rendszerezése és rögzítése árjegyzékekben (ármutatókban). Ilyenkor célszerű az anyagok árjegyzékét az anyagok nomenklatúrájával egyesítenünk, és olyan úrlapl mintát rendszeresíteni, mely lehetővé teszi az évek folyamán előadódó változások keresztülvitelét, ha egyik-másik anyag ára esetleg megváltozik.

Az a körülmény, hogy a szovjet gazdasági életben az anyagokra a tervárakat kell és lehet alkalmazni, óriási előnyököt biztosít a számvitel és tervezés terén a kapitalista gazdasági rendszerrel szemben. Először is, mivel az anyagok önköltségét már a műszaki-termelési-pénzügyi terv összeállítása alkalmával előre kiszámítják, nincs szükség arra a végtelenül vesződéletes és munkaigényes műveletre, hogy mindegyik beszerzendő anyag egyiségére eső önköltségét az anyag beszerzésekor mindannyiszor kiszámítsuk. Teljesen elegendő, ha azokat a költségeket számítjuk ki, melyek az egész elszámolási időszak folyamán a beszerzett anyagok egy-egy csoportjára vagy alcsoportjára esnek. Ez olyan előny, mely teljes egészében a szovjet gazdasági élet tervszerű jellegéből folyik. Ugyanakkor, ha a beszerzett anyagokat a tervszerinti önköltségi áron értékeljük, lehetővé válik annak a megállapítása, hogy az anyagok önköltsége milyen mértékben tér el a tervszerinti önköltségtől. Ez lehetőséget nyújt annak megállapítására, hogy a beszerzési műveletek mennyire helyesen voltak megszervezve.

Eltérések mutatkozhatnak: 1. amikor a kibocsátási árak a felettes hatóságok rendelkezései alapján megváltoznak, árcsökkenést vagy árpótlékot alkalmaznak, 2. amikor megváltozik a vasúti díjszabás vagy a vízi szállítási díja, 3. amikor a tervben előirányozotthoz viszonyítva megváltoznak az anyagfajták, 4. amikor a beszerzések helye, azaz a „beszerzés földrajza“

megváltozik, 5. amikor a termelési költségek a terv szerint előirányzott költségekkel szemben fokozódnak vagy csökkennek, 6. amikor a lerakás, elszállítás, elraktározás, stb. költségei emelkednek vagy csökkennek, 7. amikor nem terv szerint eszközlik a gyártást vagy vásárlást. Az eltéréseknek ilyen megkülönböztetések szerinti osztályozása nagy fontossággal bír a gazdasági tevékenység elemzése szempontjából. Ez az osztályozás lehetővé teszi ugyanis a műszaki-termelési-pénzügyi terv összeállítását után bekövetkezett árváltozások befolyása mértékének meghatározását. Ennélfogva a beszerzési terv teljesítésének folyamatos számvitele alkalmazásával kellő figyelmet kell fordítani az eltérések egyes fajtáinak különválasztására, különösen akkor, amikor ezek nem egyforma fontosságúak.

Ilyen módon a tervszerinti árak alkalmazása nemcsak attól mentesít bennünket, hogy minden egyes alkalommal újból kiszámítsuk az egyes beszerzett anyagfajták mérési egységére eső önköltséget, hanem egyúttal lehetővé teszi azt is, hogy az eltérések osztályozása révén, az eltéréseknek közös és egyes fajai szerinti vizsgálata által, a számvitel analitikus funkcióit is kibővítsük.

Az anyagok tervárainak alkalmazásából eredő másik előny abban áll, hogy az anyagok beérkezésének és költségeinek számvitelét az egész év folyamán azonos árak alapulvétele mellett vezethetjük. Ez pedig jelentősen megkönnyíti az anyagok mennyiségi ellenőrzését, minthogy elegendő, ha az egyes anyagok maradványának értékét elosztjuk a megállapított tervárral: így megkapjuk azután azt a mennyiséget, melynek ténylegesen meg kell lennie. A tervár az üzemben belüli gazdaságos számvetés fontos eleme. Az anyagok tervárai nélkül műhelyenkénti gazdaságos számvetés meghonosítása elképzelhetetlen. Végül pedig, minthogy a tervárakat a vállalat műszaki-termelési-pénzügyi tervének összeállításánál használják fel, alkalmazásuk a folyamatos számvitelben biztosítja a terv és a számvitel közötti összemérhetőséget és egybevetetőséget.

Az anyagok tervárait nemcsak a vásárolt anyagok, hanem a saját üzemben előállított termelési anyagok tekintetében is alkalmazzák. Utóbbi esetben azonban az anyag tervára egyenlő az anyag előállításának önköltségével és megállapítása a termék tervszerinti önköltségének kiszámítása alapján történik. Tervárakat alkalmaznak a hulladékoknál is. A hulladékok árát az egyes anyagfajták után aszerint állapítják meg, hogy milyen anyagcsoportok szolgáltatják a kiinduló anyagot: különböző márkájú nyersvas, különböző minőségű ötvözött acél, stb.

A kapitalista gazdálkodásban a tervárak alkalmazásáról szó sem lehet. Ott az anyagok folyamatos számvitelében egyezményes (de nem tervszerinti) anyagárak alkalmazására nyílik lehetőség. Ez azonban lényegében azt jelenti, hogy a számvitelt mind egyezményes, mind pedig elszámolási árakon vezetik, ami csak növeli a számviteli munka terjedelmét.

Dr. KOVACSICS JÓZSEF:

STATISZTIKAI FEGYELEM HIÁNYA A KÖZIGAZGATÁSBAN

A Népgazdasági Tanácsnak több, a Statisztikai Szemlében már többször ismertetett határozata foglalkozik a statisztikai munka terén tapasztalható párhuzamos jelenségekkel. E határozatok végrehajtása során megindult a harc a felesleges, a bizonylati alátámasztást nélkülöző párhuzamos statisztikák felszámolásáért.

A Statisztikai Hivatal szükségesnek látta, hogy a Népgazdasági Tanács határozatának minden területen, így a közigazgatás, a tanácsok területén is érvényt szerezzen. Az alábbi cikk a községek statisztikai adatszolgáltatását ellenőrző hivatali vizsgálatokról ad számot.

Kilenc megyében (Bács—Kiskun, Baranya, Fejér, Győr—Sopron, Komárom, Nógrád, Pest, Szolnok, Tolna) végzett felülvizsgálatot a bizottság és feldolgozta 21 község (Adony, Ács, Csorna, Dombóvár, Györszentmárton, Felsőnyék, Hegykő, Izsák, Jászapáti, Jászjákóhalma, Kiskőrös, Kisterenye, Nagykáta, Nagylók, Pécsvárad, Sárbogárd, Szentlőrinc, Tamási, Tápiószéle, Tata) és két város (Pécs és Salgótarján) egész 1950. évi irattári anyagában található adatkéréseket, kérdőíveket, áttekintette a községek által felsőbb szerveikhez felküldött, általuk kért időszaki jelentéseket és rendszeresen vezetett nyilvántartásokat.

A felszínre került mintegy 700 darab adatkérés, beszédes bizonyítékot szolgáltat arra nézve, hogy milyen mérhetetlen bürokráciát jelent a papírforma szerinti, íróasztal melletti vezetés, a felesleges adatkérések, a hiábavaló jelentések bekérése.

A győri terv- és statisztikai csoport által kiadott adatfelszólító levél például megkérdezi, hogy az üzem... „a) milyen iparcikkeket gyárt és milyen mennyiségben (negyedévi vagy évi), milyen nyersanyagot használ és hol szerzi be; e) gyártmányait hol értékesíti (megyében kelet, hely szerinti közvetlen környéken, vagy nagyobb körzetben, esetleg exportra is termel); f) milyen az üzemek importált nyersanyagokkal, illetve olyan anyagokkal és termelvényekkel való gazdálkodása, melyeket akár nyersanyagokként exportálnak, illetőleg akár kész- vagy félkészárúként exportálnak.“ Ezzel egyidejűleg elrendeli, hogy: „a község vegye számba a nem működő ipartelepek épületeit (malmok, mezőgazdasági szeszfőzdék) és foglalja kimutatásba az alábbi adatokat: 1. tulajdonos neve, lakhelye, 2. üzem helye (község, utca, tanya), 3. nagysága (alapterület, magasság), 4. állapota (pl. jó vagy... %-ban romos), 5. jelenleg milyen célra használják és ki, 6. milyen gépi berendezések vannak az üzemben és ezek felett ki rendelkezik és milyen állapotban vannak“, stb., stb.

A kérdőpontokból kitűnik, hogy az adatgyűjtő nem volt tisztában azzal, hogy a feltett kérdések megválaszolása (ha ugyan egyáltalán meg-

válaszolhatók voltak!) milyen roppant munkát jelent. Nem tudta, mert nem gondolta át például, hogy egy ilyen kérdés mögött: „milyen iparcikket gyárt az üzem, milyen mennyiségben és gyártmányait hol értékesíti“ — esetleg az adatok ezrei vannak.

Vegyünk egy másik példát. A jászberényi járási tanács terv- és statisztikai csoportja a község olyan vázrajzát kérte, amelyben: „a szikes talaj kék, homokos talaj sárga, vályogtalaj zöld, az agyagtalaj piros szín-
nel legyen megjelölve — (e vázrajzon az egyes talajnemek kat. holdakban pontosan legyenek feltüntetve!) — valamint a szikes talajnál mennyi a szelíd szik és vad szik“. Kérte továbbá a községben lévő traktorok, ekék, traktortárcsák, cséplőszekrények, kettes lófogat, egyes lófogat, kettes ökor- és bivalyfogat, kettes tehénfogat, vetőgépek, boronák, ekék, tárcsák számát, külön jelentve mennyi az üzemképes és mennyi az üzemképtelen, ígás kocsis és ígás szekér száma, stb., stb.

A jászberényi járási tanácsnak a kérdései jórészt teljesíthetetlen kívánságokat támasztanak. Az ilyen kontár adatgyűjtések, az adatgyűjtés végrehajtásának mikéntjére nem is tartalmazznak utasítást, pedig a fogalmak helyes, világos, egyértelmű meghatározásán és a kérdőíveknek helyes szövegezésén és kellően szövegezett utasításon múlik minden.

Az adatkérések sokszor a nevetségességig fajulnak, egészen hiábavaló, lehetetlen adatokat kérnek. A szolnoki megyei tanács IV. b. osztálya például a községek területén található eperfákat akarta összeírtni. A csornai járási tanács a tehénkataszter számára még a tehenek nevét is megkérdezte. A komárommegyei tanács mezőgazdasági osztálya a mezei pocok elszaporodásának megakadályozása érdekében elrendelte, hogy a községi tanács „a mezei pocok fellépéséről és elterjedéséről érintett terület k. h. számának feltüntetésével hetenkint tegyen jelentést mindaddig, amíg hatóságának területén kártétel észlelhető“. (Különben a községi tanácsok a rendelkezést nem tartották be, csupán 6—7 esetben küldtek jelentést s miután látták, hogy a megyei tanács a jelentést nem sürgeti, végleg be is szüntették.) A Soproni Mezőgazdasági Igazgatóság egyik adatgyűjtése az egérritással kapcsolatban az *egérrel való fertőzöttség megállapítását* kérte. Az utasításban többek között a következő szakszerű útmutatás szerepelt:

„A fertőzöttség megállapításánál legyünk figyelemmel arra, hogy a tél folyamán az egerek nem igen mutatkoznak a felszínen, így tehát a lakott lyukakat kell megfigyelni, nehogy az észlelőt félrevezesse az, hogy nem lát egereket futkározni. A szemlét célszerű a déli órákban, lehetőleg napsütésben végezni, mert akkor erősebb mozgást észlelhetünk.“

Az ilyenfajta adatgyűjtések nevetségessé, komolytalanná teszik a statisztikát.

Sok az olyan adatkérés, amire a község nem is tud válaszolni, viszont a Központi Statisztikai Hivatalnál legtöbbszörre rendelkezésre állnak azok az adatok.

Így Pest megye alispánja 1950. április 4-én minden községtől megkérdezte a nemzetiségi és foglalkozási megoszlást. A községek szociális, kulturális, közlekedési viszonyaira vonatkozó adatokat nem egy megye kérdezte meg az elmúlt hónapokban — jöllehet — ezek az adatok a Statisztikai Hivatalban rendelkezésre állnak.

Nem egyszer az ellenség használja ki a kellő megfontolás nélkül végrehajtott adatgyűjtést. Például Győr megyében, mikor a határmenti községektől megkérdezték a nemzetiségi adatokat, a reakció azt a hírt terjesztette, hogy kitelepítés lesz.

Az alábbi táblázatból, amely Adony és Tata községektől 1950. év novemberig kért adatok számáról ad hozzávetőleges képet — megállapítható például, hogy a Tata községtől kért 965 adatból 509 nem válaszolható meg, 403 pedig közvetlenül a Statisztikai Hivatalban megkapható. A község hozzávetőlegesen, becslésszerűen válaszokat adott azokra a kérdésekre is, melyekre adat nem állt rendelkezésére, aminek az eredménye az lett, hogy a megyéhez a községektől beérkezett adatok egészen megtevésztő eredményt adtak.

A község neve	A községtől kért adatok összes száma	Ebből		K. S. H.-ban	
		megválaszolható	meg nem válaszolható	meglévő	meg nem lévő
a d a t o k s z á m a					
Adony (Fejér m.)	496	304	192	224	272
Tata (Komárom m.)	965	458	509	403	582
Összesen	1461	760	701	627	854

Előfordult az is, hogy egy hivatal (Fejér megye) két előadója ugyanaznap lényegében azonos — csupán fogalmazásban eltérő — kérdőívet küldött ki.

A kiszállások során megállapítható volt, hogy az adatgyűjtések szakszerűtlenségének egyik oka az, hogy felettes szervek nem adnak a községeknek elegendő időt az adatok kitöltéséhez. Így postafordultával kért Fejér megye alispánja 40 olyan adatot, amit begyűjteni és megválaszolni községenként legalább 2—3 napig tart. Az adatgyűjtés néhány kérdését idézzük:

„Összes utcák utcahossza: ... km, kövezett úttestek hossza: ... km, ebből makadám: ... km, összes járdahossz (burkolt): ... km, közvilágítási hálózat: ... km, fásított utcahossz: ... ; parkok területe: ... ; fásítás során elültetett facsometék száma: ... ; piacterek száma: ... ; piacterek alapterülete: ... ; ebből burkolt: ... ; vásárterek száma: ... ; vásárterek területe: ... ; bölcsődék száma: ... ; ezek ágyainak száma: ... ; szülőotthonok száma: ... ; ezek ágyainak száma: ... ; tenyészbikák száma: ... ; tehének száma: ... ; egy bikára jutó tehének száma: ... ; óvodák száma: ... ; óvodákba járók száma:“

Az adatokat postafordultával kérte az alispán és az adatfelszólító levél végén megjegyzi, hogy az adatokat az adott határidőre sürgetés bevárása nélkül terjessze be, mert a mulasztók ellen a legszigorúbb megtorló intézkedést teszi folyamatba.

A felesleges statisztikai adatkérések mellett a községi ügyintézés másik bürokratikus gócpontja a jelentések, időszaki beszámolók és nyilvántartások körül van. 1948-ban a Belügyminisztérium vizsgálat alá vette a közigazgatási hatóságok által vezetett nyilvántartásokat és felettes szerveikhez küldött rendszeres jelentéseiket és akkor többszáz bürokratikus, korszerűtlen jelentést el is töröltek (a pellagramegbetegedésekről a

fejgombás betegekről, a tűzoltásra kötelezettekről, a pénzszekrények kulcsáról, az egyletek, kaszinók, takarékpénztárakról vezetett nyilvántartásokat), azonban még mindig vannak a monarchia idejében elrendelt és a mai viszonyoknak meg nem felelő felesleges nyilvántartások. Így az 1894. évi XII. t.-c. 23. §-a alapján kellene vezetni a községeknek — szerencsére a felettes hatóságok nem szorgalmazzák és a községek a vezetést elhanyagolják — a haszonállatok olyan nyilvántartását, melyben a tavaszi (a leelőre való kihajtás előtt) és az őszi (a leelőkről való behajtás után) állapotnak megfelelően faj és kor szerint tünteti fel az állatokat. A 15.000/1916. B. M. rendelet értelmében nyilvántartást kell vezetni a községeknek a kóbor cigányokról (a rendelettel annakidején azért akarták nyilvántartásba venni a cigányokat, mert a katonai szolgálatnak nem tettek eleget). Nyilvántartást kell vezetniök a községeknek a 48.000/1894. F. M. rendelet értelmében a pásztorok minősítéséről, eskütételéről, jelentést adnak helyenként a községek, valami régi feudális jogszabály alapján a rendőrség és közigazgatás közötti súrlódásokról, stb., stb.

A felsorolt példák azt bizonyítják, hogy ismételten meg kell vizsgálni ezt a kérdést és rendet kell teremteni ezen a téren. Megengedhetetlen helyzet, hogy egyszerű felesleges, hiábavaló nyilvántartásokat vezessenek a községek, ugyanakkor ne vessenek olyan nyilvántartásokat, melyek fontos tükörképei a községi viszonyoknak. A községek által vezetendő nyilvántartásnak egyharmada még mindig felesleges (legtöbbször ezeket a községek nem is vezetik); Jászapáti község felfektette például a vezetendő nyilvántartásokat, de egyetlen egy tétel sem található bennük. Viszont hivatalátadás alkalmával a bürokrácia dicsőségére szabályszerűen lezárják és átveszik az üres lapokat.

A Szovjetunióban valamennyi falusi szovjet számára egységes kötelező nyilvántartási rendszer van megállapítva, így biztosítva van minden adatkézésnek kellő hiteles okmányos alátámasztása. *A szovjet statisztika ezért községi viszonylatban is a legszigorúbb állami ellenőrzésen, az okmányok megbízhatóságán, a beszámolási statisztikai adatokkal történő gondos ellenőrzésén alapszik.*

Nálunk is csak a beszámolójelentéseknek és nyilvántartásoknak a felülvizsgálata és központilag történő megtervezése biztosíthatja a szükséges fegyelmet.

A párhuzamos, felesleges és vadstatisztikák elleni küzdelemben gondoskodnunk kell a statisztikai munka folyamatosságát, rendszerességét biztosító egységes községi nyilvántartások felfektetéséről. *A Szovjetunió példája és saját tapasztalatunk nyomán meg kell látnunk, hogy a legfontosabb teendő a községi nyilvántartások — melyek a beszámolójelentéseknek is alapjai kell, hogy legyenek — olyan rendszerének összeállítása, hogy azokat a község is fel tudja használni saját viszonyainak áttekin-téséhez.*

A bürokrácia elleni küzdelem a tanácsok megalakulásával új szakaszhoz érkezett. A tanácsok — amint ez a helyi kiszállások során tapasztalható volt — ebben a kérdésben a legnagyobb segítséget és támogatást nyújtottak; a kérdés jelentőségét azonnal felismerték, és értékes tapasztalatokkal is szolgáltak. A tanácsokon keresztül új szellem áramlik a közigazgatásba. Fontos, hogy a megfelelő felvilágosító munkával ez az új szellem a községi nyilvántartások, a községi statisztikák területén is éreztesse hatását.

NEMZETKÖZI STATISZTIKA

LENGYELORSZÁG

A mezőgazdaság hatéves terve

A lengyel hatéves tervnek a mezőgazdasággal foglalkozó részében a következő rendelkezések vannak:

1. a mezőgazdasági termelést olyan mértékben kell fokozni, hogy a lengyel népgazdaság szükségleteit kielégítse.

2. Meg kell teremteni az anyagi és technikai feltételeket ahhoz, hogy a mezőgazdasági üzemek nagyrészt az önkéntesség elve alapján termelőszövetkezetekbe lehessen tömöríteni.

3. Az állami gazdaságokat a szocialista mezőgazdaság mintavállalatalivá kell alakítani.

4. A kis- és középbirtokok megjavítására és bővítésére nyújtott támogatást növelni kell és meg kell erősíteni a kisüzemi termelés szocialista rendszerét.

1955-re a négy fontos gabonafajta terméseredményét 22%-kal kell növelni. Az emelkedés terményfajtánként a következő:

	1000 tonna	Az 1949. évi terméseredmény százalékában
Búza	2800	158
Rozs	6900	102
Árpa	1960	190
Zab	2800	121

A burgonya és az ipari növények terméseredménye a következőképpen fog alakulni:

	1000 tonna	Az 1949. évi terméseredmény százalékában
Burgonya ..	39.750	129
Cukorrépa ..	7.800	163
Rostnövény- magvak ..	105	172
Rostnövény- rostok ..	670	211
Olajos- növények ..	270	234

Biztosítani kell az állatállomány további emelkedését és az állati termékek mennyiségének növelését. Az állatállomány 1955-re a következőképpen növekedik:

	1000 db.	Az 1949. évi állomány százalékában
Ló	3.000	118
Szarvasmarha	9.500	149
Sertés	10.500	172
Juh	3.800	234
Baromfi	105.700	136

Az állati termékeknek 1955-re a következő mennyiségeket kell elérniük:

	1000 tonna	Az 1949. év mennyiségének százalékában
Marhahús ..	426	183
Borjánhús ..	96	165
Sertéshús ..	1160	163
Gyapjú	5.7	169
Tej		
(millió gallon)	2700	202
Tojás		
(millió darab)	4416	138

Állami gazdaságok

Az állami gazdaságok termelésének jelentékenyen felül kell múlnia az egész ország mezőgazdasági termelésében bekövetkező emelkedés arányát. Az állami gazdaságoknak kell biztosítani a városi lakosság számára szükséges mezőgazdasági termékek nagyrésztét és a mezőgazdasági termelőszövetkezeteket, a kis- és középbirtokokat nemesített vetőmaggal és tenyészállatokkal kell ellátnia.

Az állami gazdaságok vetésterületének 1949-hez viszonyítva 61%-kal kell emelkednie.

Az egyes termények vetésterületének növekedése a következő:

	1949. év százalékában
Búza	169
Árpa	183
Cukorrépa ..	168
Olajosnövények ..	193
Rostnövények ..	260
Takarmánynövények ..	199

A gabonatermés 1955-ben 97%-kal múlja felül az 1949. évit. Az egyes termények terméseredménye a következőképpen növekedik:

	1949. év százalékában
Búza	217
Rózsa	162
Arpa	245
Zab	177
Burgonya	319
Cukorrépa	275
Olajosnövények ..	265

Az állami gazdaságok állatállománya a következő mértékben emelkedik a hatéves terv során:

	1949. év százalékában
Ló	159
Szarvasmarha	315
Sertés	420
Juh	458

A baromfiállományt az 1949. évinek mintegy négyszeresére emelik.

Az édesvízi halászat fejlesztése érdekében az állami gazdaságoknak 40.000 acre terjedelmű halastavat kell megépíteniük és felszerelniük. Ezzel a halastavak felszínének el kell érnie a 311 000 acre területet. Gondoskodni kell a folyók és tavak hallal való ellátásáról és a szükséges halászati felszerelésekről.

Az állami gazdaságok és gépállomások a következő gépeket kapják a hatéves terv folyamán:

12.000 db. traktorvontatású vetőgépet, 10.050 db. traktorvontatású kéveköti aratógépet, 1800 db. kombájnt, 5350 db. traktorvontatású aratógépet, 5330 db. traktorvontatású burgonyavetőgépet, 2575 db. óránként 1,5 tonna kapacitású cséplőgépet és 5700 db. burgonyakiszedőgépet.

A lengyel mezőgazdaságot a hatéves terv végére 80.700 traktorral kell ellátni (15 lóerős egységekben számítva).

A lengyel ipar a hatéves terv során a következő mezőgazdasági gépeket állítja elő:

11.000 traktort, 750 kombájnt, 14.300 traktorvontatású ekét, 5000 traktorvontatású vetőgépet, 6000 motorhajtású cséplőgépet.

Az állami gépállomások számát 850-re kell emelni az 1949. évi 30-cal szemben, a gépállomásokon lévő traktorok számát 35.000-re az 1949. évi 200-zal szemben.

Forrás: Bulletin IAI, Prága, 1950, 7—8. sz., 39—41. old.

Szén

Kőszéntermelés tekintetében Lengyelország az európai országok között a negyedik helyen áll.

Lengyelország kőszéntermelése a következőképpen alakult:

Széntermelés

Év	Millió tonna	Index
1938	38,1	100
1946	47,3	124
1947	59,1	155
1948	70,3	185
1949	74,1	194

Forrás: Gospodarska planowa, Varsó, 1950, 7. sz., 298—300. old.

A hatéves terv előirányzata szerint 1955-ben a széntermelés 100 millió tonna lesz, ami 1949-hez viszonyítva 35%-os emelkedést jelent. A bányászok műszakonkénti teljesítménye a hatéves terv előirányzata szerint 1949-hez viszonyítva 31%-kal emelkedik.

Az egy főre eső szénfogyasztás 1938-ban 736 kg volt. 1946-ban 1536 kg, 1947-ben 1700 kg, 1949-ben (becslés szerint) 2000 kg. Az egy főre eső szénfogyasztás szempontjából Lengyelország 1938-ban az európai országok között a 13. helyen állott, 1947-ben már az 5. helyre került, és felülmúlja Franciaország és a skandináv államok szénfogyasztását.

1933-tól 1938-ig — 5 év alatt — a lengyel bányászatba 510 millió háborúelőtti zlotyot investáltak, ami kb. 60 millió dollárnak felel meg. 1949-ben beruházásokra 49,2 millió dollárt irányoztak elő, a hatéves terv keretében pedig 565 millió dollárt.

A beruházásokból 1 tonna kitermelt szénre a következő összegek jutnak:

	Háborúelőtti zlotyban
1936	0,30
1945	0,24
1946	0,67
1947	1,14
1948	1,77
1949	2,50

Forrás: Nachrichten für Aussenhandel, Berlin, 1950, 95. sz., 1. old.

A háborús károk helyrehozása után, most a régi üzemeket korszerűsítik, vilamosítják, gépesítik, továbbá új üzemeket létesítenek. A szénbányászat műszaki újjáépítésének céljából az egész lengyel ipart mozgósítják. Az új gépesítési eljárások tekintetében, valamint a termelékenység fokozásában a szovjet bányászat szolgál mintaképül. A szovjet vágárok teljesítményei példamutatók.

Műszakonkénti vágár-teljesítmény az egyes országokban 1949-ben

	Tonnában
Szovjetunió	5
Lengyelország	3
Ruhr-vidék	2,8
Franciaország	1,2

Forrás: Nachrichten für Aussenhandel, Berlin, 1950, 93. sz., 1. old.

Lengyelország legfontosabb kiviteli cikke a kőszén. 1949-ben az export a há-

borúelőtti színvonalhoz viszonyítva 145%-kal emelkedett.

*Kőszén-export**

	Millió tonna
1937	11,0
1947	17,9
1948	24,6
1949	26,9

* Wiadomosci statystyczne, Varsó, 1950, 6. sz., 12. old. adatai alapján számítva.

A háború előtt a szénexport tekintetében Lengyelország Anglia és Németország után következett, jelenleg első helyen áll.

Anglia és Németország szénexportja (millió tonna)

	1937	1949
Anglia	52,9	19,3
Nyugat-Németország	45,5	12,8

Forrás: Economic Bulletin for Europe, Genf, 1950, 2. sz., 19. old.

ANGLIA

Szénválság

A Marshall-országok széntermelése 1950 első 9 hónapjában 323 millió tonnát tett ki, 8 millió tonnával többet, mint 1949 azonos időszakában. A behozatal azonban 21,8 millió tonnáról 10,8 millió tonnára csökkent, a rendelkezésre álló szénmennyiség, az 1949. évi 337 millió tonna helyett csupán 334 millió tonna.

A koreai háború kitörése óta a szénfogyasztás a hadigazdálkodás növekvő szükségletei következtében állandóan emelkedik. A széntermelés és a szénkészletek nem tudnak lépést tartani a haditermelés növekvő követelményeivel. A Marshall-országokban a szénválság a tél folyamán mind nagyobb méreteket ölt.

Nyugat-Európa legnagyobb széntermelő országa Anglia, széntermelése azonban még nem érte el a háborúelőtti színvonalat. A széntermelés a növekvő kereslet ellenére a koreai háború kitörése óta nem emelkedett, hanem az 1949. évi színvonal körül mozog. A folyó évi angol széntermelés még 204 millió tonnát sem fog elérni — állapítja meg az Economist —, noha a „munkáspárti” veze-

tők három évvel ezelőtt az államosított szénipar termelését 1950-re 230 millió tonnára irányozták elő.

Kőszéntermelés és készletek

Időpont	Termelés millió tonnában	Készletek a hónap végén
1937 havi átlag	20,4	—
1949 július	14,8	14,5
augusztus	14,5	14,6
szeptember	21,5 ¹	16,2
október	17,7	17,0
1950 július	15,9	13,0
augusztus	12,8	13,3
szeptember	21,4 ¹	14,9
október	17,7	15,7

¹ Öt hét termelése.

Forrás: Monthly Bulletin of Statistics, Lake Success, 1950, 12. sz., 35–36. old.

1950 első 49 hetében a fogyasztás 7,4 millió tonnával volt magasabb, mint a múlt évben, a termelés pedig 50 hét alatt, a múlt évhez viszonyítva, csak 1,3 millió tonnával emelkedett. A termelés elégtelensége következtében a szénkészletek

állandóan csökkenni. 1950 októberében — a tél kezdetekor — a rendelkezésre álló 15,7 millió tonna szénkészlet 1,3 millió tonnával volt kevesebb, mint 1949 október végén, és 700.000 tonnával kevesebb, mint a minimális előirányzat, az ú. n. „biztonsági tartalék”. December elején a készletek 14,3 millió tonnára, december végén pedig 13 millió tonnára csökkentek.

A növekvő szénválság nyomása alatt a kormány többmillió dollár értékben szemet importált, s így Anglia, amely eddig mind minőség, mind mennyiség szempontjából a nyugateurópai szénexportországok között első helyen állott, szénimportőrré válik.

Az angol szénválság főoka a munkaerőhiány. A munkáslétszám a bányákban 1950 október végén 688.000 volt, kb. 100.000 fővel kevesebb, mint 1937-ben. A munkáslétszám az év eleje óta havonta kb 2—3000 fővel csökkent.

A munkaerőlétszám állandó esése az angol bányamunkások nyomorúságos helyzetének következménye. A bányászok munkabérért 1947 óta nem emelték,

ugyanakkor a létfenntartási költségek 13%-kal emelkedtek. A fegyverkezési konjunktúra következtében a munkások olyan iparágakban keresnek elhelyezkedést, ahol, ha a bér nem is magasabb, de a munkakörülmények kedvezőbbek.

Munkáslétszám
(átlag)

1937	778 000
1949	720 000
1950 január	708 000
1950 június	699 000
1950 október	688 000

Forrás: Monthly Digest of Statistics, London, 1950, 59. sz., 29. old.

A jobboldali „munkáskormány” a bányászok bérköveteléseinek nem tesz eleget, noha a bányászatban az utolsó két esztendő folyamán a nyereségek rendkívül magasak voltak. Az 1949. évi nyereség 31 millió font, 2½-szer akkora, mint amennyit háború előtt a bányatulajdonosok vágtak zsebre. 1950 I. félévében a nyereség 16,671.000 font. A nyereségekből a volt bányatulajdonosok évente 15,000.000 font kártalanítást kaptak.¹

¹ Le mouvement syndical mondial, Párizs, 1950, 15. sz., 17. old.

A „koreai nyersanyaghossz”

A koreai háború kitörésével egyidejűleg a nemzetközi nyersanyagpiacon olyan méretű áremelkedés indult meg, amelyre — mint a Neue Zürcher Zeitung megjegyzi — az utóbbi 100 év folyamán nem volt példa.

Jellegzetessége ennek az ú. n. „koreai nyersanyaghossz”-nak, hogy már igen magas árszínvonalról indult ki. A nyersanyag-világpiaci árak 1949 végén — bár a világgazdasági válság következtében az 1948-as színvonalhoz viszonyítva általában csökkentek — még mindig jóval az 1939 augusztus végi szint felett mozogtak. Például: a gyapjú ára az amerikai monopolisták spekulációs mesterkedése következtében az 1939. évi árszínvonal ötszörösére emelkedett. 1949 végétől az imperialisták — elsősorban az amerikai imperialisták — agresszív politikája következtében megindult a stratégiai szempontokból fontos nyersanyagok nagyméretű felvásárlása. Mivel a sterling-

terület országaiból származó nyersanyagok, így elsősorban a gumi és gyapjú, a fonteértékelés következtében az USA monopolistái számára olcsóbbá váltak, a katonai célú nyersanyag-tartalékgyűjtés nagymértékű spekulációs nyersanyag-felhalmozással párosult.

Áremelkedés %-ban¹

Megnevezés	1949 végétől a koreai háború kitöréséig	A koreai háború kitörésétől 1950 december végéig
Gumj	+ 70	+ 105
Gyapjú	+ 26	+ 58
Gyapot	+ 10	+ 24
Őn	+ 2	+ 77
Olom	- 8	+ 55
Horgany	+ 50	+ 18

¹ The Statist. London, 1950. december 30. 820. old. és Neue Zürcher Zeitung, 1950. október 15. adatai alapján számítva.

Fontosabb nyersanyagok világgpiaci áralakulása²
(1939 augusztus vége = 100)

Megnevezés	1945. év közepe	1948. év vége	1949. év vége	1950 június vége	1950. év vége
Gumi	—	111	109	185	380
Gyapjú	—	485	516	649	1027
Horgany	174	368	211	316	368
Gyapot	262	374	358	394	488
Réz	114	224	176	214	233
Ón	107	211	159	162	287
Ólom	129	426	238	218	337

² The Statist, London, 1950. december 30, 820. old. és Neue Zürcher Zeitung, 1950. október 15. adatai alapján számítva.

A koreai háború kitörése új lökést adott ennek a folyamatnak. A spekuláció rekordmagasságba hajtotta a legfontosabb nyersanyagok világgpiaci árait.

Az USA-beli Moody-féle árindex szerint a nyersanyagárak az USA-ban (1931 = 100 alapon) 1950. június 28-tól 1950. október 30-ig 399,8-ról 468,7-re emelkedtek. A Reuter-féle árindex szerint a nyersanyagárindex Angliában ugyanezen idő alatt (1931 = 100) 496-ról 557,6-re emelkedett. A legnagyobb mértékű áremelkedés a guminál és az ónnál észlelhető,

mert az amerikai spekuláció attól való félelmében, hogy a távolkeleti nyersanyaglelőhelyeket elvesztheti, az onnan származó nyersanyagok felvásárlására vetette magát.

A „koreai nyersanyaghossz” révén az amerikai monopoltőke még jobban meggyorsította azt a folyamatot, mely az inflációs áremelkedések következtében a dolgozók elnyomorodását fokozza, a spekulációnak és a monopoltőkének pedig bús hasznot jelent.

AMERIKAI EGYESÜLT ÁLLAMOK

Külkereskedelem

Az USA expanzív külkereskedelempolitikájának csődjét mi sem bizonyítja jobban, minthogy külkereskedelmi mérlegének aktív egyenlege 1947 óta állandóan csökken.

*Az USA külkereskedelmi mérlegének egyenlege**

(milliárd dollár)

1947	+ 9,5
1948	+ 5,5
1949	+ 5,4
1949 I. félév	+ 3,3
1950 I. félév	+ 1,1

* Monthly Bulletin of Statistics, Lake Success, 1950 december adatai alapján.

Ezt a folyamatot a háborús gazdálkodásra való átállás csak fokozza. Az amerikai monopoltőke fegyverkezési és spekulációs célokra felvásárolja a stratégiai-

lag fontos nyersanyagokat és iparcikkeket; ennek következtében a behozatal állandóan növekszik. A nyersanyagvilággpiacon bekövetkezett áremelkedések, amelyek különösen a koreai háború kitörése után ugrásszerűek, nem csekély mértékben befolyásolják a behozatal alakulását. 1950 augusztusában — 13 év óta első ízben — az USA külkereskedelmi mérlegének egyenlege passzív.

1950 I. felében a behozatal 3815,6 millió dollárra emelkedett az 1949 első félévi 3389,9 millió dollárral szemben. Érték szerint a behozatal 12%-kal növekedett, volumene szerint pedig 14%-kal.

Júliustól szeptemberig a gumbi-behozatal 37%-kal, az érc és érckoncentrátumok behozatala 25%-kal, a réz-behozatal 63%-kal, a nikkell és nikkeltötvözetek behozatala 16%-kal emelkedett.

Az USA külkereskedelme országoként
(millió dollár)

Megnevezés	Behozatal		Kivitel	
	1949	1950	1949	1950
	első félév		első félév	
Összesen:	3 389,9	3815,6	6710,8	4897,5
<i>Európa</i>	473,3	544,3	2379,2	1581,2
Ebből:				
Marshallizált országok összesen	480,9	482,3	2848,7	1554,2
Ebből:				
Anglia	112,1	126,3	891,3	244,0
Olaszország	34,6	40,6	305,2	206,0
Franciaország	30,9	40,6	329,8	195,8
Belgium	55,2	58,8	160,1	140,8
Hollandia	27,1	25,9	154,1	133,0
Görögország	12,7	11,2	101,7	63,6
Svájc	45,4	44,3	84,2	55,3
Svédország	23,5	35,3	45,6	45,5
Norvégia	20,5	19,5	56,2	38,3
Portugália	6,6	7,6	34,4	19,6
<i>Amerikai országok</i>	2002,3	2250,1	2618,0	2237,8
Ebből:				
Kanada	761,2	881,5	1042,5	928,9
Mexikó	139,7	146,5	258,4	227,9
Venezuela	132,9	158,9	290,9	196,6
Kuba	218,9	192,9	191,3	194,7
Brazília	233,2	267,0	238,8	133,2
Kolumbia	108,6	122,0	100,6	120,6
Argentína	49,0	103,3	62,0	74,9
Csilé	99,8	73,6	75,7	31,4
Peru	21,7	19,7	49,7	32,3
Uruguay	25,0	39,3	20,6	15,5
Bolivia	24,3	9,1	21,4	9,6
<i>Ázsia és Óceánia</i>	737,9	794,7	1363,1	898,7
Ebből:				
Törökország	34,0	28,5	57,0	44,0
Szaudi-Arábia	13,2	10,8	45,8	21,5
<i>Afrika</i>	176,4	226,5	349,1	179,8
Ebből:				
Délafrikai Szövetség	50,5	58,7	153,9	65,3
Belga-Kongó	17,7	19,3	26,2	18,7

Forrás: Foreign Commerce Weekly, Washington, 1950 szeptember, 10. sz., 10. old.

Annak ellenére, hogy az amerikai kivitel a Marshall-terv alapján kiutalt összegek, valamint az ú. n. „katonai segélyezések” útján finanszírozzák, 1950 I. félévében sok árucikk kivitele rohamosan csökkent. A hadigazdálkodás következtében életbeléptetett nyersanyagkiviteli tilalmak csak fokozták a kivitel csökkenését.

*Egyes nyersanyagok behozatalának alakulása**
(millió dollár)

	1949	1950
	első félév	
Nyersgumi	130,5	149,0
Nyersbőrök	34,6	50,8
Gyapjú	96,6	194,0
Ásványolajtermékek	229,3	283,8
Ásványolaj	168,1	183,6
Vegycikkek	58,7	70,7

* Foreign Commerce Weekly, Washington, 1950, 10. sz., 13. old. adatai alapján.

Az USA kivitele 1950 I. félévében 4897,5 millió dollárra csökkent, az 1949 I. félévében elért 6710,8 millió dollárral szemben. A csökkenés érték szerint 27%, volumen szempontjából pedig 21%.

*Egyes fontosabb árucikkek kivitelének alakulása***

(millió dollár)

	1949	1950
	első félév	
Búza (búzaliszt)	583,8	277,7
Szen	192,4	103,9
Ásványolaj és ásványolajtermékek	313,5	224,9
Textilárúk	372,4	240,4
Vas- és acélgépművek	419,6	248,6
Vegyszerek	410,3	350,2
Gumiárúk	64,3	40,9

** Foreign Commerce Weekly, Washington, 1950, 10. sz., 13. old. adatai alapján.

1949 I. félévéhez viszonyítva 1950 I. félévében a búza- és búzaliszt kivitel 52%-kal, a kőszén kivitel 46%-kal, az ásványolajtermékeké 28%-kal, a vas- és acélgyártmányoké 41%-kal, a gumiáruké 36%-kal csökkent.

A búza-, tengeri-, gyapot-, dohány- és kőszén kivitel 1950 I. felében is túlnyomó részt a Marshall-terv keretében bonyolított le. A Marshall-búza-, gyapot- és dohány szállítványok az USA össz-búza-, gyapot- és dohány kivitelének kb. 50%-át teszik ki.

Annak ellenére, hogy a marshallizált országokba irányuló USA-kivitel jelentősen csökkent, a Marshall-országok tovább is első helyen állnak az USA összkivitelében. A marshallizált országok részesedése a USA összkivitelében 1950 I. félévében 32%-ot tett ki, Latin-Amerikáé 25%-ot, Kanadáé 19%-ot, a távolkeleti országoké 15%-ot. 1950 I. félévében 1949 azonos időszakához viszonyítva az USA-

nak Angliába irányuló kivitele 37,6%-kal, Franciaországba irányuló kivitele 40,7%-kal, hollandiai kivitele 33%-kal, stb. csökkent.

A Marshall-terv alapján lebonyolított szállítványok a nyugateurópai országokba irányuló amerikai kivitel 73,2%-át képezték 1950 I. félévében, az 1949. évi 62,7%-kal, az 1948. évi 36,3%-kal szemben. A franciaországi kivitelnek kb. 96,8%-a, az Ausztriába irányuló kivitel 96,4%-a, az Angliába irányuló kivitelnek 73,6%-a volt Marshall-szállítvány.

Az USA behozatalában a latinamerikai államok 33,6%-kal, Kanada 23%-kal, Távol-Kelet 19%-kal, és a marshallizált nyugateurópai országok 12,6%-kal vettek részt. Az amerikai államokból származó behozatal növekedett a legnagyobb mértékben, Argentínából az év első felében 1949 azonos időszakához viszonyítva több mint a kétszeresére.

NYUGAT-NÉMETORSZÁG

Létfenntartási költségek

A páratlan nyersanyaghossz, amely nemcsak a stratégiai nyersanyagokra, hanem az élelmiszeri cikkekre is kiterjedt, a kapitalista országokban az egész árszínvonal ugrásszerű emelkedését vonta maga után. Egyes kapitalista országokban a fontosabb élelmiszeri és iparcikkek ár-emelkedése a következő:

Franciaország

Kiskereskedelmi árak emelkedése 1950 júniustól novemberig¹

	%-ban
Marhahús	61
Vaj	22
Margarin	18
Tojás	80
Szappan	37

¹ Bulletin mensuel de Statistique, Párizs. 1950 december adatai alapján.

Anglia

Nagykereskedelmi árak emelkedése
1950 júniustól novemberig²

	%-ban
Hús, hal és tojás	10
Pamut	14
Gyapjú	56
Egyéb textilanyagok	14
Színesfémek	21

² Board of Trade Journal, 1950 november, 2812. sz. adatai alapján.

USA

Kiskereskedelmi árak emelkedése
1950 júniustól augusztusig

	%-ban
Gyapjú	13
Kávé	15
Pamut	16
Kakaó	23
Zsír	41
Gumi	52

Forrás: Die Wirtschaft, 1950, 32. sz., 12. old.

Nyugat-Németország

Kiskereskedelmi árak emelkedése
1950 júliustól novemberig¹

	%-ban
Kenyér	11
Búzaliszt	12
Disznóhús	12
Tojás	13
Öltöny	11
Szalonna*	40

¹ Wirtschaft und Statistik, Stuttgart, 1950, 5. és 8. sz. adatai alapján.

* Június közepétől augusztus végéig.

Ha most azt vizsgáljuk, hogy az ugrás-szerű áremelkedések következtében hogyan emelkedett a létfenntartási költség-index, akkor az egyes országok havi statisztikai közleményei alapján összeállított Monthly Bulletin of Statistics-ban azt találjuk, hogy állítólag a fentemlített kapitalista országokban a létfenntartási költség-index 1949 végétől 1950 októberéig csak igen csekély mértékben emelkedett; sőt, ami a legmeglepőbb, a kapitalista statisztika azt is kimutatja, hogy Nyugat-Németországban a létfenntartási költség-index csökkent.

A létfenntartási index alakulása 1950
októberében²
(1950 január = 100)

USA	104
Anglia	102
Nyugat-Németország	96
Franciaország	106

² Monthly Bulletin of Statistics, Lake Success, 1950, adatai alapján számítva.

A kapitalista reálbér-statisztika hamisítására jellemzők a nyugatnémet reálbérszámítás hamisításai.

A Német Demokratikus Köztársaság statisztikai folyóirata, a Statistische Praxis, 1950 szeptemberi számában leleplezi a nyugatnémetországi létfenntartási index számításának hamisításait.

A hivatalos létfenntartási index 1938 = 100 alapon 1950 júliusában 149. A cikk megállapítja, hogy ez nem felel meg a

valóságnak, mert a mai nyugatnémet létfenntartási költségindex csak azt mutatja, hogy a jelenlegi fogyasztási séma alapján a létfenntartási költségek az 1938-as bázisévhez viszonyítva hogyan változtak, figyelmen kívül hagyva azt a tényt, hogy a fogyasztás mind mennyiségileg, mind minőségileg a háborúelőtti időszakhoz viszonyítva erősen megváltozott.

A hivatalos létfenntartási index egyáltalán nem nevezhető reprezentatívnak. A létfenntartási költség-számítások olyan négytagú munkáscsalád háztartási kiadásait veszik alapul, amelynek havi jövedelme 270 német márka. Jelenleg azonban a munkáscsaládok 50%-ának jövedelme 270 márka alatt van, nem szólva a munkanélküliek többmillió seregéről, a nyugdíjasokról és ezek hozzátartozóiról, akik a 270 márka jövedelemhez méretezett élelmiszerkosarat nem engedhetik meg maguknak. Ezeknek a családoknak háztartási kiadásaiban sokkal nagyobb súllyal szerepelnek az élelmezési kiadások, mint a létfenntartási indexszámításnál alapul vett 270 márka havi keresettel bíró családnál. Itt az élelmezési kiadások a háztartási költségek 41%-át, a 190 márka havi keresettel bíró családnál 57%-át, a munkanélkülieknél és nyugdíjasoknál pedig 80%-át teszik ki. Természetesen az utóbbi kategóriáknál az élelmezési cikkek áremelkedésének sokkal nagyobb a jelentősége, mint a számításnál alapul vett családnál.

A nyugatnémet létfenntartási index apologetikus jellegéhez hasonló hamisításokat tartalmaznak a többi kapitalista országok reálbérindexei is. A burzsoá statisztikusok mesterkedései arra irányulnak, hogy elkendőzzék a dolgozók elnyomorodásának állandó fokozódását. Így tehát nem csodálkozhatunk, hogy a létfenntartási index korrekcióját követelő, a dolgozóktól kiinduló kritika nem vezethet a várt eredményhez.

A Központi Statisztikai Hivatal

NYILVÁNOS KÖNYVTÁRA ÉS OLVASÓTERME

hétköznap 9-től 20 óráig, szombaton 9-től 17 óráig áll az érdeklődők rendelkezésére

JAPÁN

Gazdasági helyzet

A második világháború befejezése után az amerikai monopolkapitalisták igyekezete arra irányult, hogy a japán konkurencia feltámadását meggátolják, és az országot gyarmati sorba süllyesszék. Az amerikai tőke egyre nagyobb mértékben hatolt be a japán iparba, és szövetségre lépett a japán monopoltőkével. Háborús célkitűzéseiknek megfelelően a fegyverkezést szolgáló iparágakat fejlesztik, és Japánt a Kelet-Ázsia ellen irányuló agresszív politikájuk stratégiai központjává változtatják.

IPAR

Az ipari össztermelési index 1948-ban a háborúelőtti színvonalnak 52%-a, 1949-ben 65%-a volt.

A nyersvas- és acéltermelés 1949-től kezdve ugrásszerű emelkedést mutat, azonban a háborúelőtti színvonalat még így sem érte el. A japán textilipar minden ágában csak igen lassú fejlődés mutatkozik, messze alatta marad a háborúelőtti színvonalnak. A háború előtt a textilexport az összkivitel 60%-át tette. A legfontosabb kiviteli cikkek a selyem és a pamut.

Az ipari termelés alakulása¹

Megnevezés	1937	1948	1949	1950 első kilenc hónap
	havi átlag			
Nyersvas (1000 tonna)	200	70	184	183
Acél "	483	143	259	380
Pamutfonal "	60	10	13	13
Nyersselyem "	58	11	14	.
Műselyem "	13	1	3	.

¹ Monthly Bulletin of Statistics, Lake Success, 1950, 12. sz. adatai alapján számítva.

KÜLKERESKEDELEM

Japán nyersanyagszegény ország, nyersanyagok tekintetében külföldre van utalva. A háború előtt Japán forszírozott exportja révén kiegyensúlyozta külkereskedelmi mérlegét. A japán export erős konkurenciát jelentett a többi kapitalista ország számára, mert a rendkívül alacsony munkabérek következtében a japán dumpingáruk mindenütt tért hódítottak.

Japán külkereskedelmi mérleg egyenlege
(+ -)²

(millió dollárban)

1933	+ 38
1949	- 396
1950 I. félév	- 160

² Monthly Bulletin of Statistics, Lake Success, 1950 adatai alapján számítva.

A fő exportág, a japán textilipar váltsága következtében a japán külkereskedelmi mérleg a háború után erősen passzív.

1950 folyamán a külkereskedelmi mérleg passzívuma csökkent, mert az amerikai monopoltőke, amely a japán ipart kezében tartja, forszírozza a japán kivittelt; különösen a távolkeleti angol gyarmatokra irányuló japán kivittelt fokozza és ezáltal is igyekszik Angliát exportpiacairól kiszorítani. Japán kivitele az ázsiai gyarmati országokba már 1948-ról 1949-re 122%-kal emelkedett.

Japánnak az USA-tól való függőségét mutatja, hogy 1930-1934-ben a behozatalnak csupán 20%-a származott az USA-ból, 1950 I. felében pedig 51%-a.

STATISZTIKAI HÍRADÓ

MAGYARORSZÁG

A Népgazdasági Tanács határozata a Központi Statisztikai Hivatal 1951. évi munkatervéről

A Népgazdasági Tanács 651/33/1950. számú határozatában megszabta a Központi Statisztikai Hivatal 1951. évben elvégzendő feladatait és jóváhagyta a Hivatal 1951. évi munkatervét. A határozat megerősíti a párhuzamos és engedély nélküli statisztikák megszüntetésére vonatkozó korábbi rendelkezéseket és felsorolja azokat a területeket, amelyekre a Központi Statisztikai Hivatalnak ki kell terjesztenie adatgyűjtéseit.

A Hivatalnak felül kell vizsgálnia jelenlegi adatgyűjtéseit abban a tekintetben, hogy a gyorsaság és pontosság veszélyeztetése nélkül milyen mértékben lehet az adatszolgáltatás decentralizálását megkezdeni.

Az adatgyűjtéseket általában úgy kell megszervezni, hogy a népgazdasági terv egészének, valamint részleteinek végrehajtását a tervgazdálkodás követelményeinek megfelelően ellenőrizni lehessen. Ezért az adatgyűjtés rendszerének szorosan a résztervek rendszeréhez kell simulnia.

A Központi Statisztikai Hivatalnak az 1951. év során az alábbiakban kell ki-terjesztenie az adatgyűjtést:

El kell végeznie a népgazdasági mérlegek összeállítását. Ki kell számíttania a nemzeti jövedelem mérlegét 1950. évre vonatkozóan, a társadalmi termékmérleget, a lakosság pénzforgalmi mérlegét, az országos és megyei munkaerőmérlegeket és meg kell szerveznie a népgazdasági ágak közötti munkaerőhullámvizsgálátát.

Népgazdasági áganként és iparáganként meg kell szerveznie a legfontosabb műszaki mutatók megfigyelését, a legfontosabb anyagok felhasználási statisztikáját a népgazdaság egészére vonatkozóan, és a legfontosabb anyagok fajlagos felhasználását.

Az 1950. év végén próbaként megindított beruházási statisztikát ki kell terjeszteni a népgazdaság egész területére, különös tekintettel a beruházások műszaki megvalósítására és üzembehelyezésére.

A Hivatalnak negyedévenként önköltség és önköltségsökkentési statisztikát, és rendszeres termelőszövetkezeti adatgyűjtést kell szerveznie, el kell végeznie az 1951. január 1-i nappal elrendelt kisipari és magánkereskedelmi összeírást.

A Hivatalnak 1951-től kezdve a jelenlegi reprezentációs módszerrel szemben ki kell terjesztenie az árstatisztikai megfigyelést a teljes gyáripari termelésre és a nagykereskedelmi forgalomra.

A szociális és kultúrstatistika terén meg kell szerveznie a legfontosabb betegségi eseteket megfigyelő betegforgalmi statisztikát. A népmozgalmi adatgyűjtést ki kell egészítenie a belső vándorlási adatok rendszeres megfigyelésével a bejelentő hivatalok adatai alapján.

A Népgazdasági Tanács felhívja a Statisztikai Hivatal figyelmét, hogy az adatgyűjtéseknél fokozottabb mértékben vegye figyelembe a helyi tanácsok szükségleteit. A tanácsok figyelmét pedig

felhívja, hogy egész területeket érintő összeírásokat és adatgyűjtéseket csak a Központi Statisztikai Hivatal elnökének engedélyével hajtsanak végre. A helyi tanácsok szakirányítását ellátó minisztériumok és főhatóságok a helyi tanácsokat érintő adatgyűjtésekkel kapcsolatban minden esetben kérjék meg a Hivatal szakvéleményét, illetve — ha több megyét érint — a Hivatal elnökének engedélyét.

A Népgazdasági Tanács határozatában felhívja a Hivatalt a statisztikai adatszolgáltatás bizonylati alátámasztásának megvalósítására. Ennek érdekében a Statisztikai Hivatal első ütemben az iparügyi minisztériumok termelési főosztályaival közösen dolgozza ki és terjessze a Gazdaságstatisztikai és a Számviteli Bizottság elé a központi és a belső üzemi statisztikát alátámasztó bizonylatok, operatív számviteli nyilvántartások rendszerét.

Az iparban 1951. évtől kezdve a mesterséges konstrukciójú termelési érték kiszámítása helyett mind vállalati, mind országos szinten a vállalati teljes termelés és az árutermelés megfigyelését kell bevezetni.

1951-től a befejezetlen termelés megfigyelését a Hivatal csak olyan iparágakra korlátozza, ahol a befejezetlen termelés állománykülönbözete jelentős lehet. A negyedévi és évi ipari adatszolgáltatásokat csak olyan kérdésekre terjessze ki, amelyek a havi kérdőívekben nem foglaltatnak.

A Népgazdasági Tanács kimondja, hogy a mezőgazdasági statisztika biztosabb alapokra helyezését a már megjelent minisztertanácsi határozatnak megfelelően nem a községi jegyzők becsülésére, hanem az egyes gazdaságok közvetlen adatszolgáltatásaira kell felépíteni.

A belkereskedelmi statisztika terén a jelenlegi kiskereskedelmi statisztikai rendszert úgy kell megszervezni, hogy egyes fontosabb árucikkek forgalma negyedévenként a kiskereskedelmi vállalatok statisztikájából megállapítható legyen.

A Népgazdasági Tanács felhívja a Statisztikai Hivatal figyelmét, hogy fokozottan ügyeljen arra, hogy az ipar szerkezeti felépítésében végrehajtott változások az adatok folyamatos vezetését és összehasonlítását ne veszélyeztessék.

A Központi Statisztikai Hivatal irányításával meg kell szervezni a minisztériumok vonalán futó operatív jelentések rendszerét. A hivatal a tárcaikkal egyetértésben dolgozzon ki szakmánként egységes, operatív jelentési rendszert, az országos statisztikai adatszolgáltatás rendszerének megfelelően. Az operatív statisztika a közellátás területén terjedjen ki a fontos közellátási cikkek számbavételére. A Statisztikai Hivatal adjon elvi irányítást és végezzen ellenőrzést az operatív statisztikai jelentések felett.

A határozat kimondja, hogy a statisztikai munkát decentralizálni kell úgy, hogy az adatgyűjtés alulról fölfelé épüljön fel és az adatok egyes gazdasági, vagy szakigazgatási ágazatokból az illetékes minisztériumon keresztül főösszesítésben kerüljenek a Statisztikai Hivatalhoz.

A statisztikai munka decentralizálásánál ügyelni kell arra, hogy az ne történjék az adatszolgáltatás megbízhatóságának és gyorsaságának rovására és hogy a statisztikai munkákkal kapcsolatban sem a Központi Statisztikai Hivatalban, sem a minisztériumoknál és tanácsi szerveknél az összlétszám ne emelkedjék, hanem csökkenjen. Különösen előtérbe kell helyezni az adatgyűjtés decentralizálását a nem gazdaságstatisztikai területeken, így a szociális, kulturális, jogszolgáltatási, stb. statisztikák területén.

A Népgazdasági Tanács végül felhívja a Központi Statisztikai Hivatalt, hogy a statisztika szerepe felhasználhatóságának propagálásával (statisztikai kiadványok, folyóiratok, értekezletek, előadások útján) hasson oda, hogy elsősorban az iparban a vállalatok és üzemek vezetői fokozott mértékben támaszkodjanak az üzemi statisztikára.

Minisztertanácsi rendelet az iparosok és kereskedők kötelező statisztikai adatszolgáltatásáról

A Magyar Népköztársaság Minisztertanácsa 8/1951. (I. 6.) sz. rendelete meg szabta, hogy az iparosokról és kereskedőkről évente rendszeres statisztikai kimutatást kell készíteni. Az adatfelvételt községenként és minden telepéről (üzemről, üzletről) külön kell végrehajtani. A végrehajtás a községi, városi (kerületi), járási és megyei tanácsok kötelessége.

Az adatok szolgáltatására az iparos, a kereskedő, illetve a telep felelős vezetője köteles.

Az adatszolgáltatás a rendelet alapján nem terjed ki általában azokra a vállalatokra, amelyek a Központi Statisztikai Hivatal felé havonta rendszeresen szolgáltatnak adatokat és azokra a kisipari termelőszövetkezetekre, amelyek az

OKISz tagjai; a vándor- és háziiparosokra és alkalmi piaci árusokra.

Az adatfelvétel időpontját és hogy az adatszolgáltatási kötelezettség milyen adatokra terjedjen ki, a Központi Statisztikai Hivatal határozza meg.

Az adatok összegyűjtése számlálóbiztosok útján, számláló körzetenként, felülvizsgálata pedig ellenőrök útján ellenőri körönként történik. Az adatfelvétellel kapcsolatos ellenőrzést az illetékes helyi tanács és a Központi Statisztikai Hivatal végzi.

A begyűjtött adatokat egyedül a Központi Statisztikai Hivatal közölheti az illetékes szervekkel. A Központi Statisztikai Hivatal hozzájárulása nélkül az adatok a helyi szervektől nem szerezhetőek be.

A Központi Statisztikai Hivatal főosztályvezetőinek tanulmányútja Csehszlovákiában

A Csehszlovák—Magyar Műszaki és Tudományos Együtműködési Bizottság programja keretében dr. Mód Aladárné és dr. Zala Júlia, a Központi Statisztikai Hivatal főosztályvezetői 1950 december 4-től december 10-ig Prágában tartózkodtak a csehszlovák statisztikai szervezet tanulmányozása és tapasztalatcsere céljából.

Prágai tartózkodásuk tapasztalatairól és a tárgyalások eredményéről a kiküldöttek a Központi Statisztikai Hivatal Kollégiuma előtt számoltak be. Az alábbiakban röviden ismertetjük beszámolójuk főbb pontjait.

Mód Aladárné és Zala Júlia elvtársnők mindenekelőtt leszögezték, hogy a csehszlovák Statisztikai Hivatal részéről a legbarátibb fogadtatásban részesültek és a találkozó a két népi demokrácia Statisztikai Hivatala számára igen gyümölcsöző volt.

A megbeszélések során kiderült, hogy a két hivatal számos területén azonos problémák merültek fel és ezek megoldására is a szovjet útmutatást követve,

hasonló módszereket alkalmaznak. Az elvi és módszertani azonosságokon túlmenően több kérdésben a csehszlovák Statisztikai Hivatal munkája hasznos és részben azonnal alkalmazható útmutatást nyújtott a magyar statisztikai szolgálat számára.

A kiküldöttek ismertették a csehszlovák Statisztikai Hivatal területi szervezését, mely annyiban tér el a magyar gyakorlattól, hogy a területi statisztikusok közvetlenül az Állami Statisztikai Hivatal alá vannak rendelve és a Hivatal alkalmazottai.

Az adatszolgáltatási rendszer Csehszlovákiában majdnem teljes egészében decentralizált. Az Állami Statisztikai Hivatal az egyes minisztériumoktól, főosztályoktól kész összesítéseket kap. Emellett a Statisztikai Hivatal a beszámolójelentések másodpéldányai alapján a legfontosabb termékek termelésére vonatkozólag saját területi szervein keresztül közvetlenül is kap megyei összesítésben adatokat.

A módszertani kérdésekkel kapcsolatban a kiküldöttek beszámoltak a Csehszlovákiában szerkesztett munkaerőmérlegek fejlett rendszeréről. Csehszlovákiában a munkaerőmérleget területi részletezésben készítik el, szembeállítva a szükségletet és a forrásokat. A csehszlovák szakértők szerint az 1951. évi munkaerőmérleg tervezésének és statisztikájának jelentős eredménye, hogy sikerült a munkaerőmérleget konkrét operatív intézkedésekre alkalmassá tenni, mert megszüntették a mérleg két oldalának (a szükségleteknek és forrásoknak) különállását. A globális munkaerőmérleg kiegészül egy összeállítással, amely részletesen kimutatja iparáganként és területenként, hogy milyen szükséglet mely forrásból van fedezve. Ezenkívül elkészítették a „15 évesek mérlegét” (a 15 évesekből hányan tanulnak tovább és hányan kapcsolódnak be közvetlenül a termelésbe). Végül kiegészíti a munkamérleget a szakkaderek mérlege, szembeállítva a szakiskolákat, egyetemeket, stb. végzett ifjúság számát a szükséglettel.

A lakosság anyagi és kulturális jólétének emelkedését mutató reálbér számítását a csehszlovák Statisztikai Hivatal évenként egyszer számítja ki. Az életszínvonal emelkedését folyamatosan a lakosság közvetlen és közvetett fogyasztása és a szociális és kulturális kiadások összegének együttes alakulásával mérik.

Az egy családon belül keresők számának megállapítására évenként egyszer egy egyszerű reprezentatív család-statisztikát terveznek, amelynek során kizárólag a családban élő keresők számát kérdezik meg.

Az iparstatisztika terén a kiküldöttek különösen a Csehszlovák Népköztársaság Statisztikai Hivatala által megvalósított befejezetlen termelés számbavételének módját tartották figyelemreméltónak. A befejezetlen termelést csak negyedévenként veszi számba és csak olyan gyártmányokra vonatkozóan, melyeknél a befejezetlen termékállomány változása jelentős lehet. (A magyar Statisztikai Hivatal egyes, a befejezetlen termelés állománya szempontjából jelentős iparágak egészét figyeli meg.) A befejezetlen termelés értékének kiszámítására egységes, viszonylag egyszerű mód-

szert alkalmaznak, mely a mi gyakorlatunkban is használható.

Az építőipari statisztika Csehszlovákiában bizonyos vonatkozásban fejlettebb a magyarnál. Az építőipar termelési értékének meghatározásánál a tervezési munkát is mérik. A termelési érték számbavétele egységes sémakalkuláció és egyes esetekben normák alapján történik.

A mezőgazdasági statisztika Csehszlovákiában egyéni gazdaságokat felölelő nyilvántartási rendszeren alapszik és ez képezi a begyűjtések alapját is. Az adatok bevezetését és nyilvántartását a községekben túlnyomórészt társadalmi munkában végzik.

Sem a begyűjtési, sem a termelési tervfeladatok nem az egyes községek határára belüli területre, hanem az egy községben lakók összes gazdaságterületére szólnak.

A termésbecslés kérdése Csehszlovákiában is időszerű probléma. A csehszlovák statisztikusok közötték a magyar kiküldöttekkel, ahgy 1951-től kezdődően független járási felügyelőhálózatot szerveznek. A terv szerint a járási felügyelők az összes szektorokban (tehát a magánszektorokban is) a szovjet termésbecslési módszerrel minden terményre megállapítják a várható hozamot. Emellett a községi nemzeti bizottságok kiválasztott tagjaiból széleskörű levelezőhálózatot szerveztek, amely mind a termés mennyiségére, mind a helybelli árakra felvilágosítást nyújt. A kétoldalú termésbecslés alapján kívánják megállapítani egyrészt a bruttó hozamot, másrészt a szemveszteség után mutatkozó nettó hozamot.

Mód Aladárné és Zala Júlia elvtársnők a Központi Statisztikai Hivatal Kollégiuma előtt tartott beszámolójukban beszámoltak végül arról, hogy a kölcsönös együttműködés szellemében lezajlott tárgyalások után javaslatot tettek, hogy a két ország statisztikai hivatala közti kapcsolatok további elmélyítése érdekében az újonnan alkalmazott statisztikai módszereket, nyomtatványokat, utasításokat rendszeresen cseréljék ki és hogy féléven belül a csehszlovák Statisztikai Hivatal szakemberei látogassák meg a magyar Központi Statisztikai Hivatalt.

CSEHSZLOVÁKIA

A statisztikai lapok működéséről

A csehszlovák Állami Statisztikai Hivatal negyedévenként megjelenő kiadványa, a *Statistický Obzor*, elméleti és módszertani kérdéseket tárgyal.

A *Statistický Obzor* 1950. 1—2. számában például behatóan foglalkozik a statisztika időszerű feladataival. Okrouhly cikkében — „A szocialista statisztika feladata a szocializmus építésében” — rámutat arra, hogy a statisztika közvetlen részvétele a terv összeállításában, a terv teljesítésének mérésében, valamint a munka megszervezésének tanulmányozásában és a munkanormák kidolgozásában a szocialista statisztika legfontosabb feladatainak egyike. Ugyanebben a számban Herbst „Az iparstatisztika megszervezésének és végrehajtásának elvei a Szovjetunióban” c. cikke gyakorlati segítséget nyújt a vállalati statisztikusok munkájához és elősegíti a kontár- és vadstatisztikák elleni harcot.

A csehszlovák Állami Statisztikai Hivatal másik, havonta megjelenő folyóirata, a *Statistický Zpravodaj*, különféle (gazdasági, népesedési, szociális, stb.) adatokat közöl, de foglalkozik ezenkívül elméleti és módszertani kérdésekkel is. Rendszeresen közli az ötéves terv végrehajtása során az iparban elért eredményeket.

A *Statistický Zpravodaj* nagy figyelmet szentel a baráti népi demokráciák hatalmas arányú gazdasági, kulturális és politikai fejlődésének és a szocialista statisztika gyakorlatában elért eredményeiknek.

Az 1950. 8—9. számban dr. T. Fabry „A szocialista statisztika visszatükrözése az 1949. évi magyarországi népszámlálásban” c. cikkében rámutat arra, hogy a népi demokratikus államrend egyik alkotó pillére az alkotmányban rögzített gazdasági terv. Viszont nem lehet a tervet megfogalmazni és végrehajtani a minden gazdasági tevékenység központi forrása: az ember körülményeinek ismerete nélkül. Ezekután dr. T. Fabry vázolta az 1949. évi magyar népszámlálás feladatait és nehézségeit, melyeket sikeresen oldott meg és hajtott végre a magyar statisztika.

A „Rövid Hírek” rovatában a népi demokráciák polgárainak állandóan növekvő jólétét és magas életszínvonalát mutatja be a *Statistický Zpravodaj*.

A *Statistický Zpravodaj* ugyanakkor rámutat a kapitalista államok velejéig rothadt rendszerére és belső ellentmondásaira, a burzsoá statisztika hamisításaira, melyekkel leplezni próbálják a tőkés profitjának és a dolgozó tömegek nyomorának növekedését.

KÖNYVISMERTETÉS

V. V. Anyiszimov és N. A. Kokovin: A községgazdaság statisztikája

(Statistikai Kiadó Vállalat, Budapest, 1951)

„A Szocialista Statisztika Könyvtára a Központi Statisztikai Hivatal szerkesztésében“ című sorozat kilencedik kiadványaként jelenik meg V. V. Anyiszimov és N. A. Kokovin szovjet szerzők „Községgazdasági statisztika“ (Az OSzFSzK Községgazdasági Minisztériumának kiadása, Moszkva, 1947) c. tankönyve.

A községgazdasági statisztika a gazdaságstatisztika egyik ága. Vizsgálatának körébe tartozik a lakotthelyek minden típusa (város, község, munkás- és nyaralótelep, stb.), figyelmét azonban főképpen a városok és városi jellegű települések községgazdaságának vizsgálatára összpontosítja, s ezért nevezik gyakran a községgazdasági statisztikát városgazdasági statisztikának.

A községgazdaságnak számos, a helyi lakosság mindennapi anyagi szükségleteinek ellátásával foglalkozó ága van.

A községgazdaság következő ágait különböztetjük meg: a) városi földek, b) lakásgazdálkodás, c) közúti és hídgazdaság, d) a lakotthely egészségügyi-köztisztasági vállalatai (víz- és csatornaművek, köztisztasági vállalatok, fürdők, mosodák, stb.), e) energiatermelő üzemek (áramfejlesztőtelepek, hőenergiacentrálék, gázgyárak), f) városi közúti közlekedés (villamos, autóbusz, trolleybusz, stb.), g) városi külső kényelmi berendezések (zöldültetvények, utcai világítás, stb.), h) olyan ipari vállalatok, amelyek közvetlenül a községgazdaság részére termelnek.

A községgazdasági statisztika konkrét feladatai ennek megfelelően a következők: 1. a lakotthelyek tervezési munkáinak statisztikai adatokkal való közvetlen ellátása, 2. statisztikai adatok szolgálta-

tása a községi lakásgazdálkodáshoz tartozó építkezési beruházások tervezéséhez, 3. a községgazdaság építési terveinek elkészítéséhez, 4. a lakásgazdálkodás és a községi vállalatok üzemtervének összeállításához, 5. az operatív munka céljaira, valamint a községgazdaság építkezési és üzemi terveinek ellenőrzéséhez.

A forradalom előtti Oroszországban rendszeres községgazdasági statisztika nem volt. Jelenleg a Szovjetunióban minden községgazdaságban végeznek statisztikai munkálatokat.

A tankönyv tartalmi szempontból tíz fejezetre oszlik.

Az I. („A községgazdasági statisztika tárgya és szervezete“ c.) fejezet a címben megjelölt kérdéseken kívül a községgazdasági statisztikának, mint konkrét tudományágnak feladatait ismerteti. E feladatok a következők:

a) megállapítani és elméletileg megindokolni azokat a mutatószámokat, amelyekkel a lakotthelyek tervezését és építését, valamint a községi lakásgazdaság tervezését, építését és hasznosítását meghatározó körülményeket kell megfigyelni;

b) megállapítani és elméletileg megindokolni az adatok összesítésénél alkalmazandó csoportosításokat;

c) megállapítani és elméletileg megindokolni az alkalmazandó származékos mutatószámok számítási módszereit.

A II. („A községgazdaság (városgazdaság) állóalapjainak statisztikai vizsgálata“ c.) fejezet az állóalapok csoportosításával, osztályozásával, műszaki (technikai) leltározásával s ennek kapcsán az állóalapok értékelésével, a beruházások statisztikájával foglalkozik.

A III. („A városi terület és a városi ingatlanok hasznosításának statisztikája“

c.) fejezet a városi terület meghatározását, a városi ingatlanok leltározását, a városi ingatlanokra vonatkozó adatok összesítését, a városi területet jellemző származékos mutatószámokat és a városi ingatlanokra vonatkozó adatok elemzését tárgyalja.

A IV. („A városi út- és hídgazdaság és az utcai forgalom statisztikája“ c.) fejezet azokkal a kérdésekkel foglalkozik, melyek az utak és hidak építésével és kihasználásával kapcsolatosak. Ide tartozik a városi utcák, utak és hidak és azok kihasználásának, a városi gyalogos- és teherforgalom és az útfenntartási szolgáltatás statisztikája.

Az V. („A lakásstatisztika“ c.) fejezet a lakásstatisztika három fő kérdéscsoportját tárgyalja: a) a lakóházalapha tartozó házak számának és összetételének, b) a lakások hasznosításának és c) a népesség lakásviszonyainak statisztikája.

A VI. („A községi vállalatok üzemszatisztikájának általános kérdései“ c.) fejezet a vállalatok törzskönyvezését, annak jelentőségét, tartalmát, a törzskönyvezési munkálatok megszervezését és a törzskönyv adatainak statisztikai feldolgozását tárgyalja. Foglalkozik továbbá a termelés számbavételének és statisztikájának kérdéseivel, a munka- és munkabér statisztikával.

A VII. („A községi energiagazdaság statisztikája“ c.) fejezet az energiagazdaság erőgépei teljesítőképességének megállapításával, az energia és a teljesítőképesség mértékegységeivel, a tüzelőanyagfogyasztás számbavételével, a munkatermelé-

kenység, az önköltség kérdéseivel, a lakóhelyek energával való ellátottságával, a községi áramfejlesztőtelepek csoportosításával foglalkozik.

A VIII. („A községi egészségügyi és köztisztasági üzemek statisztikája“ c.) fejezet behatóan tárgyalja a községi vízművek, csatornaművek, fürdők, mosodák munkáját, a munkatermelékenységi mutatószámokat, az önköltség, stb. kérdését.

A IX. („A városi közúti közlekedés statisztikája c.) fejezet részletesen foglalkozik a) a pálya-vágánygazdálkodás, b) energiagazdálkodás, c) a járműállomány, d) a személy- és teherforgalmi járművek szállítási statisztikájának, e) a személy- és teherforgalom hullámzásának, f) a munka- és munkatermelékenység statisztikájának, g) a szállítási önköltség, h) a városi lakosság községi közlekedéssel való ellátottságának kérdéseivel.

A X. („A városok komplex leírása“ c.) fejezet a lakóhelyek komplex leírásának lényegét és feladatait, a komplex leírások programját, a lakóhelyek csoportosítását és a vonatkozó származékos mutatószámok kiszámítását tárgyalja.

A könyv közérthetőségét nagyban elősegíti hogy a legnehezebb elméleti kérdések gyakorlati vonatkozásait és alkalmazását megfelelő táblázatok és ábrák segítségével világítja meg.

A könyv különösen jelentős a tanácsok időszerű községgazdasági feladatai szempontjából.

FOLYÓIRATCIKKEK ISMERTETÉSE

BARÁT—FEKETE GYÖR—VIDA:

Számviteli felsőoktatásunk jegyzeteinek és tankönyveinek bírálata*

A Nagy Októberi Szocialista Forradalom után Lenin több cikkében hangsúlyozta a proletárdiktatúra gazdaságsszervező funkcióján belül a nyilvántartás, számvitel és ellenőrzés tömegméretű, egész népre kiterjedő megszervezésének

fontosságát. „... miután megdöntöttük a kapitalistákat és a bürokráciát, a felfegyverzett munkássággal, az egész felfegyverzett néppel váltuk fel őket a termelés és elosztás ellenőrzésében, a munka és a termékek számvitelezésében.“¹

* Számvitel, 1951, 1. sz., 57—71. old. (Rövidített közlemény.)

¹ Lenin: Allam és forradalom. (Válogatott Művek, II. kötet, Szikra, Budapest, 1949, 238—239. old.)

Ez azonban csak a kapitalista számviteli „tudomány” legyőzése útján lehetséges. A szocialista számvitel lényegét tekintve ugyanis ellentétes és nemcsak különböző a kapitalista számviteltől. Éppen ezért csak a kapitalista számvitel ellen vívott harcban győzhet és válhat uralkodóvá.

Szükséges és elengedhetetlen olyan szakkáderek nevelése, akik ezeket a feladatokat nemcsak megvalósítani, de szervezni, irányítani és ellenőrizni is tudják, akik a számvitel elméleti és gyakorlati problémáit egységükben: fejlődésünk perspektívájában világosan látják. A cikk a következőkben nem a számviteli felsőoktatás általános bírálatát adja, hanem az 1949/50. évben használt jegyzeteket és tankönyveket értékeli ki abból a szempontból, hogy

1. mennyire szolgálták számvitelünk fejlesztését;

2. hogyan harcoltak az e téren még burjánzó kapitalista maradványok és tendenciák ellen;

3. megfelelnek-e a kádernevelés, az oktatás pedagógiai követelményeinek.

A bírálat nem hagyta figyelmen kívül azt a körülményt, hogy a tankönyvek és jegyzetek egy évvel ezelőtt jelentek meg és fejlődésünk jelen szakaszában egy év számviteli fejlődésünkön mérve is igen nagy idő. Azóta számvitelünkben sok minden elavult és a szerzők így időszerrütlenné vált jóhiszemű állásfoglalásai ma már nem lehetnek bírálat tárgyai. Tehát az egy év előtti helyzetből kell kiindulni: ebben az időpontban népi demokráciánk jellege tisztázott kérdés volt. Nemzetgazdaságunk szocialista népgazdasággá átalakulása gyorsan haladt előre. Számviteli rendszerünk azonban szerkezetében és tartalmában egyaránt messze elmaradt politikai és gazdasági fejlődésünk mögött.

A számvitel fejlesztésének nehézségét még fokozta, hogy Magyarországon ez elhanyagolt terület volt. A Közgazdaságtudományi Egyetem előadói a haladás mellett határozottan kiálltak akkor, amikor a szovjet számviteli irodalom alapján állították össze előadásait. Kezdeményezésük hozzájárult a számviteli szakemberek eddigi makacs, maradi ellenállásának megtöréséhez. Ezeknek az előadásoknak jelentős szerepük volt abban,

hogy ma már elfogadott tényé vált nálunk is, hogy a számvitelt a Szovjetunió szocialista számviteli rendszerének ismerete nélkül nem lehet művelni. Ez az a biztos, megingathatatlan alap, amelyre számvitelünk fejlesztését építenünk kell.

Hibájuk, hogy a szocialista számvitel ismertetését nem kötötték össze eléggé a mi gyakorlatban alkalmazott számviteli módszerünk kritikájával.

Szász Antal „Az újtípusú könyvvitel alapszerkezete” című könyve szemléletében, kifejezéseiben, szerkezetében teljesen kapitalista beállítottságú, makacsul a múltba tekint s a múltat veszi mértéknek. A szocialista és kapitalista gazdaság közötti lényegi különbségre sehol sem utal, ellenben egyenlőségi jelet tesz és párhuzamot von a kapitalista és szocialista gazdasági fogalmak között.

Az Üzemgazdasági Enciklopédia szerkezeti felépítésében követi a régebbi mérlegképes könyvvizsgálói vizsga már megjelenésekor elavult, antimarkista tematikáját. A könyv mellérendeltségi viszonyban tárgyalja a kapitalista és szocialista gazdasági rendszer történelmi kategóriáit, terjedelemlre a kapitalista rész gyakran felülmúlja a szocialista fogalmakról szóló részt és így a súly a kapitalista fogalmak tárgyalására helyeződik. Hozzá kell azonban rögtön tenni, hogy ennek ismeretterjesztő színvonalá semmiel sem magasabb politikai színvonalánál.

Az „Egyéb üzemgazdaságok” című fejezetben pl. a következő felsorolást olvashatjuk (a szerzők a teljesség kedvéért állították össze): „bookmaker, cipőtisztító, diótörő, fordító, gépiró, grafológus, jósnő, kávépörkölő, közsőrűs, kútkészítő, kutya-kozmetikus, magánnyomozó, manikűrös, masször, méhész, műstoppoló, műszövő, parkettafektető, pedikűrös, sírgondozó, szemfelszedő, szendvicskészítő, sokszorosító, tűzfafűrészelő és aprító, to-to-iroda, stb.”. (Így betűrendbe szedve)

Az a tény, hogy a számvitel a kizsákmányolás mérőeszköze és egyben elleppezője volt, felmúlt hogy számviteli fejlődésünk a felszabadulás után viszonylag későn indult meg és kétségtelenül elmaradt társadalmi, gazdasági és politikai életünk szocialista fejlődése mögött, semmiképpen sem ösztönözhet bennünket arra, hogy a kapitalista szemlélettel ezen a

területen kibéküljünk, hanem fokozottabb harcot, élesebb állásfoglalást követel meg mindazoktól, akik ifjúságunkat a számvitel szocialista művelőivé akarják nevelni, akik a számvitel ügyét akarják előrevinni.

Rajthy Tivadar „Népgazdasági számvitel“ c. jegyzete rendkívül felszines, általánosságban mozog és nem hatol a problémák mélyére. Allandóan az eszközről és forrásokról, mint mennyiségileg különálló tárgyakról beszél. Azt mondja, hogy a szocialista vállalatot „eszközökkel éppúgy, mint forrásokkal“ a népgazdaság látja el, vagy más helyen: „két mennyiség áll egymással szemben: az eszközöké és a forrásoké“. Nem veszi észre, hogy itt eszközökről és az eszközök forrásáról (származásáról) van szó, arról, hogy sajátjaként vagy kölcsönként bocsátotta-e az állam az illető eszközt a vállalat rendelkezésére.

Schranz András arra tanítja hallgatóit, hogy „a nagyobb idegen tőkével dolgozó magánvállalatot és még inkább a közjellegetű ügyvezetést (nyilván itt a szocialista szektorra gondolt), nem lehetett rábíznai az „egy vállalat és két szem“ rendszerére. Így azután kialakult a társasvezetés“. Hűségesebben kitart tehát a megrögzött és begyepesedett kapitalista rágalom és hamisítás mellett. Nem zavarják ebben a vitathatatlan tények sem: az, hogy a Bolsevik Pártnak, Leninnek és Sztálinnak a Szovjetunió egész története során adott útmutatásai állást foglalnak az egy személyes felelős vezetés mellett.

De a mi Pártunk és Rákosi elvtárs is állást foglalt az egyéni felelősség érvényesítése mellett. Erről Magyarországon évek óta minden újságolvasó embernek tudomása van.

A szocializmust építő népi demokráciának ahhoz, hogy népgazdasági méretekben a tömegek aktív bevonásával tervszerűen gazdálkodhassék, a legpontosabb, legmegbízhatóbb és kiterjedt számvitelre van szüksége. Számvitel terén képzett dolgozókra nemcsak a vállalatoknál, hanem az államigazgatás vonalán, az irányító és ellenőrző funkciókban is nagy szükség van. Ez azt jelenti, hogy nem elégedhetünk meg azzal, hogy népgazdaságunk főiskolái a számvitel akármilyen művelőit neveljék, hanem olyan szakemberekre van szükségünk, akik a szám-

vitel elméleti és gyakorlati problémáit egységükben, fejlődésünk perspektívájában világosan látják és munkájukat a szocializmus építésének szolgálatába állítják.

Összefoglalásul a következő tanulságokat vonja le a cikk:

1. A szerzők álláspontja szerint Szász Antal „Az új típusú könyvvitel alapszerkezete“, Schranz András „Ipari üzeman“, dr. Rajthy Tivadar „Népgazdasági számvitel“ és az „Üzemgazdasági Enciklopédia“ nem alkalmas arra, hogy szocializmust építő társadalmunkban tankönyvül szolgáljon. Szász Antalnak szemléletét alapvetően meg kell változtatnia ahhoz, hogy szakmai tudását olyan formában érvényesíthesse, amely alkalmas arra, hogy oktatás és nevelés céljára tankönyvet adhasson. Tárgyi tévedéseik folytán még ha helytelenül — sőt is akarnók választani a szakmai és politikai szempontokat —, akkor is azt kellene állítanunk — írják a szerzők —, hogy ezek a könyvek még a minimális követelményeket sem ütik meg, amelyeket joggal megkövetelhetnénk főiskoláink előadóinak könyveitől. Ezen nem változtat az sem, hogy az Üzemgazdasági Enciklopédia írói saját állításuk szerint „személyi garanciát jelentenek abban a tekintetben, hogy a kézikönyv hasznos oktatást és világos olvasmányt fog jelenteni az ipari üzemgazdaság kérdése iránt komolyan érdeklődők számára“. (458. old.)

2. A folyó tanévre levonva ennek tanulságát, nem bízhatják a főiskolák tananyaguk összeállítását kizárólag az előadó egyéni felelősségére. Természetesen minden főiskolai előadó felelős azért a tananyagért, amit előad egyénileg és személy szerint. Ennek az egyéni felelősségnek érintetlenül hagyásával azonban főiskoláink tanszékei felelősek azért, hogy foglalkoztak-e egyes előadók előadásterveivel és előadásaikkal, hozzásegítették-e őket bírálatukkal, a problémák felvetésével, hogy helyes irányban neveljék az ifjúságot.

3. Támaszkodva arra a tapasztalatra, amit a Közgazdaságtudományi Egyetem számviteli előadói a múlt évben szereztek, irányt kell vennünk a szovjet számviteli irodalom önálló feldolgozására és alkalmazására a magyar viszonyokra, valamint mélyreható elemzés alapján

számveteli állapotunk kritikai értékelésére.

4. Ugyancsak a Közgazdaságtudományi Egyetem múlt tanévi tapasztalatai alapján meg kell valósítanunk az elmélet és gyakorlat egységét, tovább kell fejleszteni a szakmai és politikai szempontok összekapcsolását és biztosítani kell a tananyagunk és a tananyag szempontjainak

a gyakorlati élettel való szorosabb összefüggését.

5. Végül, de nem utolsó sorban, az új tananyagoknak sokkal élesebben kell harcolni a kapitalista nézetek ellen és következetesen végig kell vezetniük, hogy a kapitalista és szocialista számvitel nemcsak különböző, hanem egymást kizáró ellentétek.

KÖNYVSZEMLE*

TÁRSADALOMTUDOMÁNYOK

STATISZTIKA

Elmélet, módszer, történet, szervezet

A magyar statisztika szocialista elméletéről. Cikkgyűjtemény. 103+1 old. Statisztikai Kiadó Vállalat, Budapest, 1950. (A „Szocialista Statisztika Könyvtára” a Központi Statisztikai Hivatal szerkesztésében.)

A magyar statisztika szocialista gyakorlatáról. 103+1 old. Statisztikai Kiadó Vállalat, Budapest, 1950. (A „Szocialista Statisztika Könyvtára” a Központi Statisztikai Hivatal szerkesztésében.)

Wergha, A.: Zásady statistiky. I. Statyisticka ogolna. (A statisztika alapelvei. I. Általános statisztika.) 114 old. Polskie Widawnictwa Gospodarcze, Warszawa, 1950.

Wojtyński, J.: Zarys statystyki. (A statisztika vázlat.) 217. old. Mieczysław Fuksiiewicz i S-ka, księgarnia techniczno-nankowa. [Warszawa, 1950.

Ipar

Egységés Árvilág. Az I. sz. pótfüzettel módosított második kiadás, 191 old. Tervgazdasági Könyvkiadó, Budapest, 1950.

Gyáripari statisztikai kérdések és utasítások 1950 október hónapban. 112 old. Központi Statisztikai Hivatal Ipari főosztály, Budapest. (Központi Statisztikai Hivatal kiadványai.)

Mezőgazdaság

Sole, Sz. V.: A mezőgazdasági statisztika tankönyve. (Kursz szeljszkochozajstvonnnoj sztatistiki.) 1945. Fordította: A Központi Statisztikai Hivatal fordítói munkaközössége, 180 old. Statisztikai Kiadó Vállalat, Budapest, 1950. (A „Szocialista Statisztika Könyvtára” a Központi Statisztikai Hivatal szerkesztésében.)

Közigazgatás

Budapest költségvetése az 1951. évre. Sommáztatok, I—XXII. kerület, és 2 összesítő füzet. Budapest nyomda, Budapest, 1950.

POLITIKAI IRODALOM

Girefeld, A.: Az Egyesült Államok szerepe a szabériai és távolkeleti szovjetellenes intervenció megszervezésében. 24 old. Magyar Történelmi Társulat, Budapest, 1950. (A történettudomány kérdései. 5.)

Gyakov: India és az angol imperializmus (Nacionalnij voprosz i anglijszki imperializm v Indii.) Fordította: Radó György, 1 térkép + 263 old. Művelt Nép, Budapest, 1950.

Marx—Engels: Válogatott levelek. 632 old. + szövegközi képek, Szikra, Budapest, 1950.

* Ebben a rovatban a Központi Statisztikai Hivatal könyvtárába érkezett fontosabb munkák címeit közöljük szakszertinti csoportosításban.

POLITIKAI GAZDASÁGTAN

Elmélet, leírás, történet

Baranszki, N. N.: A Szovjetunió gazdasági földrajza. (Ekonomicseszkaja geografija SzSzSzR.) Fordította: Auer Kálmán és Völgyi Tibor. 395 + 1 old. Szikra, Budapest, 1950.

Marx—Engels: A „Tölcse” első kötetéről. Szerkesztette: Nagy Tamás. 197 + 1 old. Szikra, Budapest, 1950. (A marxizmus-leninizmus kiskönyvtára.)

Norden, Albert: A német monopolkapitalizmus. (Lehren deutscher Geschichte zur politischen Rolle des Finanzkapitals und der Junker.) Fordította: Homoródi József. 279. old. Szikra, Budapest, 1950.

Tervgazdálkodás

1951. évi tervező irodai részlettervek. 64 old. Tervgazdasági Könyvkiadó, Budapest, 1950. (Az Országos Tervhivatal kiadványai. 16.)

Nyikotin, D. V.: A szovjet gépgyártás a háború utáni ötvenes terében. (Masinsztroenie SzSzSzR v poszlevojnnoj sztáinszkoj pjatiletke. 1949.) 34 old. Népszava, Budapest. (A szocialista munka könyvtára.)

Üzemgazdaság, munkaverseny

A kötelező általános ipari számlakeret. 1951. 123 old. Pénzügyminisztériumi Könyv- és Lapkiadó Vállalat, Budapest, 1950. (A Pénzügyminisztérium hivatalos kiadványa.)

Alexandrov, N. G.: A szocialista munkafegyelem. (Szocialiszticeszkaja diszciplina truda.) 15 old. Népszava, Budapest, 1950. (A szocialista munka könyvtára.)

Arakelján, A.: Az állószközök jobb kihasználásának módja a szocialista iparban. (Puti lucsevo iszpolizovanzija osznovihi szredstv szocialiszticeszkoj promislenoszti.) 1950. (Fordította: Miháinovits László. 34 + 1 old. Népszava, Budapest. (A szocialista munka könyvtára.)

Mezőgazdasági üzemen. Irta: A mezőgazdasági üzemteni tanszék munkaközössége. 137 old. Agrártudományi egyetem, Budapest, 1950.

Termelészövetkezeti gazdaságok munkaszervezési tájékoztatója. 16 old. Földművelésügyi Minisztérium Tájékoztató Osztálya, Budapest.

JOG

Párnicsky Mihály dr.: Alkotmányfog az állam- és jogelmélet elemeivel. I. rész. 30 old. Agrártudományi Egyetem Mezőgazdaságtudományi kara, Budapest, 1950.

EGYÉB TÁRSADALOMTUDOMÁNY

Sztálin és a szovjet tudomány. (Ioszifu Vics-szarianovicsu Sztalinu Akademiája Nauk SzSzSzR.) 647 + 1 old. Szikra, Budapest, 1950.

Taraszov, M.: A Párt és a Kormány gondoskodása a dolgozók anyagi jólétéről és kulturális színvonalának emeléséről. (Zabota partii i pravitel'sztva o podjeme materialno blagososztvojanija i kulturnovo urovija trudjascsiszja.) 40 + 2 old. Népszava, Budapest, 1950. (A szocialista munka könyvtára.)

TERMÉSZETTUDOMÁNYOK

Liszenko, T. D.: Agrobiológia. (Agrobiologija.) 5. kiadás, 1950. Fordította: A Mezőgazdasági Dokumentációs Központ Munkaközössége. 671 old. Mezőgazdasági Könyv- és Folyóirat Kiadó, 1950.

ALKALMAZOTT TUDOMÁNYOK

MÉRNÜKI, MŰSZAKI IRODALOM

Boghen György (szerk.): Orosz-magyar építőipari szakszótár. 267 + 3 old. Építéstudományi Intézet, Budapest, 1950.

Műszaki és gazdasági tervezés. Kézirat. 176 old. Nehézipari Könyv- és Folyóiratkiadó Vállalat, Budapest, 1950.

FOLYÓIRATSZEMLE*

TÁRSADALOMTUDOMÁNYOK

STATISZTIKA

Elmélet, módszer, történet, szervezet

A statisztika mint társadalomtudomány. 173—175. old. (Stat. Praxis, 1950/11.)

A szovjet statisztika elméleti alapjai. 175—179. old. (Stat. Praxis, 1950/11.)

Lenin és Sztálin a statisztika elméletéről. 179—180. old. (Stat. Praxis, 1950/11.)

Michajlov, N. O.: A statisztikáról szóló marx-lenini tanítás félremagyarázása ellen. 258—263. old. (Statisticzky zpravodaj, 1950/8—9.)

Ipar

Köølajimperializmus a statisztika tükrében. 181—184. old. (Stat. Praxis, 1950/11.)

Kereskedelem

Birtengyam, H.: Románia külkereskedelme. 23—29. old. (Vnyesnyaja torgovlja, 1950/11.)

Csehszlovákia külkereskedelme 1950 januártól szeptemberig. 278—279. old. (Statisticzky zpravodaj, 1950/8—9.)

Geyze T.: Lengyelország köögzdasága és külkereskedelme. 8—18. old. (Vnyesnyaja torgovlja, 1950/11.)

Életszínvonal

Az árak aránytalan emelkedése Jugoszláviában. 283. old. (Statisticzky zpravodaj, 1950/8—9.)

Népesség

A népesedés kérdése a kapitalizmusban és a szocializmusban. 616—620. old. (Természet és technika, 1950/10.)

* Ebben a rovatban a Központi Statisztikai Hivatal könyvtára által beszerzett legfrissebb folyóiratszámok jelentősebb cikkeit soroljuk fel szakszerinti csoportosításban. A külföldi cikkek címeit magyar fordításban adjuk.

Orosz-magyar és magyar-orosz műszaki szótár. Orosz-magyar rész. (Russzko-vengerszki i vengerszko-ruszki politechnicszki szlovari. Russzko-vengerszkaia csaszti.) Főszerkesztő: Hevesi Gyula. 502 old. Akadémiai Kiadó, Budapest, 1950.

Sors László: Számoló ábrák készítésének gyakorlati módszerei. 52 old. + ábrák. Népszava, Budapest, 1950.

MEZŐGAZDASÁG

Ukrain kollozaiában. Irták: a Szovjetunióban járt parasztküldöttség tagjai. 61 + 2 old. Mezőgazdasági Kiadó, Budapest, 1950.

Viljamsz, V. R.: Talajtan. A földművelés tan alapjai. 489 old. Akadémiai Kiadó, Budapest, 1950.

EGYÉB MŰVEK

NYELVTUDOMÁNY

A szovjet nyelvtudomány kérdései. (Marr-vita.) 343 + 1 old. Szikra, Budapest, 1950.

TÖRTÉNELEM

Plehanov, G. V.: A monista történefeltfogás fejlődésének kérdéséhez. (K voproszu o razvitii moniszticeszko vzgljada na isztoriju) Fordította: Fedor János. 351 + 1 old. Szikra, Budapest, 1950.

Egészségügy

Marcinkovszkij, B. I.: A köönikai statisztika alapkérdései. 581—585. old. (Szovjet orvostudományi beszámoló, 1950/11.)

POLITIKAI IRODALOM

Alexandrov, G.: A béke le fogja győzni a háborút. 188—192. (Sovjetliteratur, 1950/10.)

A második Béke Világkongresszus. Varsó, 1950 november 16—22. 1—16. old. (Melléklet a Neue Zeit 1950/47. számához.)

Kovaljov, Je., T.: A Kínai Népköztársaság fejlődése. 69—74. old. (Szovjetszkaia knyiga, 1950/10.)

Kraminov, D.: Nyugat-Németország remilitarizálása veszélyezteteti a békét. 25—35. old. (Bolsevik, 1950/21.)

Oresztov, O.: A Fülöp-szigetek népei harcban a függetlenségért. 66—70. old. (Bolsevik, 1950/21.)

Rubinsztajn, M.: Az amerikai egyetemek militarizálódása. 65—67. old. (Magyar technika, 1950/10.)

Szoboljev, K.: Fejlődésben a Magyar Népköztársaság. 29. old. (Vnyesnyaja torgovlja, 1950/11.)

Sztyepanov: A szovjet irodalom a békeharcban. 5—6. old. (Szovjet kultúra, 1950/11.)

Voronszki: A dolgozók elszegényedése az USA-ban. 54—60. old. (Bolsevik, 1950/20.)

POLITIKAI GAZDASÁGTAN

Elmélet, leírás, történet

A nyereség jellege a kapitalista és a szocialista gazdaságban. 269—271. old. (Statisticzky zpravodaj, 1950/8—9.)

Budganyin, N. A.: A köögzdaságtudomány alkotó fejlesztéséről. 325—339. old. (Magyar-szovjet köööz. szemle, 1950/10.)

Gregor, A.: Csehszlovákia néögzdaságának fejlődése. 18—23. old. (Vesnyaja torgovlja, 1950/11.)

Kujbisev, A.: A Mongol Népköztársaság gazdasági fejlődése. 37—43. old. (Vnyesnyaja torgovlja, 1950/11.)

Tervgazdálkodás

A MDP Központi Vezetőségének határozata a Dunai Vasmű építésével kapcsolatos feladatokról. 5—6. old. (Pártépités. 1950/22.)

A Német Demokratikus Köztársaság kétéves tervének teljesítése. 626—627. old. (Gospodarka planova. 1950/11.)

A Szovjetunió mezőgazdasága a háborúutáni öt éves tervben. 608—615. old. (Gospodarka planova. 1950/11.)

Dudinszkij, I.: Az európai népi demokratikus országok szocialista iparosításának sikerei. 22—33. old. (Anyag- és adatszolgáltatás. 1950/11.)

Gáspár L.: A Nagy Volga-terv. 660—668. old. (Természet és technika. 1950/11.)

Gh. Gheorgiu-Dej elvtárs jelentése az ország villamosítási tervéről a Román Munkáspárt Központi Vezetőségének plenáris ülésén. 1—8. old. (Román tájékoztató. 1950/16.)

Hoffmann, J.: A pénzügyi terv és annak statisztikai ellenőrzése. 276—278. old. (Statisticzky zpravodaj. 1950/8—9.)

Közlemény a R. N. K. Állami Tervének végrehajtásáról. 1950 III. évnegyedében. 5—6—8. old. (Román tájékoztató. 1950/17.)

Maslovszkij, P.: A Szovjetunió győzelmesei fejezi be a háborúutáni öt éves tervet. 574—583. old. (Gospodarka planova. 1950/11.)

Zsuk, Sz.: A szidáni korszak nagy nemzeti építkezései. 17—28. old. (Planovoe hozajsztvo. 1950/5.)

Gazdaságpolitika

Rákosi Mátyás: Népi demokráciánk gazdaságának további fejlődéséről. (Szabad Nép. 1950 október 29.)

Üzemgazdaság, munkaverseny, munkaszervezés

Osizsár M.: A sztahanovizmus és brigádmozgalom kifejlesztése az üntüdekben az öt éves terv sikeres befejezése érdekében. 253—256. old. (Bányászati és kohászati lapok. 1950/11.)

Döbrentei K.: Műszaki értelmiség a szocializmus építésében. 329—330. old. (Magyar textiltechnika. 1950/11.)

Konszon, A. Sz.—Klimentko, K. I.: A munkatermelékenység emelésének eszközei a Szovjetunió gépgyártásában. 84—87. old. (Szovjetszkaja knyiga. 1950/10.)

Maczalka, L.: Központi munkairányítás bevezetése a cukoriparban. 258—260. old. (Cukoripar. 1950/11.)

Rubinszkij, Ju. M. és Perov, I. V.: Fontos tényezők, melyek fokozták a termelőerőt és a kombájnnokkal művelt frontokon dolgozó munkások munkateljesítményét. 603—609. old. (Bányászati és kohászati lapok. 1950/11.)

Voropajev J.: A sztahanovi munkamódszerek. 3—12. old. (Magyar közlekedés, mély- és vízépítés. 1950/11.)

Pénzügy

A csődök számának növekedése a nyugat- és északkeurópai országokban. 284. old. (Statisticzky zpravodaj. 1950/8—9.)

Az olasz állami vállalatok mérlege. 2. old. (Nachrichten für Aussenhandel. 1950/71.)

Nagy T.: A magyar nemzeti jövedelem és annak elosztása egykor és most. 982—998. old. (Társadalmi szemle. 1950/12.)

Poljakov, M.: A „Marshall-terv“ és a Wał Street agresszív valutapolitikája. 64—82. old. (Planovoe hozajsztvo. 1950/5.)

JOG

Grigorjev, V. K.—Akszenyenko, G. A.: Az állami tulajdon joga a Szovjetunió területén. 87—89. old. (Szovjetszkaja knyiga. 1950/10.)

KÜZIGAZGATÁS

A Ktnai Népköztársaság földbirtokreform-törvénye. 628. old. (Gospodarka planova. 1950/11.)

EGYÉB TÁRSADALOMTUDOMÁNY

A közoktatás új eredményei. 21—27. old. (Narodnoje obrazovanyje. 1950/8.)

Fogarasi B.: Az élenjáró szovjet tudomány: a magyar tudomány mintaképe. 20—21. old. (Szovjet kultúra. 1950/11.)

TERMÉSZETTUDOMÁNYOK

Fenyő I.: Az I. Magyar Matematikai Kongresszus. 578—581. old. (Természet és technika. 1950/10.)

ALKALMAZOTT TUDOMÁNYOK

MÉRNÖKI, MŰSZAKI IRODALOM

Dr. Téglás Gy. és Füst G.: A szovjet felsőbb műszaki oktatás. 329—330. old. (Elektrotechnika. 1950/11.)

MEZŐGAZDASÁG

Béres S.: A szovhozokról. 341—359. old. (Magyar-szovjet közg. szemle. 1950/10.)